

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
КАФЕДРА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ**

С. І. Гальченко О. З. Силка

ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Навчально-методичний посібник

Черкаси – 2015

УДК 001.89+378.14
ББК 74.580.268
Г 17

Рецензенти:

док. істор. наук професор, завідувач кафедри українознавства
Національного університету харчових технологій

Н. М. Левицька

канд. іст. наук, доц. кафедри всесвітньої історії
Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького

А. П. Іржавська

Гальченко С. І. Основи наукових досліджень: Навчально-методичний посібник /
С. І. Гальченко, О. З. Силка . – Черкаси : АММО, 2015. – 93с.

Навчально-методичний посібник розрахований на допомогу студентам першого курсу денної форми навчання навчально-наукового інституту історії та філософії при виконання навчального плану. У ньому вміщено програми навчальної дисципліни, плани семінарських занять зі списками рекомендованої літератури, тематику рефератів та контрольні завдання, питання для самоконтролю при підготовці до заліку.

УДК 001.89+378.14
ББК 74.580.268

Рекомендовано до друку Вченою радою Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 9 від 26 травня 2015 року)

ПЛАНУВАННІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс „Основи наукових досліджень” є одним із основних курсів у підготовці фахівців за спеціальністю „Історія”. Отримані знання і навички мають скласти знання про систему науково-дослідної діяльності, яка передбачає формування у студентів уміння аналізувати джерельні матеріали та наукову літературу, висвітлювати результати науково-теоретичних і дослідницьких пошуків у курсових, кваліфікаційних, дипломних, магістерських роботах та проявах наукової творчості.

Дисципліна „Основи наукових досліджень” належить до нормативних навчальних дисциплін програми підготовки бакалаврів, спеціалістів та магістрів-істориків.

Необхідні знання та навички опановуються студентами шляхом проведення з ними навчальних занять у формі лекцій, семінарських занять, а також індивідуальних занять та консультацій і самостійної роботи.

Робоча програма курсу „Основи наукових досліджень” укладена відповідно до нормативної програми навчальної дисципліни на 54 годин і включає 6 тем. Вивчення курсу передбачається протягом одного семестру.

Робоча програма розрахована на студентів першого курсу денної та заочної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня „бакалавр”.

Програма побудована за вимогами кредитно-модульної (модульно-рейтингової) системи організації навчального процесу у вищих закладах освіти.

1.1. Мета викладання дисципліни. Формування у студентів на основі засвоєння теоретичних знань про сутність, роль, функції науки й наукових досліджень у суспільному житті та їхній взаємозв'язок із практикою, навичок організації й проведення наукових досліджень.

1.2. Завдання вивчення дисципліни полягає в ознайомленні студентів з основами теорії пізнання, з особливостями наукової роботи та її організації, значенням сучасних досліджень в історичній галузі для науково-технічного прогресу. Крім того, студенти повинні опанувати правила ведення бібліографічного пошуку, зокрема і з використанням сучасних комп'ютерних баз даних. Забезпечується засвоєння студентами знань з вимогами до оформлення наукових робіт, зокрема, курсових, кваліфікаційних і дипломних.

1.3. Знання та вміння. Опановуючи курс „Основи наукових досліджень”, студенти засвоюють передбачені програмою знання і на цій основі набувають необхідних вмінь та навичок щодо розуміння сутності науки, методології та методів наукових досліджень, їх застосування в історичних науках, логіку наукових досліджень, зміст наукової діяльності й самостійної роботи з навчальною, науковою, методичною літературою, процес підготовки курсових робіт.

1.4. Міждисциплінарні зв'язки. Навчальна дисципліна „Основи наукових досліджень” органічно пов'язується з усіма історичними дисциплінами. Вона дає можливість розширити теоретичні знання та набути практичні навички у сфері організації й проведення наукової діяльності.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

ВСТУП

Місце наукових досліджень у системі підготовки історика-фахівця. Актуальність вивчення дисципліни „Основи наукових досліджень”, мета і завдання курсу, значення курсу у формуванні майбутнього фахівця, набутті навичок науково-дослідної роботи.

Програма та послідовність вивчення навчальної дисципліни. Характеристика рекомендованої літератури.

ТЕМА 1

Наука як система уявлень про світ

Предмет та поняття про науку, її сутність, історичні аспекти розвитку. Процес пізнання, його види та структура, понятійний апарат, зміст і функції науки. Наука як система знань, закономірності її розвитку. Гіпотеза, докази та формування теорій.

Класифікація науки, взаємозв'язок між трьома розділами наукового знання: природничими, суспільними (соціальними) науками і філософією.

Організація наукової діяльності в Україні. Наукові школи, їхні головні ознаки.

ТЕМА 2

Основи методології науково-дослідної роботи

Поняття про методологію досліджень, види та функції наукових досліджень. Два рівні пізнання в методології наукових досліджень: емпіричний та теоретичний. Загальна і часткова методологія науки.

Методи та техніка наукових досліджень, їх класифікація.

Методи емпіричного дослідження. Методи теоретичного дослідження. Експеримент та його характерні особливості. Аналіз і синтез, індукція і дедукція, історичний і логічний методи дослідження.

Гіпотеза і докази у наукових дослідженнях. Способи встановлення істини: безпосередній і опосередкований.

Стадії наукових досліджень: організаційна, дослідна, узагальнення, реалізація результатів.

ТЕМА 3

Формування принципів наукового дослідження в історичній науці України

Історичні знання в Україні у XIX ст. і початок розробки наукових ознак історичного дослідження. Основні напрямки розвитку історії та методики історичного дослідження в українській історіографії у XX – на початку XXI ст. Діяльність зарубіжних центрів вивчення історії України у XX – на початку XXI ст.

ТЕМА 4

Наукова та самостійна робота студента в системі навчального процесу

Загальна схема наукового дослідження. Організація і планування наукового дослідження. Види науково-дослідницьких робіт. Сутність наукової публікації, її основні види, функції, кількість і обсяг. Наукова монографія, наукова стаття, тези наукової доповіді. Реферат. Методика написання тексту.

Літературна обробка наукового тексту. Одиниці обчислення обсягу наукової роботи. Вимоги до тексту наукової статті. Характер викладу. Особливості цитування. Редагування тексту і підготовка його до друку. Типова структура рецензії (відгуку). Внесення правок після рецензування.

ТЕМА 5

Інформаційне забезпечення наукових досліджень

Поняття про наукову інформацію та її роль у проведенні наукових досліджень. Джерела інформації та їх використання в науково-дослідній роботі. Техніка роботи з історичними джерелами та науковою літературою.

Види та галузі інформації. Пошук вторинної документальної інформації з теми дослідження, бібліографічні видання.

Отримання та аналіз первинної інформації. Інформація в інформаційно-пошукових системах бібліотек та установах науково-технічної інформації. Вторинна інформація. Процес збору та аналізу наукової інформації.

Бібліотечно-бібліографічні джерела інформації та автоматизовані системи обробки інформації на ЕОМ. Каталоги, їх види та характеристика. Техніка роботи з джерельним та історіографічним матеріалом. Оформлення бібліографічного опису літератури та списку використаних джерел у процесі наукового дослідження.

ТЕМА 6

Курсова, кваліфікаційна, дипломна, магістерська роботи: написання, оформлення, захист

Загальні положення. Курсова робота. Загальна характеристика та її виконання на прикладі історичних спеціальностей. Етапи наукового дослідження та захисту кваліфікаційної та дипломної робіт. Магістерська робота як кваліфікаційне дослідження. Керівництво курсовою, кваліфікаційною, дипломною, магістерською роботами, її рецензування. Характерні недоліки при написанні курсової, кваліфікаційної, дипломної, магістерської робіт.

РОБОЧА ПРОГРАМА

2.1. ТРУДОМІСТКІСТЬ КУРСУ

Семестр	Кількість навчальних тижнів	Кількість годин на тиждень	Усього	Кількість кредитів	Аудиторні							Самостійна робота	Індивідуальна робота
					Лекції	Практичні	Семінари	Лабораторні	Контрольні	Консультації	Усього		
1	2	3	4	5	7	8	9	10	11	12	13	14	15
2	16	1	54	1,5	10		8				18	36	
Разом			54	1,5	10		8				18	36	

2.2. СТРУКТУРА ТА ОБСЯГ ГОДИН ЗА ТЕМАМИ КУРСУ

N п/п	Теми та основні питання лекцій	Кількість годин	Семінари	Кількість годин	Самостійна робота	Кількість годин	Форма контролю
1.	<p>ТЕМА 1 Вступ. Наука як система уявлень про світ</p> <p>1. Мета, завдання, структура, історіографія навчального курсу. 2. Сутність науки. Етапи розвитку наук. 3. Класифікація наук. 4. Організація та структура наукової діяльності в Україні.</p>	1	Принципи і методи наукових досліджень	2	Методи історичних досліджень. Виготовлення навчальних таблиць „Загальні та спеціальні методи наукових досліджень”	4	Співбесіда
2.	<p>ТЕМА 2 Основи методології науково-дослідної роботи</p> <p>1. Методологія досліджень: поняття, види, функції, рівні пізнання. 2. Методологія історичної науки. 3. Методи наукових досліджень</p>	1					

3.	<p>ТЕМА 3 Формування принципів наукового дослідження в історичній науці України</p> <p>1. Джерельна та історіографічна база української історичної науки.</p> <p>2. Історичні знання в Україні у XIX ст.</p> <p>3. Історичні дослідження в Україні у XX – на початку XXI ст.</p> <p>4. Зарубіжні наукові центри вивчення історії України.</p>	2	Історичні заклади та історична періодика	2	Діяльність історичних громадських об'єднань в Україні: від джерел до сьогодення	6	Написання повідомлення
4.	<p>ТЕМА 4 Наукова та самостійна робота студента в системі навчального процесу</p> <p>1. Наукове дослідження: поняття, схема, види, організація та планування.</p> <p>2. Сутність і структура самостійної роботи.</p> <p>3. Наукова публікація. Реферат.</p>	2	Наукові бібліотеки та їх роль у вивченні історії	2	Історична бібліографія як спеціальна історична дисципліна	4	Співбесіда, Тестування
5.	<p>ТЕМА 5 Інформаційне забезпечення наукових досліджень</p> <p>1. Поняття про наукову інформацію. Її роль у науковому дослідженні.</p> <p>2. Джерела інформації.</p> <p>3. Методика роботи з джерелами.</p>	2					
6.	<p>ТЕМА 6 Курсова, кваліфікаційна, дипломна, магістерська роботи: написання, оформлення, захист</p> <p>1. Курсова (кваліфікаційна, дипломна) робота: характеристика, етапи виконання та захисту.</p> <p>2. Магістерська робота: специфіка</p>	2	Основні етапи науково-дослідної роботи студентів	2	Бібліографічний опис. Правила бібліографічного оформлення списку використаних джерел та літератури	4	Перевірка бібліографічного опису

виконання, особливості рецензування.							
Модульна контрольна робота							

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Всього 54 годин

З них:

лекції – 10 год.

семінари – 8 год.

самостійна робота – 36 год.

2. 3. ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Науково-дослідна робота та її місце в системі навчального процесу

ЛЕКЦІЯ 1

Тема 1. Вступ. Наука як система уявлень про світ.

(1 год.)

Логіка викладу:

Мета, предмет та завдання навчального курсу „Основи наукових досліджень”.

Сутність науки

Етапи розвитку науки. Понятійний апарат. Класифікація наук.

Організація наукової діяльності в Україні.

Тема 2. Основи методології науково-дослідної роботи.

(1 год.)

Логіка викладу:

Поняття про методологію досліджень.

Методи та техніка наукових досліджень.

ЛЕКЦІЯ 2

Тема 1. Формування принципів наукового дослідження в історичній науці

України.

(2 год.)

Логіка викладу:

Історичні знання в Україні у XIX ст. і початок розробки наукових ознак історичного дослідження. М. М. Максимович і формування критики історичних джерел як основи достовірності історичного твору.

Формування концепції історії України. М. Грушевський.

Основні напрямки розвитку історії та методики історичного дослідження в українській історіографії ХХ ст.

Створення зарубіжних центрів вивчення історії України. Джерельна база зарубіжних досліджень, історична концепція.

ЛЕКЦІЯ 3

Тема 1. Самостійна та наукова робота студента в системі навчального процесу.
(2 год.)

Логіка викладу:

Сутність і структура самостійної роботи.
Методика вивчення наукової, навчальної та навчально-методичної літератури.
Загальна схема наукового дослідження. Методика підготовки та оформлення наукового студентського дослідження.
Види науково-дослідницьких робіт.
Форми звітності при науковому дослідженні.

ЛЕКЦІЯ 4

Тема 1. Інформаційне забезпечення наукових досліджень.
(2 год.)

Логіка викладу:

Поняття про наукову інформацію та її роль у проведенні наукових досліджень.
Джерела інформації та їх використання у науково-дослідній роботі.
Техніка бібліографічного пошуку літературних джерел.

ЛЕКЦІЯ 5

Тема 1. Курсова, кваліфікаційна, дипломна, магістерська роботи: написання, оформлення, захист.
(2 год.)

Логіка викладу:

Курсова (кваліфікаційна, дипломна, магістерська) робота. Загальна характеристика та їх виконання на прикладі спеціальностей історичного профілю.
Етапи наукового дослідження, оформлення та захисту роботи.

ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тематика і зміст семінарських занять спрямовані на закріплення студентами основних положень та відомостей про роль і місце науки у розвитку суспільства, про закономірності розвитку науки, про організацію та шляхи забезпечення наукових досліджень у державі. Окремо виділено розгляд питань організації, постановки, проведення і узагальнення результатів дослідження у формі, доступній для студентів-істориків.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Тема: Принципи і методи наукових досліджень

(2 години)

План

1. Методи та принципи наукових досліджень.
2. Архіви та їхня дослідницька діяльність.
3. Музеї, їхня структура та діяльність.

Теми рефератів:

1. Державний архів Черкаської області: історія, структура, напрями дослідницької діяльності

Література:

1. Барильченко І. М. Документи державного архіву Черкаської області, як складова частина джерельної бази з вивчення історії Великої вітчизняної війни (1941–1945 рр.) / І. М. Барильченко // Сторінки воєнної історії України : зб. наук. ст. – К., 2002. – Вип. 6. – С. 86–89.
2. Белік, М. З. Архіви – скарбниця історії / М. З. Белік, С. І. Кононенко, С. І. Кривенко. – Черкаси : Брама – ІСУЕП, 1999. – 32 с.
3. Державні архіви Української РСР: Короткий довідник. – К. : Наук. думка, 1973. – 198 с.
4. Клименко, Т. А. Архівна справа на Черкащині: Історія і сучасність: довідник / Т. А. Клименко. – Черкаси : Вид-во Л. Л. Кривошеєва, 2003. – 131 с.
5. Коваль, І. Люди творять історію, а зберігає її архів: 85 років Черкаському обласному архіву / І. Коваль // Молодь Черкащини. – 2003. – 16 жовтня. – С. 5.
6. Кононенко, С. І. Золотий запас людської пам'яті / С. І. Кононенко // Спільна справа. – 1996. – № 6. – С. 86–87.
7. Кривенко, С. І. Архіви свідчать / С. І. Кривенко // Краєзнавство Черкащини. – Вип. 5. – Черкаси, 1996. – С. 116–122.
8. Нариси історії архівної справи в Україні / В. В. Амбросимова, В. В. Бездрабко. – К. : КМ Академія, 2002. – 609 с.
9. Шквар, Г. „Та тут же все моє життя”: Черкаський облдержархів / Г. Шквар // Черкаський край. – 2005. – 6 січня. – С. 10.

2. Обласний краєзнавчий музей Черкаської області: історія, структура, напрями дослідницької діяльності

Література:

1. Антоненко, С. С. Путівник по Черкаському краєзнавчому музею / С. С. Антоненко, Т. С. Горюнова. – Д. : Промінь, 1972. – 113 с.
2. Вівчарик, О. Журналісти Черкащини стали музейними експонатами... / О. Вівчарик // Нова доба. – 2007. – 9 жовтня. – С. 3.

3. Кайданова, Т. І. Запрошує обласний краєзнавчий / Т. І. Кайданова // Краєзнавство Черкащини. – Черкаси, 2002. – Вип. 6. – С. 107–117.
4. Куштан, Д. Краєзнавчий музей: Нові знахідки 14–17 століть / Д. Куштан // Місто. – 2004. – 24 листопада. – С. 11.
5. Обласний краєзнавчий музей // Пам'ятки Черкащини / П. П. Соса, Г. І. Березняк, В. М. Мельниченко. – Черкаси, 1998. – С. 87–90.
6. Соса, П. П. Сторінки історії: обласний краєзнавчий музей / П. П. Соса // Молодь Черкащини. – 1988. – 18 лютого. – С. 2.
7. Соса, П. П. Черкаський краєзнавчий музей: Путівник / П. П. Соса, А. І. Новицький. – Д. : Промінь, 1988. – 53 с.
8. Соса, П. П. Черкаському краєзнавчому – 80: Історико-документальний нарис про Черкаський обласний краєзнавчий музей / П. П. Соса, В. М. Мельниченко. – Черкаси : Сіяч, 1998. – 67 с.

Література до семінарського заняття:

Для відповіді на перше питання

1. Білуха, М. Т. Методологія наукових досліджень / М. Т. Білуха. – К.: АБУ, 2002. – 480 с.
2. Галжуров, Ю. С. Кількісні методи в історичних дослідженнях: досвід і деякі питання методики / Ю. С. Галжуров // Український історичний журнал. – 1994. – № 4. – С. 30–40.
3. Єріна, А. М. Методологія наукових досліджень / А. М. Єріна, В. Б. Захожай, Д. Л. Єрін. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 212 с.
4. Зашкільняк, Л. Методологія історії від давнини до сучасності / Л. Зашкільняк. – Л. : Вид-во Льв. держ. ун-т ім. І. Франка, 1999. – 228 с.
5. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник / уклад. : В. М. Литвин, В. І. Гусев, А. Г. Слюсаренко. – К. : Вища школа, 2002. – 420 с.
6. Ковальченко, И. Д. Методы исторического исследования. – 2-е изд., доп. – М. : Наука, 2003. – 487 с.
7. Ковальчук, В. В. Основи наукових досліджень / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсєєв. – К. : В. П. Професіонал, 2004. – 208 с.
8. Крушельницька, О. В. Методологія та організація наукових досліджень / О. В. Крушельницька. – К. : Кондор, 2003. – 192 с.
9. Лудченко, А. А. Основы научных исследований / А. А. Лудченко. – К. : Знание, 2001. – 113 с.
10. Наринян, А. Р. Основы научных исследований / А. Р. Наринян, В. А. Поздеев. – К. : Изд-во Европейского ун-та, 2002. – 109 с.
11. Онопрієнко, В. І. Історія Української науки XIX – XX ст. / В. І. Онопрієнко – К. : Либідь, 1998. – 302 с.
12. П'ятницька-Позднякова, І. С. Основи наукових досліджень у вищій школі / І. С. П'ятницька-Позднякова. – К. : Вид-во „Центр навчальної літератури”, 2003. – 115 с.
13. Пілюшенко, В. П. Наукове дослідження: Організація, методологія, інформаційне забезпечення / В. П. Пілюшенко, І. В. Шкрабак, Е. І. Словенко. – К. : Либідь, 2004. – 344 с.
14. Санцевич, А. В. Предмет та об'єкт дослідження історіографії / А. В. Санцевич // Український історичний журнал. – 1989. – № 5. – С. 29–40.
15. Словарь исторических терминов / сост. В. С. Симаков. – С.Пб. : ЛИТА, 1998. – 463 с.
16. Стеченко, Д. М. Методологія наукових досліджень / Д. М. Стеченко, О. С. Чмир. – К. : Знання, 2005. – 310 с.

17. Філіпенко, А. С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій : навчальний посібник / А. С. Філіпенко. – К. : Академвидав, 2005. – 208 с.
18. Шейко, В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко. – К. : Знання, 2006. – 307 с.

Для відповіді на друге питання:

19. Автократова, М. И. Сокровища документов прошлого: О Центральном государственном архиве древних актов / М. И. Автократова, В. И. Буганов. – М. : Сов. Россия, 1986. – 335 с.
20. Аникеев, В. В. Из истории образования архивного фонда КПСС / В. В. Аникеев. – М. : Знание, 1984. – 64 с.
21. Апанович, О. М. Федір Павлович Шевченко: історик, архівіст, історіограф, організатор науки, Людина: спогади та історіографічний аналіз / О. М. Апанович. – К. : Вид-во Інституту історії України НАН України, 2000. – 179 с.
22. Архіви і документальна спадщина Полтавщини: Мемуари, учасники, перспективи (1903–2003). – Полтава : АСМ, 2003. – 452 с.
23. Державні архіви Української РСР : короткий довідник. – К. : Наук. думка, 1973. – 198 с.
24. Доки б'ється серце... : штрихи до портрета архівіста, дослідника, навчителя з нагоди 75-річчя від дня народження : [М. І. Бутич] // Київська старовина. – 2005. – № 2. – С. 145–159.
25. Кисельова, А. А. Архівні ресурси України в глобальній інформаційній мережі: види, доступ, перспективи : автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00. 10 / А. А. Кисельова; Укр. наук.-дослід. Ін-т арх. справи та документознавства. – К., 2005. – 19 с.
26. Клименко, Т. А. Развитие архивной службы на Черкашине (1919–2000 гг.) : автореф. дис... канд. ист. наук : 07.00.06 / Т. А. Клименко ; Держ. ком. арх. Украины. – К., 2004. – 20 с.
27. Лозенко, Л. І. З історії Празького українського архіву / Л. І. Лозенко // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки : міжвід. зб. наук. праць. – К., 1997. – Вип. 6. – С. 85–93.
28. Ляхоцький, В. Витоки національного архівного законодавства / В. Ляхоцький // Київська старовина. – 2–3. – № 4. – С. 36–46.
29. Ляхоцький, В. Національний архівний фонд – складова частина інформаційних ресурсів держави / В. Ляхоцький // Київська старовина. – 2004. – № 2. – С. 42–58.
30. Ляхоцький, В. Основні тенденції та перспективи розвитку архівної справи в Україні на початку ХХІ ст. / В. Ляхоцький // Київська старовина. – 2004. – № 3. – С. 3–8.
31. Матяш, І. Архівна справа в Україні: крок у третє тисячоліття / І. Матяш // Архіви і документальна спадщина Полтавщини: Минуле, сучасне, перспективи (1903–2003). – Полтава, 2003. – С. 4–12.
32. Моцак, І. М. Развитие архивной службы в Украине (1943 – сер. 1960-х гг.) : автореф. дис... канд. ист. наук : 07.00.06 / І. М. Мицак ; Київ. нац. ун-т. – К., 2002. – 17 с.
33. Нариси історії архівної справи в Україні / В. В. Амбросимова, В. В. Бездрабко. – К. : КМ Академія, 2002. – 609 с.
34. Павловська, Н. Внесок видатного архівознавця В. І. Веретеннікова у справу збереження регіональних архівів України / Н. Павловська // Архівна і документальна спадщина Полтавщини: Минуле, сучасне, перспективи (1903–2003). – Полтава, 2003. – С. 4–12.

35. Сварник, І. До історії Архіву карт у Львові / І. Сварник // Картографія та історія України : зб. наук. праць. – Л. ; Нью-Йорк, 2003. – С. 211–215.
36. Черкаський обласний Архівний відділ Черкаського облвиконкому. Черкаський обласний державний архів // Державні архіви Української РСР. Короткий довідник. – К., 1972. – С. 160–163.
37. Юрко, Н. Архівні працівники на своє свято демонстрували безцінні старовинні фоліанти / Н. Юрко // Нова доба. – 2004. – 28 грудня.

Для відповіді на третє питання:

38. Акунич, Е. М. Музей как социокультурное явление / Е. М. Акунич // Социологические исследования / СОЦИС. – 2004. – № 10. – С. 89–92.
39. Бабенко, О. Короткий словник музейних термінів / О. Бабенко. – Кіровоград : Центрально-Українське видавництво, 2001. – 120 с.
40. Бахмут, А. І. Науково-дослідна і військово-патріотична діяльність Музею історії Корсунь-Шевченківської битви / А. І. Бахмут // Український історичний журнал. – 1984. – № 1. – С. 53–58.
41. Булгаков, Л. Етнографічні музеї Центральної і Східної Європи: проблеми і перспективи розвитку / Л. Булгаков, І. Горбань // Народна творчість та етнографія. – 2003. – № 4. – С. 31–35.
42. Бушин, М. І. Лисянському музею 35! Історико-документальний нарис про Лисянський державний районний історичний музей Черкаської області / М. І. Бушин. – Черкаси : Черкаський ЦНТІ, 2003. – 107 с.
43. Вихристюк, М. Культурно-освітнє осердя краю: Уманський краєзнавчий музей / М. Вихристюк // Образотворче мистецтво. – 2004. – № 3. – С. 108–109.
44. Голиш, Г. М. Осередок духовності і пам'яті / Г. М. Голиш // Краєзнавство Черкащини. – 2005. – № 8. – С. 69–84.
45. Гоцуляк, В. В. Роль музею Черкаського національного університету у вихованні студентської молоді / В. В. Гоцуляк // Черкаський національний університет: історія і сучасність : матеріали конф., присвяч. 85-річчю ювілею ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2007. – С. 103–109.
46. Григорович, А. Музей починається...: В Черкасах вирішено відкрити Художній музей / А. Григорович // Черкаський край. – 1991. – 10 грудня.
47. Кепін, Д. В. Тлумачення поняття „музей” в українській писемності XV–XVIII ст. / Д. В. Кепін // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні : зб. наук. ст. – К., 2003. – Вип. 12. – С. 285–290.
48. Кепін, Д. В. Історія формування музеєзнавства як наукової дисципліни у Європі / Д. В. Кепін // Праці центру пам'ятокознавства. – К., 2003. – Вип. 5. – С. 135–147.
49. Кирей, В. Музеї – наші святині: Музеї Черкащини / В. Кирей // Урядовий кур'єр. – 2005. – 23 березня. – С. 5.
50. Ковтанюк, Н. Головний музей України / Н. Ковтанюк // Пам'ять століть. – 2005. – № 1. – С. 113–130.
51. Косенко, О. Дивосвіт раритетів: Канівський музей народно-декоративного мистецтва / О. Косенко // Українська культура. – 2004. – № 6–7. – С. 12–13.
52. Крук, О. І. Розвиток музейної справи в Україні (кінець 1950-х – 1980-ті рр.) : автореф. дис. канд. іст. наук : 07.00.01 / О. І. Крук ; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2000. – 20 с.
53. Кучма, І. Роль Інтернету у творенні спільного науково-освітнього простору: електронні часописи та наукові архіви у відкритому доступі: матеріали временних колективів / І. Кучма // Моделі гармонізації національних і міжнародних стандартів освіти у контексті Болонського процесу : мат. міжнар. семінару. – Л., 2004. – С. 83–86.

54. Махінчук, М. Фундатор Національного музею „Історико-етнографічний заповідник „Переяслав”: до 80-річчя М. І. Сікорського// М. Махінчук Народна творчість та етнографія. – 2003. – № 5–6. – С. 86–89.
55. Мельниченко, В. М. Музеї як центри історико-краєзнавчого руху / В. М. Мельниченко // Мельниченко, В. М. Історичне краєзнавство. – Черкаси, 2002. – С. 56–59.
56. Мельниченко, В. М. Незгасна пам'ять: Музею Корсунь-Шевченківської битви – 60 років / В. М. Мельниченко // Черкаський край. – 2005. – 29 липня. – С. 5.
57. Мельниченко, О. В. Музейна справа та пам'яткоохоронна робота на Черкащині в другій половині ХХ – початку ХХІ ст. : автореф. дис. канд. іст. наук : 07.00.01 / О. В. Мельниченко ; ЧНУ ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 2007. – 20 с.
58. Мельниченко, О. В. Утворення та діяльність сільських музеїв України в 1950–1990-х рр. / О. В. Мельниченко // Український селянин : зб. наук. праць. – Черкаси, 2004. – Вип. 8. – С. 131–133.
59. Михайлова, Е. А. Музей антропологии и этнографии им. Петра Великого (Кунсткамера) РАН. 1992–2000 / Е. А. Михайлова // Этнографическое обозрение. – 2004. – № 5. – С. 126–135.
60. Нагорский, Н. В. Музей как открытая педагогическая система / Н. В. Нагорский // Педагогика. – № 4. – С. 27–34; № 5. – С. 3–12.
61. Олійник, М. Невесела історія історичного: Про Лисянський історико-краєзнавчий музей / М. Олійник // Черкаський край. – 1994. – 5 листопада.
62. Основні музеї, заповідники та архіви Черкащини // Краєзнавство Черкащини. – 2002. – № 6. – С. 122.
63. Погуляймо, О. Черкаський художній музей / О. Погуляймо // Жінка. – 2001. – № 2. – С. 4–5.
64. Русский культурно-исторический музей в Праге в письмах и документах (1934–1944). (Из собрания Государственного архива Российской Федерации) // Вестник Московского университета. Сер. 8. История. – 2006. – № 6. – С. 41–79.
65. Серебрій, В. Музей однієї книги: Музей Кобзаря в Черкасах / В. Серебрій // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2004. – № 8. – С. 16.
66. Соса, П. П. Державні музеї / П. П. Соса // Соса, П. П. Пам'ятки Черкас. – Черкаси, 1998. – С. 87–96.
67. Степанова, О. В. В музеях світу / О. В. Степанова. – К. : Артанія-Нова, 2004. – 204 с.
68. Федорова, Г. Д. Становлення і розвиток містознавчого музейництва в Україні в ХІХ – перших десятиріч ХХ ст. // Г. Д. Федорова // Український історичний журнал. – 2006. – № 1. – С. 72–83.

Методичні рекомендації:

Вивчення першого питання варто розпочати зі звернення уваги на термінологію: метод, принцип, емпіричний та теоретичний рівень дослідження. Далі безпосередньо перейти до розгляду питання. На підставі опрацювання рекомендованої літератури студенти повинні класифікувати та проаналізувати методи наукового дослідження за трьома групами: методи емпіричного дослідження, методи, які використовуються на емпіричному і на теоретичному рівнях дослідження та методи теоретичного дослідження. У результаті студенти повинні зробити висновок, що будь-яке наукове дослідження, як і наука загалом, спирається на теорію, факти та методи дослідження. Саме цим і обумовлюється роль методології і методів наукових досліджень у пізнанні навколишньої дійсності.

При вивченні другого питання студенти повинні наголосити на тому, що архів (від лат. *archivum*, від грець. *archei-on* – присутнє місце) – це самостійна установа або відділ

в установах, організаціях, на підприємствах, які зберігають документальні матеріали, а також сукупність документів, які утворилися в результаті діяльності установ, товариств або окремих осіб. В якості зібрання джерел архіви слугують цілям наукових досліджень, використовуються в практичних потребах господарства та державного управління.

Далі студенти повинні зупинитися на напрямках дослідницької діяльності цих установ. Особливу увагу слід зосередити на процедурі проведення наукових досліджень в архівах України.

При розкритті третього питання студентам слід зосередитися на визначенні терміну „музей”, з’ясувати різні його трактування. Студенти повинні чітко визначати класифікацію та підпорядкування відповідного музейного фонду. На основі існуючих в Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького музеїв – Музей історії університету, Музей рушника, Музей Богдана Хмельницького, Археологічний музей, Музей аграрної історії Наддніпрянської України ХІХ – ХХІ ст. проілюструвати методи, принципи та напрями досліджень.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 2

Тема: Історичні заклади та історична періодика

(2 години)

План

1. Стан історичної науки в сучасній Україні. Науково-дослідні центри історичних досліджень: історія та сьогодення.
2. Зарубіжні центри вивчення історії України.
3. Місце історичної періодики у розвитку історичної думки.

Темі рефератів:

1. **Інститут історії України Національної Академії наук України: історія, структура, напрями дослідницької діяльності.**

Література:

1. Баженов, Л. В. П’ятиріччя Центру дослідження історії Інституту історії НАНУ / Л. В. Баженов // Український історичний журнал. – 2001. – № 2. – С. 154–157.
2. Данилюк, Ю. З. 60-річчя Інституту історії АН України / Ю. Данилюк // Український історичний журнал. – 1997. – № 1. – С. 150–155.
3. Інституту історії України НАН України – 60 років // Історія України. – 1996. – № 5.
4. Коваль, М. В. Інститут історії України НАН України: перше двадцятиріччя (1936 – 1956 рр.) / М. В. Коваль, О. С. Рубльов // Український історичний журнал. – 1996. – № 6. – С. 50–68.
5. Комаренко, Н. В. До питання про генезис Інституту історії АН УРСР / Н. В. Комаренко // Український історичний журнал. – 1972. – № 5. – С. 110–121.
6. Плахотін А. Г. Електронні проекти Інституту історії України НАН України / А. Г. Плахотін // Український історичний журнал. – 2006. – № 1. – С. 232–233.
7. Реєнт, О. П. Видання Інституту історії України НАНУ / О. П. Реєнт, О. Є. Лисенко // Український історичний журнал. – 1998. – № 1. – С. 40–55; № 3. – С. 39–57.
8. Рубльов О. С. Інститут історії України НАН України: віхи історії (1936–2006 рр.) / О. С. Рубльов, О. В. Юркова // Український історичний журнал. – 2006. – № 6. – С. 4–35.

9. У лещатах тоталітаризму: Перше двадцятиріччя Інституту історії України НАН України (1936–1956 рр.) : зб. док і матеріалів : у 2-х ч. / упоряд. Р. Я. Пиріг та ін. – Ч. 1 (1936–1944 рр.) – К. : Вид-во Інституту історії України НАНУ, 1996. – 144 с.; Ч. 2. (1944–1956 рр.). – К. : Інститут історії НАНУ, 1996. – 245 с.
10. Юркова, О. В. Документи про створення і перші роки діяльності Інституту історії України АН УРСР (1936–1941 рр.). – К. : Вид-во Інституту історії України НАН України, 2001. – 210 с.

2. Наукове товариство імені Шевченка: історія, структура, напрями дослідницької діяльності.

Література:

1. Безпалько, Т. НТШ на стороні українського слова / Т. Безпалько // Слово просвіти. – 2005. – № 10. – С. 10–13.
2. Бурдуланюк, В. Роль Наукового Товариства імені Шевченка в наукових зв'язках Галичини з Наддніпрянською Україною в кінці XIX – на початку XX століть / В. Бурдуланюк // Україна соборна : зб. наук. ст. / Ін-т історії України НАН України. – К., 2005. – Вип. 2, ч. 2 : Соціокультурні, етноконфесійні та демографічні проблеми формування української нації. – С. 226–235.
3. Зайцева, З. І. Записки наукового товариства імені Т. Г. Шевченка: започаткування та шлях до академічного стандарту (1892–1914 рр.) / З. І. Зайцева // Український історичний журнал. – 2004. – № 2. – С. 104–112; № 5. – С. 122–134.
4. Зайцева, З. І. Інтеграція наукового товариства ім. Шевченка в науково-інформаційний простір (1894–1914 рр.) / З. І. Зайцева // Пам'ять століть. – 2005. – № 3–4. – С. 235–250.
5. Крип'якевич, І. Історично-філософська секція НТШ під керівництвом Михайла Грушевського у 1894–1913 роках / І. Крип'якевич // Записки Наукового товариства ім. Т. Шевченка : Праці історико-філософської секції. – Л., 1991. – Т. ССХХІІ. – С. 392–411.
6. Кубійович, В. Наукове товариство ім. Шевченка у 1939–1952 рр. / В. Кубійович // Український історик. – 1973. – № 1–2. – С. 8–42.
7. Кучер, Р. В. Наукове товариство імені Т. Шевченка: Два ювілеї / Р. В. Кучер ; передм. О. М. Романова. – К. : Наук. думка, 1992. – 112 с.
8. Маслійчук, В. Найкраща історія Товариства / В. Маслійчук // Вісник НТШ. – 2005. – № 34. – С. 37–39.
9. Мацяк, В. НТШ в час Другої світової війни та його історична секція / В. Мацяк // Вісник НТШ. – 2006. – № 36. – С. 9–11.
10. Медалієва, О. З. Наукові зв'язки Харківського історико-філологічного товариства з науковим товариством ім. Т. Шевченка (кінець XIX – початок XX ст.) / О. З. Медалієва // Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. Наукові записки : зб. наук. пр. / під заг. ред. П. С. Григорчука. – Вінниця, 2004. – Вип. № 8 : Історія. – С. 73–76.
11. Наукове товариство ім. Шевченка // Довідник з історії України / за заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. – 2-е вид. – К., 2002. – С. 502–504.
12. Петегірич, В. Археологія у дослідженнях членів НТШ / В. Петегірич // Записки Наукового товариства ім. Т. Шевченка : праці історико-філософської секції. – Л., 1991. – Т. ССХХІІ. – С. 412–426.
13. Романів, О. Наукове товариство імені Шевченка – перша Українська академія наук // Київська старовина. – 1999. – № 2. – С. 49–72.

14. Русіна, О. В. „Записки” НТШ // Український історичний журнал. – 1991. – № 8. – С. 95–96.
15. Сапеляк, О. А. Українська етнографія в діяльності Наукового товариства імені Шевченка: автореф. дис... канд. іст. наук : 07.00.05 / О. А. Сапеляк ; НАН України. Інститут історії українознавства ім. І. Крип'якевича. – Л., 1998. – 18 с.
16. Сохань, П. У всьому спектрі знань. До 100-річчя наукового товариства імені Т. Шевченка / П. Сохань, І. Гненч // Політика і час. – 1992. – № 9–10. – С. 67–69.
17. Сучасні напрями розбудови Товариства в Україні // Вісник НТШ. – 2005. – № 25. – С. 2–5.

3. Українські канадці та їхній внесок у розвиток української історичної науки за кордоном.

Література:

1. Бондаренко, М. Уже записано на скрижалях... Канадському товариству розбудови України – 5 років / М. Бондаренко // Літературна Україна. – 1995. – 9 лютого.
2. Верига, В. До початків українознавчих студій у Канаді / В. Верига // Слово і час. – 1994. – № 9–10. – С. 60–64.
3. Заячук, Ю. Вищі українознавчі інституції в Канаді: Центр Українських Канадських Студій / Ю. Заячук // Рідна школа. – 2003. – № 1. – С. 72–44.
4. Канадське наукове товариство ім. Шевченка: Зб. наук. праць канадського НТШ / ред. Б. Стебельський. – Торонто ; Онтаріо : Гомін України, 1993. – 384 с.
5. Макук, А. Українські канадці в переписі 2001 року / А. Макук // Українська культура. – 2003. – № 6. – С. 16.
6. Плав'юк, М. 25-ліття Українського наукового товариства Канади / М. Плав'юк // Микола Плав'юк. Україна – життя моє. – К., 2002. – Т. 2. Особисто причетний. Вибрані статті, промови, інтерв'ю. – С. 66–69.
7. Плав'юк, М. В 30-ліття Українського наукового товариства Канади / М. Плав'юк // Микола Плав'юк. Україна – життя моє. – К., 2002. – Т. 2. Особисто причетний. Вибрані статті, промови, інтерв'ю. – С. 89–98.
8. Плав'юк, М. Українське національне об'єднання Канади / М. Плав'юк // Микола Плав'юк. Україна – життя моє. – К., 2002. – Т. 2. Особисто причетний. Вибрані статті, промови, інтерв'ю. – С. 52–55.
9. Стебельський, Б. НТШ у Канаді – пляни і праця / Б. Стебельський // Канадське наукове товариство ім. Шевченка : зб. наук. праць канадського НТШ / ред. Б. Стебельський. – Торонто ; Онтаріо, 1993. – С. 7–14.

Література до семінарського заняття:

Для відповіді на перше питання:

1. Байдаков, В. В. Наукові центри АН УРСР / В. В. Байдаков, О. Ф. Коновець, А. Е. Складенко. – К. : Т-во „Знання УРСР”, 1987. – 48 с.
2. Білокінь, С. І. Київська школа академіка М. С. Грушевського // Український історичний журнал. – 1996. – № 5. – С. 106–131.
3. Валишевский, В. Л. Охотники за истиной: Рассказы о творцах науки / В. Л. Валишевский. – М. : Наука, 1990. – 285 с.
4. Валишевский, В. Л. Ученые – популяризаторы науки / В. Л. Валишевский. – М. : Знание, 1987. – 141 с.
5. Великий ученые XX века / авт.-сост. Г. А. Булька, Е. В. Лисовская, Г. А. Яхонтова. – М. : Мартин, 2001. – 463 с.

6. Водотика, С. Наукові історичні школи й провідні тенденції розвитку історичної науки / С. Водотика // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: міжвід. зб. наук. праць. – К., 2002. – Вип. 6. – С. 121–138.
7. Доброхот, М. І. Сучасне і майбутнє української науки / М. І. Доброхот // Освіта і управління. – 2001. – Т. 4. – № 3–4. – С. 7–13. [Промова на III Всесвітньому форумі українців, 18 – 20 серпня 2001 р., м Київ]
8. Ісаєвич, Я. Д. Сторінки історії Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ / Я. Д. Ісаєвич // Український історичний журнал. – 2002. – № 4. – С. 3–26.
9. Історія Національної Академії наук України. 1918–1936. Науково-довідковий апарат / редкол. О. С. Оніщенко. – К. : Вид-во НБУВ, 2002. – 448 с.
10. Історія Національної Академії наук України. 1918–1933 : науково-довідковий апарат / редкол. О. С. Оніщенко (відп. ред.) та ін. – К. : Вид-во НБУВ, 2002. – 448 с.
11. Комаренко, Н. В. Установи історичної науки в Українській РСР (1917–1937) / Н. В. Комаренко. – К. : Наукова думка, 1973. – 171 с.
12. Кузаков, В. К. Отечественная историография истории науки в России X–XVIII ст. / В. К. Кузаков. – М. : Наука, 1991. – 359 с.
13. Макар, Ю. Українське історичне товариство та розвиток науки в Україні // Ю. Макар // Український історик. – 2003. – Т. XL (156–160). Рік XL. – С. 172–176.
14. Матвєєва, Л. В. „Був охоронцем академії”. Д 135-річчя від дня народження А. Ю. Кримського / Л. В. Матвєєва // Політика і час. – 2006. – № 5. – С. 86–95.
15. Научные школы: проблемы теории и практики : монография / В. И. Астахова, Е. В. Астахова, А. А. Гайков. – Х. : Изд-во НУА, 2005. – 332 с.
16. Онопрієнко, І. В. Історія української науки XIX – XX ст. / І. В. Онопрієнко. – К. : Либідь, 1998. – 304 с.
17. Падалка, С. С. Створення Української Академії історичних наук / С. С. Падалка // Український історичний журнал. – 1999. – № 3. – С. 158.
18. Першина, З. В. Історія України в працях одеських дослідників / З. В. Першина // Український історичний журнал. – 1994. – № 6. – С. 53–63.
19. Реєнт, О. П. Проблеми розвитку суспільних наук у сучасній Україні / О. П. Реєнт // Історична пам'ять : зб. наук. ст. – Полтава, 2002. – Вип. 1–2. – С. 5–9.
20. Ректор третього тисячоліття: Довідково-бібліографічне видання. – К. : Укр. видавничий консорціум, 2002. – Вип. 1. – 146 с.
21. Репрессированная наука / под общ. ред. М. Г. Ярошевского. – Л. : Наука, 1991. – 556 с.
22. Смолій, В. Скарбниця історії України / В. Смолій // Урядовий кур'єр. – 1996. – 27 липня.
23. Соловей, Д. Українська наука в колоніальних путях / Д. Соловей. – Б. м. : Вид-во „Пролог”, 1963. – 267 с.
24. Старовойт, С. В. Видавнича діяльність Національної Академії наук України у 1918–1933 рр. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / С. В. Старовойт ; НАН України ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Захищена 25. 12. 2004. – К., 2003. – 19 с.
25. Удод, О. А. [Рецензія] / О. А. Удод // Український історичний журнал. – 2006. – № 6. – С. 220–223. Рец. на кн. : Зайцева, З. І. Український науковий рух: інституціональні аспекти розвитку (кінець XIX – початку XX ст.). – К. : Вид-во КНЕУ, 2006. – 368 с.
26. Циганкова, Е. Гебраїстична комісія ВУАН (Єврейська історично-археографічна комісія) / Е. Циганкова // Східний світ. – 1994. – № 1–2. – С. 151–160.
27. Циганкова, Е. Візантологічна комісія ВУАН / Е. Циганкова // КС. – 2003. – № 3. – С. 52–72.

Для відповіді на друге питання:

28. Українське історико-філологічне товариство в Празі (1920–1940 рр.) // Бібліотечна планета. – 2001. – № 3. – С. 30–32.
29. Винар, Л. Українське історичне товариство з перспективи 35 років / Л. Винар // Український історичний журнал. – 2001. – № 1. – С. 122–134.
30. Гарань, О. В. Початок діалогу: Про зарубіжне українознавство / О. В. Гарань // Минуле України: відновлені сторінки. – К., 1991. – С. 265–278.
31. Заремба, О. Українське історико-філологічне товариство (1920 – 1940 рр.) / О. Заремба // Бібліотечна планета. – 2001. – № 3. – С. 30–32.
32. Макар, Ю. І. До 75-річчя Любомира Романа Винара / Ю. І. Макар, А. Є. Атаманенко // Український історичний журнал. – 2007. – № 2. – С. 225–229.

Для відповіді на третє питання:

33. Березовський, О. Журнал „Украина” – спадкоємець „Киевской старины” / О. Березовський // Київська старовина. – 2004. – № 1. – С. 52–57.
34. Дмитриенко, М. Часопис „Рід і Знамено” та його внесок у розвиток української еміграційної історіографії / М. Дмитриєнко // Бібліотечний вісник. – 1997. – № 1. – С. 32–37.
35. Гуржій, О. І. Ф. П. Шевченко – головний редактор „Українського історичного журналу”: до 90-річчя від дня народження / О. І. Гуржій, Л. І. Капітан // Український історичний журнал. – 2004. – № 4. – С. 103–116.
36. Ідзьо, В. С. Український історичний клуб Москви / В. С. Ідзьо // Український історичний журнал. – 2000. – № 5. – С. 143–146.
37. Капітан, Л. І. З історії „Українського історичного журналу” // Український історичний журнал. – 1998. – № 1. – С. 55–61.
38. Каппелер, А. Україна в німецькомовній історіографії / А. Каппелер // Сучасність. – 1996. – № 12. – С. 78–86.
39. Киян, О. І. Вклад журналу „Русский архив” в історіографію України // Український історичний журнал. – 1988. – № 10. – С. 68–77.
40. Клименко, І. В. Архіви українських часописів кінця ХІХ – початку ХХ ст. в Інституті рукописів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського як джерело з історії редакційно-видавничої діяльності [Рукопис] : Автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / НАН України ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2003. – 20 с.
41. Клинова, Г. Д. Внесок Олександра Домбровського в розвиток української історичної науки в діаспорі : автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.06 / Г. Д. Клинова ; Запоріж. нац. ун-т. – Запоріжжя, 2007. – 20 с.
42. Коваль, М. В. Флагман вітчизняної історіографії: УІЖу – 40 / М. В. Коваль // Український історичний журнал. – 1997. – № 4. – С. 11–19.
43. Лісевич, І. Т. Україна в сучасній румунській історіографії / І. Т. Лісевич // Український історичний журнал. – 1967. – № 10.
44. Наріжний, С. Українське воєнно-історичне товариство у Варшаві. Кабінет у Празі / С. Наріжний // Наріжний, С. Українська еміграція: Культурна праця української еміграції. 1919–1939. – К., 1999. – С. 30–31, 33.
45. Пасемко, І. Закордонні центри українознавства / І. Пасемко // Рідна школа. – 1998. – № 3. – С. 16–21.
46. Таран, Л. Українська історична наука: вчора і сьогодні / Л. Таран // Історія України. – 1998. – № 7. – С. 1–2.
47. Щербань, Т. О. Історичні дослідження в Українському науковому товаристві (1907 – 1921 рр.) / Т. О. Наріжний // Український історичний журнал. – 1995. – № 1. – С. 23–34.

Методичні рекомендації:

Досліджуючи зазначені питання, студенти повинні, перш за все, вивчити конкретно-історичні обставини існування історичної науки в Україні ХХ – початку ХХІ ст., з'ясувати особливості кожного історичного (історіографічного) періоду.

Відповідаючи на перші два питання, студенти повинні визначити таке поняття як наукова школа – це неформальний творчий колектив дослідників різних поколінь, об'єднаних загальною програмою і стилем дослідницької роботи, які діють під керівництвом визнаного лідера. Це об'єднання однодумців, що розробляє життєво-важливі для суспільства проблеми під керівництвом відомого в певній галузі дослідника, має значні теоретичні і практичні результати своєї діяльності, визнані у наукових колах і сфері виробництва. З'ясувати значення та зміст функцій наукової школи: продукування наукових знань (дослідження і навчання); поширення наукових знань (комунікація); підготовка обдарованих вихованців (відтворення).

Дослідження третього питання дозволить з'ясувати кілька форм наукової комунікації (обмін науковою інформацією між ученими і спеціалістами) й місце в ній історичної періодики. Студенти мають звернути увагу на два види сучасних ресурсів, які забезпечують існування історичної періодики в українському науковому середовищі – друковані та електронні (електронні журнали тощо).

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Тема: Наукові бібліотеки та їх роль у вивченні історії

(2 години)

План

1. Структура наукової бібліотеки.
2. Абетковий та систематичний каталоги.
3. Історичне бібліотекознавство.

Теми рефератів:

1. **Структура та напрямки діяльності наукової бібліотеки Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.**

Література:

1. [Про бібліотеку Черкаського педагогічного інституту] // Черкаська правда. – 1969. – 9 жовтня.
2. Гуржій Н. Наукова бібліотека Черкаського національного університету 85 років працює для студентів / Н. Гуржій, О. Медалієва // Серйозна студентська газета. – № 1 (21). – 2006. – С. 5.
3. Демченко Н. Бібліотека інформує / Н. Демченко // Серйозна студентська газета. – 2005–2006. – № 4–5. – С. 14.
4. Матеріальна база та соціальна сфера // Черкаський державний університет імені Богдана Хмельницького. Історичний нарис. – К., 2001. – С. 29.
5. Медалієва О. З. „Наукові записки Черкаського державного педагогічного інституту” / О. З. Медалієва // Збірник наукових праць. Серія „Історія та географія” / ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2006. – С. 7–9.
6. Медалієва, О. З. Думки студентів про діяльність бібліотеки / О. З. Медалієва // Серйозна студентська газета. – 2006. – № 9–10 (18–19). – С. 10.
7. Подарунок землякам // Черкаська правда. – 1973. – 7 січня.

8. Романов, Є. О. Історія бібліотеки Черкаського державного педагогічного інституту імені 300-річчя возз'єднання України з Росією / Є. О. Романов. – Рукопис, 1966 р. – 46 с.
9. Силка Н. Меценатство завжди актуальне / Н. Силка, В. Тур // Серйозна студентська газета. – 2006–2007. – № 4–5 (24–25). – С. 3.
10. Силка Н. Ю. Бібліотека інституту / Н. Ю. Силка // Місце і роль Черкаського педагогічного інституту у розвитку вітчизняної науки, освіти і культури : тези доповідей ювілейної науково-практичної конференції, присвяченої 70-річчю інституту (грудень 1991 року). – Черкаси, 1991. – С. 11–12.
11. Силка Н. Ю. Бібліотека Черкаського державного університету ім. Б. Хмельницького / Н. Ю. Силка // Енциклопедія Сучасної України. – К., 2003. – Т. 2 : Б. – Біо. – С. 725.
12. Силка, Н. Ю. Наукова бібліотека Черкаського національного університету: від джерел до сьогодення / Н. Ю. Силка, О. З. Медалієва // Черкаський національний університет: історія і сучасність: матеріали конф., присвяч. 85-річчю ювілею ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2007. – С. 94–102.
13. Силка, Н. Ю. Науковій бібліотеці Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького – 85! / Н. Ю. Силка, О. З. Медалієва // Бібліотечна планета. – 2007. – № 1 [35]. – С. 32–33.
14. Техніка на службі бібліотеки // Черкаська правда. – 1973. – 11 липня.
15. Тур, В. Г. Наукова бібліотека Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького / В. Г. Тур // Історія бібліотечної справи на Черкащині. – Черкаси, 2003. – С. 84–85.
16. Тур, В. Діяльність бібліотек вищих навчальних закладів по реалізації програми гуманізації та гуманітаризації освіти і науки / В. Тур, О. Медалієва // Серйозна студентська газета. – 2006. (жовтень). – № 2 (22). – С. 2.
17. Газета „Бібліотечні новини”. – 2007–2008.

2. Структура та напрямки діяльності Обласної наукової бібліотеки імені Тараса Шевченка.

Література:

1. Дідковська, Г. Тим, хто цікавиться історією / Г. Дідковська // Черкаська правда. – 1983. – 22 листопада.
2. Напередодні свого 105-річчя черкаська наукова бібліотека відзначила півстолітній ювілей у статусі обласної // Черкаський край. – 2004. – 12 травня. – С. 3.
3. Плахута, О. Наш директор: про Є. Кузьменко – директора Черкаської обласної бібліотеки ім. В. В. Маяковського / О. Плахута // Черкаська правда. – 1984. – 10 березня.
4. Райська, Л. Йти до читача / Л. Райська // Молодь Черкащини. – 1983. – 22 листопада.

3. Український бібліограф М. О. Максимович.

Література:

1. Біленький, С. Діяльність інтелектуала як служба і покликання: М. Максимович / С. Біленький // Київська старовина. – 1999. – № 5. – С. 82–101.
2. Колесник, М. М. О. Максимович як організатор науково-історичного товариства в Києві / М. Колесник // Київська старовина. – 2004. – № 2. – С. 150–161.
3. Михайло Максимович : біобібліографічний покажчик (до 200-річчя від дня народження) / уклад. : І. П. Краскова, Г. А. Павленко, Л. А. Смирнова, В. Л.

- Штангеева, І. В. Углева, Н. Г. Конджарян. – Черкаси : Вид-во ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2004. – 29 с.
4. Пономаренко, Н. Михайло Максимович / Н. Пономаренко // Історія України в особах ХІХ–ХХ ст. – К., 1995. – С. 43–49.
 5. Рясна, О. Михайло Максимович як видавець книг для вищої школи / О. Рясна // Збірник праць Всеукр. Максимовичівських читань : до 200-річчя з дня народження Михайла Олександровича Максимовича. – Черкаси, 2005. – С. 110–120.
 6. Тимошик, М. М. Максимович і національна книга (1851–1915) / М. Тимошик // Тимошик, М. Її величність книга. – К., 1999. – С. 63–101.

Література до семінарського заняття:

Для відповіді на перше питання:

1. Библиотечное дело : терминологический словарь / Гос. б-ка СССР им. Ленина. – М. : Книга, 1986. – 224 с.
2. Верменич, Я. Бібліотеки / Я. Верменич // Енциклопедія історії України . – К. : Вид-во Інституту історії України НАН України 2003. – С. 265–266.
3. Заліток, Л. М. З історії становлення й розвитку бібліотек навчальних закладів у Східній Україні (1920–1930 рр.) / Л. М. Заліток // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 4. – С. 92–97.
4. Наукова бібліотека Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. – 1 с. [інформаційний лист].

Для відповіді на друге питання:

5. Алфавитно-предметный указатель к систематическому каталогу / Т. П. Мишина, Р. С. Арбекова, О. А. Барсукова [и др.] . – М. : Книга, 1981. – 160 с.
6. Справочник библиотекаря / Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина ; сост. С. Г. Антонова, Г. А. Семенова. – М. : Книга, 1985. – 303 с.

Для відповіді на третє питання:

7. Абрамов, К. И. История библиотечного дела в СССР / К. И. Абрамов. – М. : Книга, 1980. – 352 с.
8. Бібліотекар К. І. Рубинський : бобібл. нарис. – Х. : Вид-во Харків. ун-ту, 1998. – 68 с.
9. Виноградова, О. Державна історична бібліотека України – джерельна база історичної науки / О. Виноградова // Пам'ять століть. – 2006. – № 2. – С. 221–223.
10. Войцехівська, І. Володимир Іконніков – бібліотекознавець та бібліофіл / І. Войцехівська // Бібліотечний вісник. – 1998. – № 1. – С. 39–42.
11. Єрофеева, Г. Бібліотечна діяльність Миколи Сумцова / Г. Єрофеева // Бібліотечний вісник. – 1997. – № 3. – С. 17–19.
12. Зворський, С. Л. Видавнича та бібліотечна діяльність київського товариства „Просвіта” (1906–1920 рр.) : автореф. дис... канд. іст. наук : 07.00.08 / С. Л. Зворський ; Інститут історії України НАН України. – К., 2000. – 18 с.
13. Зленко, Г. Д. Михайло Комаров та його бібліотека / Г. Д. Зленко // Бібліотечний вісник. – 1995. – № 3. – С. 29–33.
14. Ігнатенко, Л. Євген Кивлицький – перший директор Всенародної бібліотеки України / Л. Ігнатенко // Бібліотечний вісник. – 1995. – № 6. – С. 8–10.
15. Ігнатенко, М. М. Бібліотечне краєзнавство: Чернігівщина / М. М. Ігнатенко // Гуманітарні науки. – 2005. – № 1. – С. 78–82.
16. Історія бібліотечної справи в Україні : зб. наук. пр. – К. : Нац. парл. б-ка, 1995. Вип. І.– 87 с.
17. Ківнар, Т. Левко Биховський як історик українського книжкового руху / Т. Ківнар // Бібліотечний вісник. – 1996. – № 1. – С. 32.

18. Ковба, Ж. Внесок Л. Биховського у формування концепції української державної книжної справи України / Ж. Ковба // Бібліотечний вісник. – 1996. – № 1. – С. 33–35.
19. Колесникова, В. А. Книжковий огляд / В. А. Колесникова // Археологія. – 2004. – № 3. – С. 150–154.
20. Купчинський, М. Багатовимірність таланту: Е. О. Кивлицький / М. Купчинський // Історичний календар. – К., 2001. – С. 112–114.
21. Наукова література, видана Інститутом історії України НАН України в 2003 р. / Л. Я. Муха, І. Л. Островська // Український історичний журнал. – 2005. – № 1. – С. 234–236.
22. Наукова література, видана Інститутом історії України НАН України в 2004 р. / Л. Я. Муха, І. Л. Островська // Український історичний журнал. – 2005. – № 6. – С. 234–235.
23. Приходько, Л. Ф. Кабінет бібліотекознавства в 20-ті рр. Історія бібліотекознавства України / Л. Ф. Приходько // Бібліотечний вісник. – 1993. – № 5–6. – С. 18–21.
24. Смогоржевська, І. Бібліограф за покликанням: З. Кузеля / І. Смогоржевська // Бібліотечна планета. – 2003. – № 4. – С. 29–30.
25. Сохань, С. В. Бібліотечно-археографічна діяльність М. І. Петрова (1840–1921) : автореф. дис... канд. іст. наук : 07.00.08 / С. В. Сохань ; НАН України. – К , 2003. – 19 с.
26. Тронько, П. У службах української книги: Л. Биковський / П. Тронько // Бібліотечний вісник. – 1996. – № 1. – С. 30.
27. Україна бібліотечна : до II Всеукр. конгресу бібліотекарів / укл. та наук. ред. В. Бабич [та ін.] – К. : Наука, 1996. – 92 с.
28. Юбова, Н. Бібліотечна діяльність Бориса Грінченка: українського громадського діяча, письменника, мовознавця і фольклориста (1863–1910) / Н. Юбова // Бібліотечний вісник. – 1996. – № 1. – С. 11–12.
29. Ясь, О. В. Бібліотекознавство / О. В. Ясь // Енциклопедія історії України. Інститут історії України НАН України. – К, 2003. – С. 266–267.

Методичні рекомендації:

При розкритті першого питання потрібно зупинитися на значенні бібліотек у системі навчальної та наукової діяльності студентів, розкрити їх роль у підготовці майбутніх фахівців. Результатом вивчення першого питання повинно бути розуміння змісту діяльності основних відділів та залів бібліотеки: інформаційно-бібліографічного відділу, залу каталогів, абонементів, читальних залів, архіву періодичних видань.

Розгляд другого та третього питань доцільно розпочати з термінології, особливу увагу потрібно звернути на наступні поняття: каталоги (абетковий, предметний, електронний), систематична картотека, бібліографічна класифікація (УДК, ББК).

Далі слід звернути увагу на той факт, що в сучасних бібліотеках швидкими темпами застосовуються новітні інформаційні технології, зокрема впроваджуються і активно використовуються електронні каталоги, повнотекстові бази тощо.

У результаті опрацювання рекомендованої літератури студенти повинні прийти до висновку, що знання опублікованої інформації дає змогу глибше осмислити рівень забезпечення джерельним та історіографічним матеріалом відповідної теми, підготувати огляд літератури. Потрібну інформацію дослідник має можливість отримати в бібліотеках та органах науково-технічної інформації, використовуючи систему карткових та електронних каталогів.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Тема: Основні етапи науково-дослідної роботи студента

(2 години)

План

1. Роль історичних факультетів у вивченні актуальних проблем історичної науки.
2. Науково-дослідна робота студента: історія, етапи, структура, оформлення, захист.

Теми рефератів:

1. Історичні кафедри Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького: напрями дослідження актуальних проблем історичної науки.

Література:

1. Вчені Черкащини : біографічний довідник / упоряд. : М. І. Бушин, Н. М. Бушина. – Черкаси : Відлуння, 1998. – Вип. 1. – 142 с.
2. Медалієва, О. З. „Наукові записки Черкаського педагогічного інституту” як вияв наукових пошуків дослідників / О. З. Медалієва // Сімнадцята наукова сесія Осередку Наукового товариства ім. Шевченка у Черкасах : матеріали доповідей на засіданнях секцій і комісій, 14–24 березня 2006 р. / за ред. В. В. Масненка. – Черкаси, 2007. – С. 32–33.
3. Мельниченко, В. М. До 60-річчя доктора історичних наук, професора А. Г. Морозова / В. М. Мельниченко // Український історичний журнал. – 2006. – № 4. – С. 223–224.
4. Мельниченко, В. М. Створення Центру досліджень історії Середнього Подніпров'я В./ М. Мельниченко // Український історичний журнал. – 1995. – № 4. – С. 148–150.
5. Мойсієнко, В. М. Історія, реалії сьогодення та перспективи розвитку історико-юридично-філософського факультету / В. М. Мойсієнко // Черкаський національний університет: історія і сучасність: матеріали конф., присвяч. 85-річчю ювілею ЧНУ ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 2007. – С. 57–61.
6. Перехрест, О. Г. Кафедра історії / О. Г. Перехрест, А. В. Тарасенков // Місце та роль Черкаського педагогічного інституту у розвитку вітчизняної науки, освіти й культури : тези доповідей. – Черкаси, 1991. – С. 12–14.
7. Показчик праць, опублікованих у виданнях Черкаського державного педагогічного інституту (1941–1965 рр.) / укладач та авт. передмови О. З. Медалієва. – Черкаси : Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2006. – 196 с.
8. Тканко Олександр Васильович :бібліографічний показчик / уклад. : О. З. Медалієва, Л. М. Терехова. – Черкаси : Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2007. – 40 с.
9. Чабан Анатолій Юзефович : бібліографічний показчик / уклад. : О. З. Медалієва, Л. І. Синявська. – Черкаси : Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2007. – 36 с.
10. Черкаський державний педагогічний інститут / упоряд. О. Г. Перехрест. – Черкаси : Редакційно-видавничий відділ облпреси, 1991. – 31 с.
11. Черкаський державний університет імені Богдана Хмельницького. 1921 – 2001. – К. : АртЕк, 2001. – 17 с.

2. Історія та сьогодення студентської науково-дослідної роботи Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького.

Література:

1. V Всеукраїнська студентська наукова конференція „Актуальні проблеми природничих та гуманітарних наук у дослідженнях студентської молоді”. 22–23 травня 2003 р. – Черкаси : Вид-во ЧДУ ім. Б. Хмельницького, 2003. – 287 с.
2. VI Всеукраїнська студентська наукова конференція „Актуальні проблеми природничих та гуманітарних наук у дослідженнях студентської молоді”. 17–18 травня 2004 р. – Черкаси : Вид-во ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2004. – 471 с.
3. III Всеукраїнська студентська наукова конференція „Актуальні проблеми природничих та гуманітарних наук у дослідженнях студентської молоді”. 31 травня – 1 червня 2001 р.: у 2-х кн. – Черкаси : Вид-во ЧДУ ім. Б. Хмельницького, 2001.
4. Медалієва, О. З. Розвиток студентської науки в Черкаському національному університеті / О. З. Медалієва, І. В. Волошин // Черкаський національний університет: історія і сучасність : матеріали конф., присвяч. 85-річчю ювілею ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2007. – С. 141 – 146.
5. Родзинка'99. Всеукраїнська студентська наукова конференція „Актуальні проблеми природничих та гуманітарних наук у дослідженнях студентської молоді”. 13–14 травня 1999 р. – Черкаси : Вид-во ЧДУ ім. Б. Хмельницького, 1999. – 129 с.
6. Статі, Л. Д. Студентський клуб: організація дозвілля студентів / Л. Д. Статі, С. М. Камінський // Місце та роль Черкаського педагогічного інституту у розвитку вітчизняної науки, освіти й культури : тези доповідей. – Черкаси, 1991. – С. 49–50.

Література до семінарського заняття:

До першого питання:

1. Грезнева, О. Научные школы: принципы классификации / О. Грезнева // Высшее образование в России. – 2004. – № 5. – С. 42–48.
2. Заболотна, Т. В. Друга Всеукраїнська наукова конференція „Україна напередодні та в роки Другої світової війни” // Український історичний журнал. – 2003. – № 2. – С. 148–151.
3. Кафедрі історіографії та джерелознавства Донецького національного університету – 30 років // Український історичний журнал. – 2003. – № 1. – С. 145–147.
4. Кульчицький, С. Вітчизняна історія в школах і ВНЗ України: останнє десятиріччя / С. Кульчицький // Історія України. – 2003. – № 15. – С. 1–6.
5. Павлов, К. „Кафедра” и „школа” / К. Павлов // Философские науки. – 2005. – № 9. – С. 85–89.

До другого питання:

1. Багмут, Й. Як підготувати доповідь: деякі поради доповідачам / Й. Багмут. – К. : Держполітвидав, 1956. – 72 с.
2. Благий, В. Б. Студентство Львівського університету в 1900–1914 роках: історико-соціологічний аспект : автореф. дис... канд. істор. наук : 07.00.01 / В. Б. Благий ; Львів. нац. ун-т імені Івана Франка. – Л., 2003. – 19 с.
3. Гаркуша, В. Майбутнє – творчим особистостям / В. Гаркуша // Освіта. Технікум. Коледжі. – 2004. – № 3. – С. 27–29.
4. Карпов, А. Научная работа с молодежью в Бауманском университете / А. Карпов // Alma mater. – 2004. – № 3. – С. 12–15.

5. Леоненко, П. Науково-дослідна робота студентів: досвід минулого і проблеми сьогодення / П. Леоненко // Вища школа. – 2002. – № 2–3. – С. 19–33.
6. Сахарчук, Е. „Студент – исследователь” / Е. Сахарчук // Высшее образование в России. – 2004. – № 4. – С. 145–149.

Методичні рекомендації:

Вивчення першого питання надає студентам можливість усвідомити, що провідне місце в системі багатоступеневої підготовки істориків посідають історичні факультети. Окрім забезпечення навчально-виховного процесу, у більшості з них створені наукові осередки, спеціалізовані вчені ради із захисту докторських і кандидатських дисертацій, магістратура, аспірантура, докторантура.

Приступаючи до вивчення другого питання, студенти повинні розуміти, що науково-дослідницька діяльність студентів вищих навчальних закладів України є одним із основних чинників підготовки висококваліфікованих кадрів відповідного профілю. Потрібно усвідомити, що поняття „науково-дослідницька діяльність студентів” включає в себе два взаємопов’язаних елементи: навчання студентів елементам дослідницької діяльності, організації та методики наукової творчості і власне наукове дослідження, яке студенти здійснюють під керівництвом професорів і викладачів. У межах цієї проблеми варто з’ясувати завдання, структуру, зміст і форми науково-дослідницької діяльності студентів.

Вивчаючи питання, студенти повинні дійти висновку, що науково-дослідна діяльність студентства у вищій школі становить систему, яка передбачає формування умінь аналізувати джерельну базу та історіографічні дослідження, висвітлювати результати науково-теоретичних і дослідницьких пошуків у курсовій, дипломній, магістерській роботах, наукових розвідках тощо. Студенти мають усвідомити, що структуалізація етапів науково-дослідної діяльності досить умовна й схематична, окреслює загальний рух від навчального до творчого усвідомленого пошуку, хоча й не заперечує кардинального шляху професійного зростання студента.

Особливу увагу потрібно звернути на розвиток науково-дослідної роботи студентів на історико-філософському факультеті Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. На основі рекомендованої літератури студенти повинні знати, що: 15 грудня 2006 р. при Науковому товаристві істориків-аграрників, зокрема при секції гендерних проблем була створена Студентська секція з вивчення аграрної історії; у жовтні 2007 р. було започатковано випуск інформаційного вісника Студентської секції „Студент”, на сторінках якого студенти історико-філософського факультету отримали можливість публікувати результати своїх наукових здобутків; студенти повинні володіти інформацією щодо напрямів наукової роботи зазначених товариств.

САМОСТІЙНА РОБОТА

3.1. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ТА ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

На сучасному етапі динамічного розвитку освіти важливо так організувати науково-дослідницький процес, щоб студенти досягнули усі сфери професійного становлення, що, в свою чергу, має забезпечити формування цілісного досвіду самостійної науково-пізнавальної діяльності та суттєво змінити рівень професійної культури. Головними компонентами системи науково-методичної підготовки спеціаліста є структура та зміст навчання, що при взаємодії скеровують процес формування дослідника, творчий розвиток особистості якого досягається використанням у навчальному процесі інноваційних форм організації діяльності, створенням науково-творчих центрів, дослідницьких лабораторій.

Кінцевою метою виконання самостійних завдань є не лише процес засвоєння знань, а й творче усвідомлення та наукове пізнання на евристично-пошуковому рівні з урахуванням інтеграції різних способів засвоєння знань, а саме філософського, наукового, художньо-предметного. Запропоновані завдання, орієнтація на самостійне опанування матеріалом, ґрунтовний аналіз історичних джерел з подальшими узагальненнями дозволять виявити інтелектуальний потенціал студента, уніфікувати індивідуальний підхід, враховуючи можливості кожного. Завдяки цьому буде досягнуто одну з цілей курсу – надання простору наукового пошуку та подальшому практичному використанню отриманих знань.

Методичні вказівки по виконанню самостійної роботи розроблені, виходячи з тематичної структури робочої програми навчального курсу „Основи наукових досліджень”. По кожній темі для самостійного опрацювання наводяться список рекомендованої літератури, акцентується увага на окремих складних питаннях теми, подається понятійний апарат. У кінці вказівок до кожної теми вказується форма контролю над виконанням самостійного завдання.

ТЕМА 1

Методи наукових досліджень

(4 год.)

Завдання: у процесі самостійного вивчення теми „Методи наукових досліджень” студенту необхідно виготовити навчальні таблиці „Загальні та спеціальні методи наукових досліджень”

Форма контролю: співбесіда.

Література:

1. Кертман, Л. Е. Законы исторических ситуаций / Л. Е. Кертман // Вопросы истории. – 1971. – № 1.
2. Ковальченко, И. Д. Методы исторического исследования / И. Д. Ковальченко. – 2-е изд., доп. – М. : Наука, 2003. – 486 с.
3. Ковальченко, И. Д. Некоторые вопросы методологии истории / И. Д. Ковальченко // Новая и новейшая история. – 1991. – № 5. – С. 3–10.
4. Ковальченко, И. Д. Теоретико-методологические проблемы исторических исследований: Заметки и размышления о новых подходах / И. Д. Ковальченко // Новая и новейшая история. – 1995. – № 1. – С. 3–34.
5. Попов, С. Существуют ли специфические „исторические” законы? / С. Попов // Философские науки. – 1971. – № 6. – С. 150–156.

6. Саар, Г. П. Источники и методы исторического исследования / Г. П. Саар. – Баку : Изд-во Аз ГНИИ, 1930. – 174 с.
7. Сачков, Ю. В. Научный метод: вопросы его структуры / Ю. В. Сачков // Вопросы философии. – 1983. – № 2.

Методичні вказівки:

У процесі самостійного вивчення даної проблеми студенти повинні виготовити навчальні таблиці з наступних питань:

1. Загальні методи наукового дослідження (методи емпіричного дослідження, методи, які використовуються на емпіричному і на теоретичному рівнях дослідження, методи теоретичного дослідження);
2. Методи історичного дослідження.

Навчальні таблиці можуть бути виконані як друкованим способом, так і написані від руки. При їх складанні радимо дотримуватися наступних вимог та рекомендацій:

- таблиці, виконані друкованим способом або від руки, виконуються на аркушах паперу білого кольору формату А 4 з викладенням тексту роботи;
- при оцінці навчальних схем через співбесіду з виконавцем (студентом) враховується, наскільки самостійно і правильно висвітлений зміст основних методів наукового дослідження, показаний їх взаємозв'язок;
- після співбесіди викладач виставляє оцінку „зараховано” чи „незараховано”. У разі отримання негативної оцінки студент доопрацьовує навчальні схеми з урахуванням зауважень викладача;
- студенти, які не виконали навчальних схем, до заліку з курсу „Основи наукових досліджень” не допускаються.

ТЕМА 2

Діяльність історичних громадських об'єднань в Україні: від джерел до сьогодення (6 год.)

Завдання: у процесі самостійного вивчення теми „Діяльність історичних громадських об'єднань в Україні: від джерел до сьогодення” студенту необхідно вивчити наступні питання:

1. Історичні товариства в Україні в ХІХ – на початку ХХ ст.
2. Особливості функціонування історичних громадських об'єднань в Україні у радянський період.
3. Історія створення, напрями та результати діяльності Наукового товариства істориків-аграрників та Осередку НТШ у Черкасах.

Форма контролю: співбесіда за результатами підготовки повідомлення.

Література:

1. Волошин, І. Історик не байдужий до проблем села / І. Волошин // Черкаський університет. – 2003. – № 13 (33). – С. 7.
2. Дем'ян, Г. Відродження товариства „Бойківщина” в Україні / Г. Дем'ян // Народна творчість та етнографія. – 1993. – № 4. – С. 48–54.
3. Дубовий, О. „Життя прожити – не поле перейти”... / О. Дубовий // Серйозна студентська газета. – 2004. – № 7 – 8. – С. 13.
4. Жук, П. Життєва борозна Олексія Дубового / П. Жук // Місто. – 2003. – 8 травня (№ 19). – С. 4.
5. Заремба, С. З. Українське товариство охорони пам'яток історії та культури: (Іст. нарис) / С. З. Заремба. – К. : Логос, 1998. – 244 с.

6. Кисіль, З. Р. Українське воєнно-історичне товариство (1920–1939 рр.) / З. Р. Кисіль // Український історичний журнал. – 2001. – № 2. – С. 100–112.
7. Колесник, М. Вивчення історії південних та західних слов'ян науково-історичними товариствами Лівобережної України (70-ті рр. XIX – 30-ті рр. XX ст.) / М. Колесник // Рідна школа. – 2003. – № 10. – С. 51–52.
8. Колесник, М. Історія південних та західних слов'ян науково-історичними товариствами Лівобережної України (70-ті рр. XIX – 30-ті рр. XX ст.) / М. Колесник // Історіографічні дослідження в Україні. – К., 2002. – Вип. 11. – С. 300–305.
9. Колесник, М. М. О. Максимович як організатор науково-історичного товариства в Києві / М. Колесник // Київська старовина. – 2004. – № 2. – С. 150–161.
10. Кошель, О. Подільське церковне історико-археологічне товариство: сторінки історії / О. Кошель // Історія України. – 1999. – № 35. – С. 8–10.
11. Крайній, К. К. Дослідження церковної історії в Київському церковно-історичному та археологічному товаристві (1872–1920) : автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.06 / К. К. Крайній ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2004. – 16 с.
12. Лауреати Державної премії Української РСР імені Т. Г. Шевченка 1987 року // Радянська Україна. – 1987. – 11 березня (№ 58). – С. 1.
13. Матеріали доповідей наукових сесій Осередку НТШ у Черкасах, починаючи з „Тринадцятої наукової сесії Наукового товариства ім. Шевченка у Черкасах. 12 березня – 3 квітня 2002 року” – Черкаси, 2002.
14. Матеріали інформаційного вісника Наукового товариства істориків-аграрників „Історико-аграрні обрії” з 2 квітня 2004 р. (№ 1)
15. Медалієва, О. З. Роль університетських історичних наукових товариств України в українському національному відродженні (остання третина XIX – 1917 р.) : автореферат дис. ... канд. істор. наук : 07.00.01 / О. З. Медалієва ; Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2005. – 20 с.
16. Медалієва, О. З. Олексій Мусійович Дубовий – голова Черкаського обласного осередку УТОПІК / О. З. Медалієва, О. М. Дубовий // Історія та географія: Зб. наук. пр. : мат. Міжнарод. наук. конф. „Краєзнавство і учитель – 2007 р.” – Харків, 2007. – Вип. 25–26. – С. 229–231.
17. Савченко, Г. 18 квітня – Міжнародний день пам'ятників та історичних місць / Г. Савченко // Корсунь. – 2002. – 19 квітня. – С. 2.
18. Суховершко, Г. Оглядаючись назад – скидай капелюха, дивлячись вперед – засукай рукава / Г. Суховершко // Ділова Черкащина. – 2003. – 31.07 – 07.08. – С. 9 ; 14.08 – 21.08. – С. 7 ; 27.08 – 03.09. – С. 9.

Методичні вказівки:

Вивчення теми варто розпочати з визначення причин виникнення в Україні у другій половині XIX ст. громадських наукових об'єднань – товариств. Далі безпосередньо перейти до їх класифікації – історичні (історико-філологічні), церковно-археологічні, університетські та інші. Більш детально студенти повинні охарактеризувати особливості історичного періоду, у специфічних умовах якого інтелігенція України (у межах кордонів Російської імперії) застосовувала різні форми та методи для організації історичних досліджень, у межах яких намагалась популяризувати українську культуру.

З метою підготовки повідомлення, варто зупинитися на напрямках (науковий, просвітницько-пропагандистський, видавничий) та результатах діяльності одного з перелічених нижче громадських історичних об'єднань:

1. Товариство наук при Харківському університеті (засн. 1812 р.).
2. Церковно-історичне та археологічне товариство при Київській духовній академії (засн. 1872 р.).
3. Історичне товариство Нестора-літописця (засн. 1872 р.).

4. Історико-філологічне товариство при Харківському університеті (засн. 1877 р.)
5. Історико-філологічне товариство при Новоросійському університеті (засн. 1889 р.).
6. Історико-філологічне товариство при Інституті князя Безбородько в Ніжині (засн. 1894 р.).
7. Київське товариство старожитностей та мистецтв (засн. 1897 р.).
8. Товариство дослідників Волині в Житомирі (засн. 1900 р.).
9. Катеринославське наукове товариство (засн. 1901 р.).
10. Подільське церковно-археологічне товариство (засн. 1903 р.).
11. Полтавський церковний, історико-археологічний комітет (засн. 1906 р.).
12. Українське наукове товариство (засн. 1907 р.)
13. Київське товариство охорони пам'яток старовини та мистецтва (засн. 1909 р.)

Студентам обов'язково слід підкреслити, що громадські наукові об'єднання у досліджуваній період були продуктом свого часу, своєї епохи, їх поява стала закономірною в процесі розвитку вітчизняної науки за економічних, соціальних і культурних умов, які мали місце в Російській імперії. У роботі товариств органічно поєднувався помірний контроль і фінансова допомога уряду з добровільною діяльністю частини місцевої інтелігенції; вони мали статус державних закладів, залежних від центральних установ і місцевих органів влади; їх видавнича діяльність здебільшого відбувалася лише завдяки урядовій фінансовій підтримці.

У висновках слід акцентувати увагу на те, що період другої половини ХІХ – початку ХХ ст. дав поштовх до появи в Україні офіційних історичних наукових товариств. Цьому процесу сприяла, з одного боку, достатня кількість фахівців, які відчували потребу згуртуватися у наукові товариства, з іншого – значні соціально-економічні зміни, що відбулися на терені Наддніпрянської України у визначений хронологічний період, політичні та культурні процеси, що мали місце в історичній науці, а також загальне піднесення суспільно-культурного руху у 70 – 80-ті рр. ХІХ ст.

При вивченні другого питання студенти повинні наголосити на тому, що у 1930 – на початку 1950-х рр. радянська історична наука, зокрема і її громадський сектор, зазнали докорінних змін. Зі згортанням НЕПу, формування адміністративно-командних методів управління економікою, культу особи Й. Сталіна у суспільно-політичному житті СРСР та УСРР (пізніше УРСР) історична наука потрапила під цілковитий контроль сталінської ідеології.

У середині 50 – на початку 60-х рр.. ХХ ст. під впливом широкомасштабної десталінізації суспільства намітилися деякі зрушення у прагненні свідомої інтелігенції до створення громадських об'єднань. Елементи демократизації громадського життя, відродження громадського руху викликали появу у 1966 р. нового громадського товариства – УТОШК – Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. Головною метою новоствореного товариства проголошувалося – „всебічно сприяти здійсненню заходів партії та уряду по охороні та збереженню культурної спадщини, використанню пам'ятників минулого у патріотичному вихованні радянського народу, у підвищенні його освіти і культури”. Серед напрямків діяльності Товариства зазначалися наступні: „популяризація пам'яток і поширення наукових знань про них шляхом усної і друкованої пропаганди, проведення екскурсій, читання лекцій, організації виступів у пресі, на радіо і телебаченні, видання книг, буклетів, листівок, путівників, виготовлення сувенірів, організація виставок, створення науково-популярних фільмів про пам'ятки” тощо. Оцінюючи сьогодні 40-річну діяльність Товариства, українські дослідники одностайні в тому, що її результати, незважаючи на обов'язкове ідеологічне забарвлення, стали органічною частиною роботи української

інтелігенції зі збереження та популяризації національних старожитностей. Чого варті створений Музей народної архітектури та побуту України, відтворені Золоті Ворота, оселя батьків Тараса Шевченка та багато інших пам'яток архітектури, історії, монументального мистецтва.

Далі студентам слід зазначити, що УТОПІК було однією з найбільш масових громадських організацій України, яка в умовах адміністративно-командної системи мала сили протидіяти окремим вказівкам владних структур, ідеологічним догмам і, як наслідок, зуміла врятувати сотні унікальних пам'яток, взяти участь у їхній реставрації, консервації, спорудженні нових монументів, увічнити пам'ять про тих, хто віддав життя за нашу Батьківщину. Результати діяльності Товариства сприяли розвитку самосвідомості українського народу, були складовою державотворчих процесів.

З метою поглиблення знань про діяльність осередків УТОПІК, особливу увагу варто зосередити на питанні про внесок Черкаського осередку УТОПІК та його голови О. М. Дубового (очолював Осередок понад 30 років) у справу збереження та відродження українських пам'яток історії й культури.

При розкритті третього питання студенти повинні опрацювати історичний доробок Наукового товариства істориків-аграрників – Статут Товариства, інформаційний вісник „Історико-аграні обрії”, збірник наукових праць „Український селянин” та Осередку Наукового товариства імені Шевченка у Черкасах – Матеріали доповідей наукових сесій, починаючи з „Тринадцятої наукової сесії Наукового товариства ім. Шевченка у Черкасах. 12 березня – 3 квітня 2002 року”.

За результатами опрацювання історичних джерел та історіографії питання, студенти повинні знати, що:

– 19 лютого 2000 р. було створено Наукове товариство істориків-аграрників, яке є громадською науковою самоврядною неприбутковою організацією, яка об'єднує на добровільних засадах вчених-істориків, наукових працівників, трудові колективи сільськогосподарських підприємств, установ, організації, незалежно від форми власності, які беруть участь у роботі Товариства, і його члени. Голова Товариства – д-р історичних наук, професор, завідувач кафедри новітньої історії Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького А. Г. Морозов.

– 18 березня 1997 року науковці і представники творчої інтелігенції Черкас заснували на базі Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (тоді – Черкаський державний університет) Осередок НТШ. Першим його головою було обрано доц. Ю. В. Триуса, нині Осередок очолює д-р історичних наук, професор кафедри етнології та історії України Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького В. В. Масненко.

ТЕМА 3

Історична бібліографія як спеціальна історична дисципліна
(4 год.)

Завдання: у процесі самостійного вивчення теми „Історична бібліографія як спеціальна історична дисципліна” студенту необхідно вивчити наступні питання:

1. Мета, предмет, завдання та функції історичної бібліографії.
2. Термінологія історичної бібліографії.
3. Які існують типи бібліографічних покажчиків.

Форма контролю. Результатом самостійного вивчення теми є усна співбесіда за „Питаннями для самоконтролю” і відповіді на тестові завдання.

Література:

1. Бібліографія бібліографії з історії Української РСР (1960–1965 рр.) / уклад. О. В. Молодчиков, С. В. Сороковська // Український історичний журнал. – 1966. – № 2. – С. 156–159 ; № 3. – С. 155–159 ; № 5. – С. 157–160 ; № 6. – С. 157–159 ; № 9. – С. 159–160 ; № 10. – С. 158–160.
2. Блашевич, А. Історична та краєзнавча бібліографічна діяльність Наукового товариства імені Шевченка (1873–1939) / А. Блашевич // Бібліотечна планета. – 2001. – № 3. – С. 32–33.
3. Виноградов, В. А. Роль научной информации в развитии исследований советских историков / В. А. Виноградов // Новая и новейшая история. – 1995. – № 4. – С. 3–13.
4. Войцехівська, І. Володимир Іконніков – бібліотекознавець та бібліофіл / І. Войцехівська // Бібліотечний вісник. – 1998. – № 1. – С. 39–42.
5. Голобуцький, П. П. Бібліографія національна / П. П. Голобуцький, Жмудько Е. М. // Енциклопедія історії України / Інститут історії України НАН України. – К., 2003. – С. 258–259.
6. Єрофєєва, Г. Бібліотечна діяльність Миколи Сумцова / Г. Єрофєєва // Бібліотечний вісник. – 1997. – № 3. – С. 17–19.
7. З історії книги та бібліографії : зб. наук. пр. – К. : Наук. думка, 1990. – 132 с.
8. Карачинська, Е. Т. Бібліотечні каталоги Текст : навч. посіб. / Е. Т. Карачинська, В. К. Удалова. – Х. : Основи, 1992. – 160 с.
9. Каталог редких книг XVIII–XIX веков : библиографический указатель книг на русском языке за 1778–1917 годы / сост. Л. В. Чепур, Е. А. Романов, А. М. Лазоренко, Л. А. Смирнова ; под ред. И. П. Краскова. – Черкассы : Изд-во НИИТЭХИМ, 1985. – 127 с.
10. Кобленц, И. Н. Историческая библиография / И. Н. Кобленц // Очерки истории исторической науки в СССР. – М., 1960. – Т. 2. – С. 684–692 ; 1963. – Т. 3. – С. 634–638.
11. Крип'якевич, І. Бібліографія історії України в дожовтневий період / І. Крип'якевич // Український історичний журнал. – 1958. – № 5. – С. 166–170.
12. Крип'якевич, І. Про необхідність видання бібліографії з історії УРСР / І. Крип'якевич // Український історичний журнал. – 1965. – № 1. – С. 158–159.
13. Кучинський, М. Багатомірність таланту: Е. О. Кивлицький / М. Кучинський // Історичний календар. – К., 2001. – С. 112–114.
14. Кушнарєнко Н. М. Наукова обробка документів Текст : підручник / Н. М. Кушнарєнко, В. К. Удалова. – К. : Вікар, 2003. – 328 с.
15. Лиханова, І. Національна бібліографія на сучасному етапі / І. Лиханова // Київська старовина. – 2003. – № 3. – С. 84–99.
16. Омельчук, В. О. Національна бібліографія України: тенденції розвитку, проблеми розробки / В. О. Омельчук // Бібліотечний вісник. – 1995. – № 5.
17. Парфєнов, И. Д. Основы исторической библиографии / И. Д. Парфєнов. – М. : Высшая школа, 1990. – 111 с.
18. Парфєнов, И. Д. Предмет и содержание курса исторической библиографии / И. Д. Парфєнов // Вопросы истории. – 1983. – № 11. – С. 108–112.
19. Смогоржевська, І. Бібліограф за покликанням: З. Кузеля / І. Смогоржевська // Бібліотечна планета. – 2003. – № 4. – С. 29–30.
20. Тронько, П. У службах української книги: Л. Биковський / П. Тронько // Бібліотечний вісник. – 1996. – № 1. – С. 30.
21. Фролова, И. И. Библиографические источники по истории Французской буржуазной революции конца XVIII в. / И. И. Фролова // Новая и новейшая история. – 1983. – № 3. – С. 167–173.

22. Фролова, И. И. Историческая библиография во Франции / И. И. Фролова // Вопросы истории. – 1979. – № 2. – С. 186–189.
23. Черемисина, Н. М. Историческая библиография как научно-вспомогательная дисциплина / Н. М. Черемисина // История СССР. – 1987. – № 4. – С. 140–152.
24. Черемисина, Н. М. Советская научно-вспомогательная библиография всеобщей истории / Н. М. Черемисина // Вопросы истории. – 1975. – № 6. – С. 138–144.
25. Шеліхова, Н. М. Про стан історичної бібліографії на Україні / Н. М. Шліхова, Р. С. Кац // Український історичний журнал. – 1958. – № 5. – С. 159–166.
26. Эймонтова, Р. Г. Пути и задачи исторической библиографии / Р. Г. Эймонтова // История СССР. – № 5. – С. 180–189.

Методичні вказівки:

Вивчення першого питання надасть студенту можливість з'ясувати, що серед спеціальних історичних дисциплін у процесі підготовки фахівця-історика історична бібліографія займає особливе місце. Знання її основ потрібне кожному спеціалісту (або майбутньому спеціалісту), який вивчає історію. Студент-історик при підготовці доповіді, статті, курсової (кваліфікаційної, дипломної, магістерської) роботи повинен постійно займатись пошуком історичних джерел та літератури з теми дослідження, слідкувати за появою нової літератури. *Історична бібліографія* – спеціальна історична дисципліна, предметом якої є розробка засобів та методів пошуку, бібліографічного опису, цільового відбору, наукової систематизації історичних джерел та літератури та передачі отриманої інформації досліднику.

Відповідаючи на питання студенти мають можливість з'ясувати той факт, що історична бібліографія є частиною дослідницького процесу, створена розвитком самої науки і відображає розвиток науки. Якщо історична наука визначає час, проблематику, міст та структуру історичної бібліографії, то остання, в свою чергу, здійснює вплив на розвиток історичної науки.

Студенту необхідно вивчити *функції історичної бібліографії*:

- пошукова функція – визначення засобів та методів пошуку історичних джерел і літератури з визначеної теми;
- оціночна функція – відбір з великої кількості розшуканих матеріалів найбільш значимого (важливого) у науковому відношенні та відповідного темі пошуку;
- систематизуюча – приведення виявленої та відібраної літератури у відповідну систему, яка відповідає структурі самої науки;
- комунікативна – повідомлення історичному систематизованій інформації у вигляді різних посібників.

Студенти повинні звернути увагу на наступні тези:

- історична бібліографія розвивається на перетині двох спеціальних історичних дисциплін: джерелознавства та історіографії;
- історична бібліографія відображає розвиток історичної науки, вона не повинна і не може відокремлюватись від останньої. Але, на відміну від історичної науки, бібліографія має справу не з науковими знаннями, а з відображенням останніх у творах друку і саме тому залежить від розвитку книговидавничої справи.

З метою з'ясування другого питання студенти зобов'язані вивчити наступний тематичний понятійний мінімум:

- Бібліографія – науково-практична діяльність з підготовки та передачі інформації про твори друку та письма. Основним результатом бібліографічної діяльності є створення бібліографічного посібника;
- Бібліографічний посібник – велика кількість упорядкованих бібліографічних записів, об'єднаних за певною ознакою. Він складається істориком, або бібліографом, який працює в бібліотеці чи науковому закладі.

Вивчення перших двох тем приведе студентів до розуміння третьої. У процесі її самостійного вивчення студент має знати наступне:

– Бібліографічний список – посібник з простою структурою. Такі списки публікуються у вигляді додатків до книги, дисертації. Автором виступає історик.

– Бібліографічний покажчик – посібник зі складною структурою, який передбачає наявність додаткових покажчиків, передмови, змісту і т. д. Складається колективом бібліографів під редакцією істориків. Часто видається окремою книгою, присвячений розділу науки.

– Бібліографічний огляд – посібник, який являє собою зв'язний виклад матеріалу про документи – книги та статті з певної наукової теми. Друкуються також історіографічні огляди.

Знання поділу бібліографічних покажчиків за цільовим призначенням на:

– обліково-реєстраційні бібліографічні покажчики – враховують всю друковану продукцію в країні;

– науково-допоміжні бібліографічні покажчики – розраховані на наукових працівників;

– рекомендаційні бібліографічні покажчики – сприяють розширенню знання в певній галузі з певної теми,

допоможе студентам при підготовці до семінарських занять, написанні курсових (кваліфікаційних, дипломних, магістерських) робіт, заняттях науковою діяльністю, оскільки існує єдиний алгоритм роботи з ними. Студенти спочатку повинні опрацювати рекомендаційні бібліографічні покажчики, а по мірі поглиблення знань – перейти до науково-допоміжних.

Тестові завдання:

Завдання 1. Знайдіть відповідність

А. Сучасна бібліографія включає в себе	А. Посібники, які містять інформацію про наукову літературу, яка має з'явитися протягом року
Б. Ретроспективна бібліографія включає в себе	Б. Видання, які інформують про нову літературу
В. Перспективна бібліографія включає в себе	В. Посібники, які відображають літературу з певної проблеми, яка надрукована за певний період

Завдання 2. Персональна бібліографія це –

А). бібліографія, об'єктом вивчення якої є твори однієї особи, або літератури про неї;

Б). бібліографія, об'єктом вивчення якої є література, присвячена окремій місцевості, краю, місту;

В). бібліографія, об'єктом вивчення якої є література, присвячена окремій країні.

Завдання 3. В яких каталогах картки з описом літературних джерел сформовані в алфавітному порядку за змістом знань?

А) предметних;

Б) алфавітних;

В) систематичних.

Завдання 4. Ієрархія основних етапів вивчення наукових джерел інформації:

- А) виписування цитат;
- Б) „швидке” читання матеріалу;
- В) вибіркоче читання окремих частин;
- Г) загальне ознайомлення з науковою проблемою;
- Д) перегляд літератури і систематизація;
- Е) критичне оцінювання, редагування запису.

Завдання 5. Способи розміщення в списку літературних джерел:

- А) хронологічному;
- Б) в порядку посилань у тексті;
- В) в алфавітному порядку за першою літерою джерела;
- Г) все зазначене вірне.

Питання для самоконтролю:

- Предмет, завдання та функції історичної бібліографії.
- Правила бібліографічного опису.
- Виникнення та розвиток історичної бібліографії в країнах Західної Європи та США.
- Виникнення та розвиток історичної бібліографії в Російській імперії.
- Розвиток історичної бібліографії в СРСР.
- Сучасний розвиток історичної бібліографії в Україні.
- Бібліографія всесвітньої історії.
- Бібліографія історії України.

Термінологічний словник до теми:

- Історична бібліографія
- Історичне джерело
- Джерелознавство
- Історіографія
- Бібліографія
- Бібліографічний посібник
- Види бібліографії (сучасна, ретроспективна, перспективна, персональна, краєзнавча, країнознавча)
- Тематичний пошук
- Прикнижна бібліографія
- Пристатейна бібліографія

ТЕМА 4

Бібліографічний опис.

Правила бібліографічного оформлення списку використаних джерел та літератури.
(4 год.)

Завдання: у процесі самостійного вивчення розділу „Правила бібліографічного оформлення списку використаних джерел та літератури” студентам необхідно вивчити наступні навчальні питання:

- Сучасне визначення поняття;
- Історія складання та уніфікації бібліографічного опису;
- Правила складання бібліографічного опису.

Форма контролю: перевірка бібліографічного опису до теми курсової роботи.

Література:

1. ГОСТ 7. 12-93. Библиографическая запись. Сокращение слов на русском языке. Общие требования и правила Текст. – Изд. офиц. – М. : Госстандарт России, 1995. – 17 с.
2. Гуменюк, М. П. Біля джерел української радянської бібліографії / М. П. Гуменюк. – К. : Наук. думка, 1991. – 151 с.
3. ДСТУ 3582 – 97. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила. – Вид. офиц. – К. : Держстандарт України, 1998. – 25 с.
4. ДСТУ ГОСТ 7. 1 : 2006. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання ; (ГОСТ 7. 1 – 2003, IDT) [Текст]. – Замість ГОСТ 7. 1 – 84 ; чинний з 2007-07-01. – К., 2007. – 47 с. – (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).
5. Загальні вимоги та правила складання бібліографічного опису документа / Уклад. : Н. М. Лебідь, О. З. Медалиєва, В. Г. Тур, В. Л. Штангеева. – Вид. 2-е, випр. та допов. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ, 2007. – 16 с.
6. Правила составления библиографического описания : в 2 ч. Книги и сериальные издания. – М. : Книга, 1986. – Ч. 1. – 528 с.

Методичні вказівки:

При розгляді даних питань студентам необхідно розібратися в наступному:

Історична бібліографія має справу з різними видами наукових публікацій з історії: з книгами, статтями, рецензіями. Їх розшук та систематизація можливі лише у тому випадку, коли вони усі будуть мати уніфікований бібліографічний опис.

Бібліографічний опис – це сукупність бібліографічних відомостей про документ (автор, назва документу, місце і рік видання, загальна кількість сторінок тощо), записаних за певними правилами й призначена для його ідентифікації та загальної характеристики. Важливе значення у ньому мають розподільчі знаки: крапка, кома, двокрапка, скісні риски, дужки. Бібліографічний опис дає уявлення про зміст, вид, читацьке призначення документа. Без нього неможливо написати рецензію, реферат, огляд літератури, послатися на певне дослідження у науковому, навчальному виданні. Завдяки цьому бібліографічний опис широко використовується у науковій та інформаційній діяльності.

Історія бібліографічного опису нараховує не одне сторіччя. Вона починається з виникнення писемності, але набуває особливого значення з винайденням книгодрукування. Наприкінці XVII ст. з'являються покажчики, в яких описи розташовуються в алфавітному порядку прізвищ авторів та назв книг. Нормою стало виділення прізвища автора як першого елемента опису та опис заголовка з титульного листа. Зазначається видавець, рік та місто видання. Перша національна система правил каталогізації була складена урядом Франції наприкінці XVIII ст. У Російській імперії перша бібліографічна інструкція з'явилась у 1809 р. Значний крок вперед у розвитку бібліографічного опису був зроблений у 1841 р. у зв'язку зі складанням каталогу Британського музею. На початку XX ст. склались англо-американська та пруська системи опису, які існують і сьогодні.

В СРСР лише у 60-х рр. XX ст. виникла потреба у створенні документа, дотримання якого було б обов'язковим для всіх установ і осіб, і який би забезпечував однотипність бібліографічних записів на рівні країни. У зв'язку з цим на Всесоюзній науковій конференції з каталогізації (1965 р.) було запропоновано підготувати державні стандарти на складання бібліографічних описів і оформлення документів, які були затверджені та видані у 70-х рр. XX ст. Стандарти постійно переглядаються, удосконалюються та перевидаються. З переходом до комп'ютерних технологій постало питання створення єдиних міжнародних правил складання бібліографічного опису, де Україна є активним учасником у їх розробці та впровадженні.

З 1 липня 2007 р. в Україні набув чинності новий національний стандарт ДСТУ ГОСТ 7. 1 : 2006 Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання. (ГОСТ 7. 1-2003, IDT), який застосовується для уніфікації складання бібліографічного опису на міжнародному рівні та забезпечення можливості обміну результатами каталогізації. Виконання функцій бібліографічного опису можливе за умов дотримання відповідної методики складання описів, однакової для всіх.

Бібліографічний опис джерел інформації для реферату, курсової, кваліфікаційної, дипломної, магістерської та наукових робіт складається відповідно до наступних чинних стандартів з бібліотечної та видавничої справи, дотримання вимог яких є обов'язковим:

ДСТУ ГОСТ 7. 1 : 2006 Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7. 1- 2003, IDT)

ГОСТ 7. 11 – 78 Сокращение слов и словосочетаний на европейских и иностранных языках в библиографическом описании;

ГОСТ 7. 12 – 93 СИБИД Библиографическая запись. Сокращение слов на русском языке;

ДСТУ 3582 – 97 Інформація і документація. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила.

Залежно від документа, на який складено опис, розрізняють три його види:

МОНОГРАФІЧНИЙ бібліографічний опис складають на окремо виданий документ (книгу, окремих том або випуск багатотомного, серійного видання, окремо виданий стандарт, географічну карту тощо);

ЗВЕДЕНИЙ бібліографічний опис – на багатотомне та серійне видання, тобто декілька томів, випусків, що складають єдине видання;

АНАЛІТИЧНИЙ бібліографічний опис – бібліографічний опис складової частини документу, його складають на окрему наукову роботу зі збірки статей, на окремі тези із збірника тез, на окрему статтю із журналу або газети, окремих розділ та параграф документа.

Об'єктами бібліографічного опису є всі види опублікованих та неопублікованих документів на будь-яких носіях. Для забезпечення максимально точного бібліографічного опису його складають у тому вигляді, в якому він представлений в об'єкті опису, безпосередньо маючи документ перед очима (“*de visu*”). Найбільш повним джерелом для складання описів книг, серійних видань та їхніх частин є титульний лист, титульний екран (перша або остання сторінка газети, перший аркуш тексту складової частини, титульний екран електронного ресурсу та ін.), на якому розташовані основні відомості видання. При відсутності у виданні необхідних відомостей вони можуть бути запозичені з інших джерел або сформульовані укладачем опису. У такому випадку наведені відомості подаються у квадратних дужках [Б. в.] (без видавництва), [авт.-упоряд. І. А Зязюн] (автор-упорядник І. А. Зязюн). Квадратні дужки застосовуються у межах однієї області. Якщо суміжні елементи відносяться до різних областей, то кожен елемент береться в окремі квадратні дужки.

Бібліографічний опис, як правило, складається *мовою тексту видання*. Опис може складатися також мовою, якою подано місце видання та назва видавництва, коли текст написаний іншою мовою. У такому разі мову тексту документу вказують в описі.

При складанні бібліографічного опису можна застосовувати скорочення слів та словосполучень відповідно до стандартів ДСТУ 3582-97, ГОСТу 7. 12-93 та ГОСТу 7. 11-78.

Результатом самостійного вивчення теми „Історична бібліографія” в рамках навчального курсу „Основи наукових досліджень” є усна співбесіда за „Питаннями для самоконтролю”, відповіді на тестові завдання, а також складання студентами бібліографічного опису списку джерел та літератури з теми своєї першої курсової

роботи. Список повинен мати обов'язково історичні джерела, статті з періодичних видань, монографії, статті з енциклопедій або довідників. До оформлення бібліографічного апарату потрібно ставитись так само, як і до будь-якої стадії наукового дослідження.

ІНДИВІДУАЛЬНІ СЕМЕСТРОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Наукове товариство імені Шевченка: історія, структура, напрями дослідницької діяльності.
2. Обласний краєзнавчий музей Черкаської області: історія, структура, напрями дослідницької діяльності.
3. Структура та напрями діяльності наукової бібліотеки Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.
4. Структура та напрями діяльності Обласної наукової бібліотеки імені Тараса Шевченка.
5. Український бібліограф М. О. Максимович.
6. Українські канадці та їхній внесок у розвиток української історичної науки за кордоном.
7. Державний архів Черкаської області: історія, структура, напрями дослідницької діяльності.
8. Інститут історії України Національної Академії наук України: історія, структура, напрями дослідницької діяльності.
9. Історичні кафедри Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького: напрями дослідження актуальних проблем історичної науки.
10. Історія та сьогодення студентської науково-дослідної роботи Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ РОБОТИ

На меті даного розділу є необхідні поради студентам, що працюють над курсовими роботами. Саме ці види самостійної роботи є важливою частиною в навчанні, а тому потребують особливої уваги. Підготовка курсових робіт дає можливість виявити творчий потенціал студентів, прагнення правильно організувати свою роботу.

Варто підкреслити що до нових умов, за яких навчаються студенти (позбавлення від ідеологізації та політизації), історичні дослідження отримали можливість бути максимально об'єктивними, відкритими.

Відповідно, за цих умов зростає і роль наукового керівника студентських робіт.

Як би не склалася доля на професійному ґрунті в майбутньому, як мінімум, студент повинен вміти виявляти та точно формулювати проблеми, вирішувати та чітко формулювати висновки.

Крім того, отримання диплому про вищу освіту передбачає написання та захист кваліфікаційної, дипломної роботи, а це є досить відповідальною справою. Студенту слід :

- обрати і чітко сформулювати тему;
- зібрати необхідний матеріал, використовуючи наукову літературу та джерельну базу;
- відібрати та логічно систематизувати зібраний матеріал;
- написати текст із дотриманням загальноприйнятих правил та стандартів.

Крім цього, необхідно лаконічно розкрити отримані результати та дати відповіді під час захисту членам екзаменаційної комісії.

Отже, **курсова робота** – це вид навчальної діяльності студента з елементами самостійного наукового дослідження. Вона направлена на формування вміння шукати та обґрунтовувати важливу інформацію, аналізувати джерела, а також кваліфіковано і чітко формулювати отримані результати.

З чого варто почати написання курсової роботи :

1. Виберіть тему
2. Складіть план
3. Зберіть матеріал
4. Зробіть аналіз джерел та наукової літератури
5. Напишіть попередній варіант тексту
6. Внесіть необхідні доповнення та зміни
7. Оформіть текст

Вибираючи тему, пам'ятайте, що вона повинна бути цікавою для вас. Для початку слід ознайомитися з тематикою курсових робіт, запропонованою викладачами тієї чи іншої кафедри.

Визначаючи тему, варто пам'ятати, що література повинна бути в достатній кількості. Тому виберіть декілька тем, ознайомтеся з бібліотечним каталогом та інформацією в Інтернеті. Література з вказаної теми повинна бути зрозумілою та достатньо посильною.

Зверніть увагу, що тема курсової роботи не повинна бути занадто широкою чи занадто вузькою

Наступним важливим кроком виконання курсової роботи є складання плану. Продуманий, чіткий план позбавить вас від зайвої роботи, який стримає від спроби включити до тексту абсолютно все, що знайдете, крім того, допоможе спланувати графік написання роботи. Також слід пам'ятати, що план курсової роботи є коротким описом логічної структури, що включає основні та другорядні питання. У плані

повинні чітко бути виділені основні розділи та підрозділи, які, в свою чергу, можуть поділятися на менші частини. Краще за все пронумерувати їх. Працюючи над збором матеріалу, слід дотримуватися плану під час роботи з літературою.

У відповідності до стандарту курсова робота повинна включати вступ, основну частину та висновки.

У ВСТУПІ необхідно:

- визначити актуальність обраної теми та ступінь її наукової розробки;
- сформулювати мету та завдання дослідження;
- перерахувати основні джерела та історіографію проблеми, розділяючи їх відповідно до періодизації;
- дати характеристику методів дослідження.

При цьому варто пам'ятати, що формулювання мети дослідження повинно відповідати назві роботи, а формулювання завдань – перегукуватися з назвами розділів.

ОСНОВНА ЧАСТИНА курсової роботи являє собою розгорнутий виклад отриманих результатів. Зазвичай вона складається з 2 – 4 розділів, які, в свою чергу, можуть поділятися на підрозділи або параграфи. Важливо пам'ятати, що в готовому вигляді курсова робота повинна складатися з 30 – 40 сторінок, які надруковані 14-м розміром шрифту (Times New Roman) з полуторним міжрядковим інтервалом.

При складанні плану основної частини курсової роботи слід керуватися наступними правилами:

- Кожний наступний розділ логічно з наступним як за назвою, так і за змістом.
- Зміст даного розділу повинен повністю відповідати його назві. Не можна допускати співпадіння назв розділів з підрозділами та з темою курсової роботи.
- Назви розділів і підрозділів повинні складатися з одного речення.

У ВИСНОВКАХ варто коротко розкрити основні висновки до роботи, щоб вони містили відповіді на поставлені завдання у вступі. Вони повинні наочно показати ваше вміння формулювати висновки.

Слід врахувати, що при захисті курсової роботи на виступ вам буде видалено 5 – 7 хвилин, доцільно у виступі обмежитися озвученням основних епізодів у вступі та у висновках. Також варто не забувати, що вашу роботу у повному обсязі зможе прочитати керівник та рецензент, а члени комісії при захисті зможуть ознайомитися лише із вступом, висновками та списком літератури. Від отриманого враження буде залежати ваша підсумкова оцінка. Тому ці частини курсової роботи повинні бути відшліфовані, і досвід показує, що вступ і висновки потрібно писати, коли основна частина написана повністю.

Маючи план роботи, можна розпочати збір матеріалу.

Якщо ви маєте лише приблизне уявлення щодо теми, то на початку вам слід ознайомитися зі списком обов'язкової та додаткової літератури, що запропоновані викладачем до навчальної дисципліни, з якої ви виконуєте роботу.

Варто шукати літературу самостійно, з початку опрацюйте матеріал в енциклопедіях, де після статті з зазначеного питання подано список базової літератури.

Після цього зверніться до бібліотечного каталога. Якщо вам відомі прізвища авторів робіт, що вас цікавлять, то їх можна знайти в алфавітному каталозі. Також можна пошукову роботу розпочати із систематичного каталога. Отримавши на руки замовлену літературу, ви знайдете там посилання на інші наукові праці, які вам також варто опрацювати.

Коли ви робите виписки чи ксерокопії, не забувайте указувати точні бібліографічні дані про джерело. Це знадобиться вам для правильного оформлення списку літератури.

Завдання пошуку потрібних матеріалів значно полегшується, якщо ви використовуєте Інтернет. Достатньо використати одну з відомих вам пошукових

систем і ввести ключове слово з метою отримати інформацію, але й тут на вас чекає копітка праця.

Матеріали, отриманні з Інтернета, теж необхідно внести у список літератури.

Уникайте «скачування» готових курсових робіт та рефератів.

Не компонуєте механічно «куски» з різних джерел: їх автори можуть використовувати різну термінологію та різні підходи. Не кажучи вже про можливість принести керівникові декілька абсолютно однакових текстів.

Якщо ви збрали потрібний матеріал, слід приступити до написання тексту. Мова йде про написання, а не про копіювання за допомогою усіх відомих вам сучасних способів чи просто механічне списування. Ви ніколи не навчитеся адекватно висловлювати свої думки, якщо не будете намагатися це зробити самостійно.

Почніть з того, що при зборі матеріалів переписувати дослівно тільки найважливіші самі важливі положення відомих вчених, які ви потім додасте до тексту своєї роботи в якості цитат. Все інше варто конспектувати своїми словами, не забуваючи відмічати, де ваші думки, а де цитати. Це допоможе уникнути помилок при цитуванні.

Коли збір матеріалу закінчиться, перечитайте, все що у вас є. Якщо щось не зрозуміло, зверніться до наукового керівника, після чого починайте писати власне сам текст роботи. Спочатку починайте писати на чернетці на аркуші з одного боку з полями зліва, для того, щоб автору зручно було зробити вставки на полях. Також варто слідкувати за тим, щоб виклад матеріалу точно відповідав меті та назві розділу чи підрозділу.

Слід відредагувати весь написаний текст. Розпочати цю роботу слід через 2 – 3 дня, коли на текст ви зможете подивитися свіжим поглядом, легше буде побачити свої помилки та вибрати оптимальний шлях для покращення змісту роботи. Чорновий варіант рукопису краще переписати начисто, хоча краще за все набрати на комп'ютері.

Робота повинна бути написана літературною мовою. Скорочення слів у тексті не допускаються. Виняток становлять загальноприйняті скорочення та аббревіатури. Позиція автора роботи повинна бути об'єктивною та неупередженою. Велике значення має вірне тлумачення понять, їх точність та науковість. Використані терміни повинні бути загальноновживані, в іншому випадку – необхідно робити пояснення щодо термінів. У той же час слід уникати зайвої науковості, так як науковою термінологією варто користуватися помірно та уникати зайвих термінів.

У наукових дослідженнях та доповідях прийнято непрямі формулювання авторської позиції: «Вважається, що...», «На наш погляд...», «Як передбачається...». Не прийнято використання від першої особи. Наприклад, замість «Я впевнена, що...» краще використовувати «автор вважає», «на думку автора», «нема сумнівів в тому, що...» тощо.

Що стосується стилю твору, то варто зробити деякі рекомендації:

- Уникайте занадто довгих і складних речень.
- Абзаци варто робити часто, але вони повинні мати більше одного речення.

Зверніть увагу на цитування:

1. Цитата не повинна перевищувати половину сторінки, в іншому випадку текст варто оформити як додаток. Наприклад, якщо ви аналізуєте «Руську правду» чи «Закони Хаммурапі», доцільно повний текст подати в додатках, а в текст роботи включити лише декілька важливих цитат.

2. Цитати з наукової літератури потрібні тоді, коли вони підсилюють вашу точку зору чи формулюють нові положення, котрі не потребують перефразування. Іноді цитата необхідна, тому що в ній відображена неповторна авторська індивідуальність.

3. Якщо цитата довга і має деякі другорядні значення, її можна скоротити, замінюючи пропущені місця крапками, хоча цим зловживати не варто.

4. Якщо Ви маєте іншу думку від цитованого автора, Вам слід оговорити це до чи після наведеного вислову.
5. Цитування повинно бути оформлено відповідно до вимог, щоб не було сумнівів, хто є автором висловлювання і, де можна знайти даний текст. Повинне бути посилання.
6. Цитати виділяти лапками. При цьому варто простежити, щоб лапки були як відкриті, так і закриті.
7. Цитування повинно співпадати з джерелом, з якого його взяли.

ЗАХИСТ КУРСОВОЇ РОБОТИ:

Остаточна оцінка за курсову роботу складається з трьох критеріїв: якість змісту, оформлення та результат захисту. Дуже часто невміння відстояти свою точку зору та невпевненість виступу при захисті можуть перекреслити всі попередні досягнення. Через це до захисту необхідно досить відповідально підготуватися.

Питання допуску до захисту курсової роботи вирішує науковий керівник. Як правило, чорновий варіант роботи повинен бути поданий керівнику не менше, ніж за місяць до захисту, для того, щоб у студента був час внести всі необхідні зміни та доповнення. Якщо цього не дотримуватися – буде втрачено час для внесення змін у роботу і це може негативно позначитися на підсумковій оцінці.

Вважається, що готовий текст (з урахуванням змін і доповнень) повинен бути представлений керівнику не пізніше, ніж за тиждень до захисту, щоб він зміг спокійно і уважно прочитати і оцінити роботу. Дуже часто курсові роботи приносять мало не за день до захисту, що ставить наукового керівника в скрутне становище, і тому він має право не допустити їх авторів до захисту.

Захист курсових робіт відбувається у присутності комісії, що складається з 2–3 викладачів, і студентів-однокурсників, які входять до групи (зазвичай 6–10 чоловік). Кожному виступаючому дається 5–7 хвилин для короткого викладення отриманих результатів.

У виступі мають бути показані актуальність теми і ступінь наукової розробки, аргументований ваш інтерес до даної теми, сформульовані мета та завдання вашої роботи, а також коротко викладено ваші основні висновки.

Ні в якому разі не прагніть переказати зміст роботи, а навпаки, зосередьтеся на найцікавіших і важливих положеннях, які, на вашу думку, є найбільш цікавими. Ви можете використовувати заздалегідь заготовлені ілюстративні матеріали, а також зобразити важливу з вашої точки зору схему на дошці.

Щоб ваш виступ пройшов на належному рівні, доцільно підготувати його конспект або повний текст. Оскільки довго говорити вам не дозволять, є сенс проговорити приготовлений текст завчасно, щоб у разі необхідності скоротити його до потрібного розміру.

Але головним у захисті курсової роботи є не ваш заздалегідь підготовлений виступ, а вміння швидко і точно відповідати на запитання членів комісії. Відповідайте з максимальною впевненістю, але не ведіть себе агресивно. Якщо ви не знаєте вірної відповіді на запитання, краще відразу в цьому зізнатися.

ВИМОГИ ОФОРМЛЕННЯ СПИСКУ ЛІТЕРАТУРИ :

1. Українська національна ідея як духовно-інтелектуальний код соборності народу: етнічний, інтеграційний та цивілізаційний вектори (матеріали круглого столу) / За ред. В. С. Кравціва ; НАН України. Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2011. – 60 с.
2. Васевич Р. Російська експансія в Середній Азії / Р. Васевич. – К. : Основи, 1996. – 317 с.
3. Шаповал Ю. І. М. С. Хрущов: Нарис політичної діяльності / Ю. І. Шаповал // Український історичний журнал. – 1989. – № 1. – С. 103–1154.

4. Левітас Ф. Російський фактор у зовнішній політиці Богдана Хмельницького / Ф. Левітас // Історія в школі. – 2006. – березень (№ 3). – С. 4–7.
5. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 1, спр.1653, 88 арк.

НАПИСАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ ТЕЗ

Тези – це короткий науковий текст, в якому викладені основні результати дослідницької роботи (ті результати, про які автор хоче повідомити науковому світу, найбільш яскраві, достовірні, істотні), а також методологія (шляхи і способи) їх отримання.

Автор сам (при узгодженні та консультації з науковим керівником) вирішує, які результати описати, які залишити за межами тексту. По одній роботі (якщо вона досить змістовна) можна написати кілька тез, представивши в них різні частини, сторони, аспекти дослідження.

1. Тези передують і супроводжують ваш виступ на конференції. Вони покликані допомогти іншим учасникам конференції краще зрозуміти зміст вашого дослідження, оцінити науковість і достовірність отриманих вами результатів.
2. Тези та виступ – це не одне і те ж. Виступ має бути підготовлено відповідно до особливостей сприйняття усного мовлення, в той час як тези - це продукт письмової мови, основа, скелет вашої майбутньої доповіді.
3. Обсяг тез визначає та організація, яка збирає їх для подальшого опублікування. Він може варіювати від 1 до 5 сторінок. Пам'ятайте, що задається гранично допустимий обсяг. Це означає, що текст може бути і меншим (але не перевершувати задану межу).
4. Уважно читайте правила оформлення тез і дотримуйтеся їх. Враховуйте вимоги до розміру шрифту, величиною полів, інтервалу між рядків, використання різних видів виділення, посилань, можливості включення схем, таблиць, малюнків. Якщо відступи від запропонованих правил будуть значними, тези, найімовірніше, відхилять.
1. Пряме цитування в тезах небажано. Якщо цього не уникнути, слід виділити слова цитованого автора лапками і обов'язково вказати в дужках посилання на працю та номер сторінки.
2. Назва тез має відповідати їх змісту. Воно може повторювати заголовок курсової (дипломної) роботи, а може і відрізнятися від нього (наприклад, якщо в тезах відображена частина проведеного дослідження).
3. Тези повинні включати в себе відповіді на три питання:
 - a. що вивчалось? (постановка проблеми дослідження, коротке обґрунтування її актуальності, новизни, теоретичного та практичного значення).
 - b. як вивчалось? (опис методології дослідження: для емпіричних досліджень – вибірки, методів і методик організації роботи, збору та обробки даних, для літературних оглядів – способів пошуку та критеріїв відбору літератури, на основі якої підготовлено роботу).
 - c. які результати були отримані? (основні висновки).
4. Логіка тексту, порядок проходження відповідей на наведені питання визначаються автором тез.
5. Не слід намагатися сконструювати тези з фрагментів уже написаної роботи. Логічні зв'язки між фрагментами в цьому випадку можуть бути втрачені, у читача виникнуть труднощі в розумінні вашого дослідження. Краще спробуйте заново описати дослідження в цілому.
6. Хороші тези – це наслідок добре виконаного дослідження. Малоімовірно написати хороші тези за погано (недбало, неякісно) проведеною, що не відповідає встановленим вимогам дослідній роботі.
7. Уважно формулюйте тему науково-дослідної (курсуючої, дипломної) роботи. Використовуйте будь-яку можливість для її обговорення на семінарах, проблемних

гуртках. Записуйте, коли виникають у колег питання, щоб згодом поміркувати над ними. Перевірте по періодичним виданням, збірникам статей та тез, чи немає збігу з тематикою вже проведених іншими досліджень.

8. Ретельно продумуйте дизайн дослідження. Не ставте занадто багато запитань в одній роботі, залиште їх для подальших етапів вашого дослідження. Прагніть до відносно простих, витончених схем.

Наукова стаття – є одним із видів публікацій, в якій подаються проміжні або кінцеві результати, висвітлюються конкретні окремі питання за темою дослідження, фіксується науковий пріоритет автора, робить її матеріал надбанням фахівців.

Наукова стаття подається до редакції в завершеному вигляді відповідно до вимог, які публікуються в окремих номерах журналів або збірниках у вигляді пам'ятки автору. Оптимальний обсяг наукової статті (0,5 – 0,7 авт. арк.).

Рукопис статті повинен мати повну назву роботи прізвище та ініціали автора, анотацію (на окремі сторінці), список використаної літератури.

Стаття має просту структуру:

- вступ (постановка наукової проблеми, актуальність, зв'язок з найважливішими завданнями, що постають перед Україною, значення для розвитку певної галузі науки і практики – 1 абзац або 5–10 рядків);
- основні дослідження і публікації з проблеми, за останній час, на яких спирається автор, проблеми виділення невирішених питань, яким присвячена стаття (0,5–2 сторінки машинописного тексту);
- формулювання мети статті (постановка завдання) – висловлюється головна ідея даної публікації, яка суттєво відрізняється від сучасних уявлень про проблему, доповнює або поглиблює вже відомі підходи; звертається увага на введення до наукового обігу нових фактів, висновків, рекомендацій, закономірностей або уточнення відомих раніше, але недостатньо вивчених. Мета статті випливає з постановки наукової проблеми та огляду основних публікацій з тем (1 абзац, або 5–10 рядків);
- виклад змісту власного дослідження – основна частина статті. В ній висвітлюються основні положення і результати наукового дослідження, особисті ідеї, думки, отримані наукові факти, програма експерименту. Аналіз отриманих результатів, особистий внесок автора в реалізацію основних висновків тощо (5–6 сторінок);
- висновок, в якому формулюється основний умовивід автора, зміст висновків і рекомендацій, їх значення для теорії і практики, суспільна значущість та перспективи (1/3 сторінки).

Відповідно до постанови Президії ВАК України від 15.01.2003 р. №705/1 наукові статті зараховуються як фахові при наявності таких необхідних елементів: постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

При написанні наукової статті слід дотримуватись певних правил:

- у правому верхньому куті розміщується прізвище та ініціали автора; за необхідності вказуються відомості, що доповнюють дані про автора;
- назва статті стисло відбиває її головну ідею, думку (краще до п'яти слів);
- ініціали ставлять перед прізвищем;
- слід уникати стилю наукового звіту;

- недоцільно ставити риторичні запитання; більше користуватись розповідними реченнями;
- не перевантажувати текст цифрами при переліках тих чи інших думок, положень, вимог;
- прийнятним у тексті є використання словосполучень переліку: «спочатку», «зрозуміло що», «на початку», «спершу», «потім», «дійсно», «далі», «нарешті», «поперше», «по-друге», «можливо», «за думкою», «за даними», «між іншим», «у зв'язку з тим», «на відміну», «поряд з цим», тощо.
- цитати в статті використовуються дуже рідко (можна в дужках зробити посилання на ученого, який вперше дослідив проблему);
- усі посилання на авторитети подаються на початку статті, основний обсяг присвячується викладу власних думок автора;
- стаття має завершуватись конкретними висновками і рекомендаціями та додається список використаних джерел.

Коли статтю вже написано, то слід перевірити:

- чи відповідає написане обраній темі;
- чи послідовно викладено матеріал;
- чи логічно викладено думки, судження;
- чи правильно сформульовано основні думки;
- чи доречно використано цитати, як вони оформлені;
- чи не допущено фактичних помилок;
- якщо написано багато, то варто скоротити текст;
- перевірити правопис (правопис слів з великої літери, власних назв, прізвищ, географічних назв, відмінкових закінчень слів, розділових знаків), виправити друкарські помилки, списки та графічні недоречності.

Поради: найважливіше й найголовніше повідомляйте на початку статті. Не забувайте про поділ тексту на абзаци (не розчленований текст погано сприймається читачем). Уникайте надмірної кількості термінів та малозрозумілих іншомовних слів; речень однорідної структури; надто довгих речень. Перед тим, як подавати статтю в той чи інший журнал, ознайомтеся з вимогами оформлення.

Рукопис статті підписується автором і подається (електронним варіантом) до редакції. В окремих випадках у науковій статті до фахових видань додається анотація (резюме) українською, російською і англійською мовами.

Вони є свідченням апробації науково-дослідної роботи. Слід сказати, що апробація наукової роботи на наукових конференціях, семінарах, є обов'язковою при написанні дисертації.

КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Форми контролю

Контроль знань здійснюється з метою встановлення рівня засвоєння студентами теоретичного матеріалу та практичних навичок, що передбачені навчальною програмою дисципліни і включає такі форми:

- поточний контроль;
- модульний контроль;
- підсумковий контроль;
- ректорський контроль.

Поточний контроль передбачає перевірку знань на семінарах (обговорення, повідомлення, реферати, тести тощо). *Модульний контроль* передбачає проведення контрольних робіт за наслідками вивченого матеріалу навчальних тем.

. Система, форми та критерії оцінювання знань

Оцінювання знань з дисципліни здійснюється на основі результатів поточного контролю знань за 100-бальною шкалою.

Впродовж вивчення дисципліни студент має брати активну участь в обговоренні програмних питань на семінарських заняттях, виконанні модульних контрольних робіт, завдань для самостійного вивчення дисципліни.

Рівень знань студентів з усіх тем курсу „Основи наукових досліджень” оцінюється методом усного опитування на семінарських заняттях, а також за наслідками виконання контрольних робіт, при підготовці рефератів з визначеної проблематики. Основними підсумковими формами оцінювання знань з усієї програми курсу є врахування роботи студентів впродовж семестру (за модульно-рейтинговою системою). Оцінюється також наукова робота студентів (участь у конференціях, конкурсах, олімпіадах, написанні статей).

Рейтинговий показник	Оцінка національній шкалі	Оцінка ECTS	Критерії визначення оцінки
90–100	5 (відмінно)	A	„відмінно” – студент глибоко і досконало знає матеріал усіх тем дисципліни, повністю засвоїв теоретичні основи курсу.
82–89	4 (добре)	B	„добре” – студент добре засвоїв теоретичний матеріал дисципліни і здобув практичні навички на рівні, який дає можливість виконувати завдання на рівні вище середнього з окремими неточностями.

75–81		C	„ <i>добре</i> ” – студент засвоїв теоретичний матеріал дисципліни і здобув практичні навички на рівні, який дає можливість виконувати завдання на рівні вище середнього з кількома суттєвими помилками.
68–74	3 (задовільно)	D	„ <i>задовільно</i> ” – студент в цілому засвоїв теоретичний матеріал і набув практичних навичок, що дозволяє йому непогано виконувати завдання, проте кількість суттєвих помилок становить більше трьох.
60–67		E	„ <i>задовільно</i> ” – студент ознайомлений у загальних рисах з теоретичним матеріалом і має практичні навички, достатні для виконання завдань на рівні мінімальних вимог
35–59	2 (незадовільно)	FX	„ <i>незадовільно з можливістю повторного складання</i> ” – студент має уявлення про теоретичний матеріал дисципліни, але при виконанні практичних завдань допускається дуже грубих помилок. Опрацьовувати матеріал і повторно скласти іспит.
1–34		F	„ <i>незадовільно з обов’язковим повторним вивченням</i> ” – студент не засвоїв матеріал навчальної дисципліни, не розуміє теоретичного матеріалу та не має практичних навичок для виконання поставлених завдань. Необхідна подальша робота з обов’язковим повторним опрацюванням курсу.

Розподіл балів при рейтинговій системі оцінювання з дисципліни
„Основи наукових досліджень”

	Модуль 1					Загальна сума балів
Кількість балів за модуль	75					
Змістові модулі (ЗМ)	Тема 1 Тема 2	Тема 3	Тема 4 Тема 5	Тема 6	Модульна контрольна робота	100
Кількість балів за змістовим модулем	13	30	12	20	25	
Зокрема за видами робіт:						
Лекції						
Практичні заняття	5	5	5	5		
СРС	8	5	7	5		
Інші види, зокрема індивідуальне		20		10		

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Назвіть, за якими принципами будуються історичні дослідження.
2. Архіви та їхня дослідницька діяльність.
3. Роль кафедр історичних факультетів у вивченні актуальних проблем історичної науки.
4. Розвиток історичної періодики в нашій країні.
5. Історичні журнали і періодичні видання.
6. Допоміжні історичні дисципліни, їх роль у вивченні курсів загальної дисципліни.
7. На які групи поділяються історичні джерела?
8. Історіографія історичного дослідження.
9. Структура наукової бібліотеки.
10. Алфавітний та систематичний каталоги.
11. У чому сутність предмету науки?
12. Головна функція науки.
13. Назвіть структурні елементи науки.
14. Класифікація наук.
15. Які особи відносяться до наукових і науково-педагогічних працівників?
16. Які фактори впливають на продуктивність розумової праці дослідника?
17. Охарактеризувати систему і органи управління наукою в Україні.
18. Види науково-дослідної роботи студентів у вищому навчальному закладі.
19. Поняття про наукове дослідження.
20. Основні етапи організації наукових досліджень.
21. Які вимоги ставляться до теми дослідження та її формулювання?
22. Послідовність та схема розробки структури проблеми дослідження.
23. Назвати принципи системного підходу до наукових досліджень.
24. Значення якості інформації в наукових дослідженнях.
25. Види інформації та методика оволодіння нею в процесі дослідження.
26. Законодавство і нормативна база наукових досліджень в Україні.
27. Сутність наукових документів та їх види.
28. Методика роботи з інформаційними джерелами, вимоги до роботи над текстом.
29. Поняття та вимоги до написання реферату.
30. Які форми впровадження результатів наукових досліджень?

МОДУЛЬНІ КОНТРОЛЬНІ РОБОТИ

Модульна контрольна робота № 1

Варіант № 1

1. Назвіть складові наукової творчості студентів.
2. Розкрийте зміст понять: історичне джерело, історіографія теми.
3. Реферат та його структурні елементи.
4. Перерахуйте безпосередніх керівників наукової творчості студентів.
5. Які існують принципи складання загального списку використаних джерел та літератури до курсової роботи?
6. Розкрийте зміст поняття: посилання на літературу. Наведіть приклад.
7. Проаналізуйте діяльність бібліографічного відділу наукової бібліотеки.
8. У відповідності до ДСТУ 3582 – 97 скоротіть наступні слова: університет, бібліотека, професор, кафедра.
9. Відповідно до ГОСТУ 7. 1 : 2006 зробіть бібліографічний опис монографії й статті.

Варіант № 2

1. Курсова робота та її структурні елементи.
2. Розкрийте зміст понять: історичне джерело, історіографія теми.
3. Висвітліть різницю між поняттями: тези доповіді, доповідь.
4. Назвіть принципи побудови історичних досліджень.
5. За якими принципами будуються алфавітний та системний каталоги в бібліотеці?
6. Розкрийте зміст понять: класифікація наук, бібліотечний шифр.
7. Проаналізуйте діяльність архівних установ України.
8. У відповідності до ДСТУ 3582 – 97 скоротіть наступні слова: історичний, університет, доцент, бібліотека.
9. Відповідно до ГОСТУ 7. 1 : 2006 зробіть бібліографічний опис матеріалів конференції та автореферату дисертації.

Варіант № 3

1. Наукова стаття: поняття, структура, етапи написання.
2. Розкрийте зміст понять: історичне джерело, історіографія теми.
3. Висвітліть етапи написання та захисту курсової роботи.
4. Перерахуйте методи наукових досліджень.
5. Які існують етапи самостійної роботи студента з виконання навчального завдання?
6. Розкрийте зміст поняття: цитата, цитування. Наведіть приклад.
7. Проаналізуйте діяльність музейних установ України.
8. У відповідності до ДСТУ 3582 – 97 скоротіть наступні слова: науково-практичний, видавництво, дисертація, археологічний.
9. Відповідно до ГОСТУ 7. 1 : 2006 зробіть бібліографічний опис колективної монографії та енциклопедичної статті.

Модульна контрольна робота № 2

Варіант 1

Завдання 1. Дайте визначення „інформації”:

- А) це відомості про події та процеси;
- Б) це детальне систематизоване подання певного відібраного матеріалу без будь-

якого аналізу;

- В) це певні відомості, сукупність якихось даних, знань;
- Г) все вищезазначене.

Завдання 2. Назвіть основні ознаки наукової інформації:

- А) формування відомостей про наукову роботу;
- Б) отримання в процесі пізнання закономірностей об'єктивної дійсності, підґрунтям якої є практика та оформлення її у відповідній формі;
- В) документовані і публічно оголошені відомості про досягнення науки, виробництва;
- Г) результати науково-дослідної роботи вітчизняних дослідників;
- Д) результати впровадження наукових досліджень в практику.

Завдання 3. Виберіть правильні відповіді:

А) монографія – це...	А) система економічних, організаційних і правових відносин щодо продажу і купівлі технології, послуг, продукції тощо;
Б) збірник – це...	Б) нормативні документи щодо єдиних вимог до продукції, її розробки, виробництва та застосування;
В) періодичні видання – це...	В) видання, яке складається з окремих робіт різних авторів, присвячених одному напрямку, але з різних галузей;
Г) стандарт – це...	Г) наукова праця, присвячена глибокому викладу матеріалу в конкретній галузі науки;
Д) довідково-інформаційний фонд – це...	Д) журнали, бюлетені, інші видання з різних галузей науки і техніки;
Е) інформаційний ринок – це...	Е) Сукупність упорядкованих первинних документів і довідкового апарату.

Завдання 4. Виберіть головні принципи інформаційних відносин:

- А) повнота і точність інформації;
- Б) сучасність та оперативність;
- В) доступність та свобода обміну нею;
- Г) гарантованість прав;
- Д) об'єктивність та точність;
- Е) систематичність і регулярність;
- Ж) порівнюваність в часі і просторі.

Завдання 5. Визначте відповідність документів галузям знань:

А) політична;	А) історія України;
Б) духовна;	Б) журнал „Вища школа”;
В) соціальна;	В) журнал „Гуманітарні науки”;
Г) економічна;	Г) Біблія;
Д) міжнародна;	Д) безпека життєдіяльності;
Е) науково-технічна;	Е) журнал „Готельний бізнес”;
	Ж) журнал „Юний технік”;
	З) газета „Освіта”;
	К) монографія „Гуманізм і філософські проблеми сучасності”;
	Л) журнал „Бізнес-інформ”;
	М) журнал „Міжнародний туризм”.

Завдання 6. До якої групи наукової інформації відносяться: інформаційні видання, каталоги?

- А) вторинної;

Б) первинної;

Завдання 7. Інформація поділяється на:

- А) оглядову, реферативну;
- Б) сигнальну, довідкову;
- В) міжнародну і національну;
- Г) соціологічну і екологічну;
- Д) практичну і теоретичну.

Завдання 8. До якої групи інформаційних джерел відносяться звітні та статистичні дані, облікова та аналітична інформація, архівні та анкетні дані?

- А) аксіоматичні;
- Б) неаксіоматичні.

Завдання 9. За якими критеріями визначається якість інформації в науковому дослідженні?

- А) цільове призначення;
- Б) цінність і надійність;
- В) достовірність і достойність;
- Г) швидкодієвість і періодичність;
- Д) спосіб і форми подання;
- Е) дискретність і безперервність;
- Ж) за всіма зазначеними критеріями.

Завдання 10. Дати повне визначення етапів дослідження:

- А) накопичення наукової інформації...;
- Б) формулювання теми дослідження...;
- В) теоретичне дослідження...;
- Г) експеримент...;

Завдання 11. Що таке достовірність науково-дослідної роботи?

- А) це доказ істинності, правильності результату експерименту;
- Б) літературне наукове обґрунтування експерименту;
- В) перевірка на практиці висновків експерименту.

Завдання 12. Доповніть форми обслуговування в бібліотеках:

- А) робота в читальному залі;
- Б)...
- В)...
- Г)...
- Д)...

Завдання 13. У яких каталогах картки з описом літературних джерел сформовані в алфавітному порядку за змістом знань?

- А) предметних;
- Б) алфавітних;
- В) систематичних.

Варіант 2

Завдання 1. Дайте визначення предмету науки:

- А) матеріальні об'єкти природи;
- Б) пов'язані між собою форми руху;
- В) особливості відображення форм руху матерії у свідомості людей;
- Г) пізнання постійного розвитку;
- Д) форми мислення.

Завдання 2. Дайте визначення поняття науки:

- А) процес пізнання закономірностей об'єктивного світу;
- Б) система знань об'єктивних законів природи, суспільства і мислення, які перетворюються в безпосередню продуктивну силу суспільства в результаті діяльності

людей;

- В) особлива форма суспільної свідомості;
- Г) динамічна система знань;
- Д) все разом.

Завдання 3. Дайте визначення поняття знання:

- А) продукт науки та її матеріал;
- Б) перевірений практикою результат пізнання дійсності;
- В) адекватне відбиття дійсності в свідомості людини;
- Г) результат праці людини;
- Д) процес руху людської думки.

Завдання 4. Дайте визначення наукового пізнання:

- А) це дослідження з певною метою, завданням та методологією;
- Б) певні цілі і завдання;
- В) певні методи отримання і перевірки знань;
- Г) теоретичні основи для практики;
- Д) теоретичне осмислення та обґрунтування практики.

Завдання 5. Продовжити вислови:

- А) пізнання може бути:
- Б) відчуття – це...
- В) сприйняття – це...
- Г) уявлення – це...

Завдання 6. Наука включає:

- А) теорію;
- Б) методологію;
- В) методику і техніку досліджень;
- Г) об'єкт і предмет;
- Д) науково-дослідні заклади.

Завдання 7. Назвіть наукові концепції:

- А) класична;
- Б) індустріальна;
- В) некласична;
- Г) постнекласична;
- Д) антропокласична.

Завдання 8. Головною функцією науки є:

- А) пізнання об'єктивного світу від живого споглядання до абстрактного мислення і до практики;
- Б) участь у розвитку науково-технічного процесу;
- В) участь у вдосконаленні матеріального виробництва;
- Г) участь у забезпеченні ефективності управління;
- Д) участь у накопиченні фактів та розкритті закономірностей навколишнього світу.

Завдання 9. Характерні ознаки наукової діяльності:

- А) систематизація знань;
- Б) наявність наукової проблеми;
- В) наявність об'єкта і предмета дослідження;
- Г) практична значущість процесу, що вивчається;
- Д) розкриття сутності явищ та взаємоз'язку між ними;
- Е) специфічні методи пізнання.

Завдання 10. Дайте визначення гіпотези:

- А) матеріалізоване визначення наукової ідеї;
- Б) наукове припущення, висунуте для пояснення певних процесів, явищ, які зумовлюють певний наслідок;
- В) структурний елемент теорії пізнання;

- Г) формулювання нових наукових положень;
- Д) вихідний момент пошуку, дослідження істини.

Завдання 11. Назвіть стадії формулювання гіпотези:

- А) накопичення фактичного матеріалу і висунення припущення;
- Б) виведення із припущення наслідків;
- Г) постановка наукової проблеми;
- Д) перевірка на практиці отриманих результатів і уточнення (підтвердження) гіпотези.

Завдання 12. Дайте правильну відповідь:

А) доказ – це ...	А) те, що потрібно довести;
Б) закон – це...	Б) положення, яке використовується для доведення теореми, аксіоми...;
В) умовивід – це...	В) логічна процедура встановлення істинності будь-якого твердження за допомогою інших, уже доведених тверджень;
Г) теорія – це...	Г) форма зв'язку між аргументом і тезою;
Д) поняття – це...	Д) внутрішній, суттєвий, стійкий взаємозв'язок явищ у природі й суспільстві;
Е) теза – це...	Е) форма мислення, яка шляхом порівняння кількох понять дозволяє стверджувати або заперечувати наявність в об'єктах певних властивостей;
Ж) аргумент – це...	Ж) розумова операція, в процесі якої з певної кількості суджень виводиться нове судження;
З) демонстрація – це...	З) найвища форма узагальнення і систематизації знань, вчення, система ідей, суджень, положень;
Е) судження – це...	Е) відображення найсуттєвіших ознак.

Завдання 13. Дайте правильну відповідь:

А) поняття – це...	А) розкриття змісту поняття;
Б) визначення – це...	Б) форма логічного мислення, поняття, в якій розкриваються внутрішні, суттєві сторони та відносини досліджуваних предметів;
В) категорії – це...	В) положення, які сприймаються без доказів;
Г) аксіома – це...	Г) твердження як істина в межах певної наукової теорії, сприймаються без доказовості і виступають у ролі аксіоми;
Д) постулат – це ...	Д) головне вихідне положення будь-якої наукової теорії, вчення, науки як початкова форма систематизації знань, абстрактне визначення ідей;
Е) принцип – це...	Е) відображення найбільш суттєвих і властивих предмету чи явищ ознак.

Варіант 3

Завдання 1. Які функції виконує наука в суспільстві?

- А) задоволення потреб людини у пізнанні законів природи і суспільства;

- Б) розвитку культури, гуманізації виховання і формування нової людини;
- В) удосконалення виробництва і суспільних відносин;
- Г) забезпечення обороноздатності держави і її міжнародного іміджу;
- Д) формування різноманітних галузей наукових теорій.

Завдання 2. Об'єднайте наведені галузі знань у три групи:

А) Природничі	Фізика
	Хімія
	Психологія
Б) Суспільні	Педагогіка
	Логіка
	Економіка
	Філологія
В) Філософські	Історія
	Технологія
	Географія
	Право
	Біологія
	Філософія
	Соціологія

Завдання 3. В основі класифікації наук головним методом є:

- А) методологічний;
- Б) гносеологічний;
- В) логічний;
- Г) історичний;
- Д) проблемний;
- Е) комплексний.

Завдання 4. Визначте, які з перелічених назв належать до вчених ступенів:

- А) академік;
- Б) член-кореспондент;
- В) професор;
- Г) доцент;
- Д) магістр;
- Е) кандидат наук;
- Ж) доктор наук.

Завдання 5. Назвіть ознаки наукової школи:

- А) наявність наукового лідера;
- Б) наявність докторів і кандидатів наук;
- В) висока наукова кваліфікація дослідників, згуртованих навколо лідера;
- Г) значущість отриманих наукових результатів у певній галузі;
- Д) оригінальність методики досліджень;
- Е) наявність відповідної матеріальної бази; територіальної єдності.

Завдання 6. Назвіть суб'єкти наукової діяльності:

- А) науково-педагогічні працівники;
- Б) студенти, асистенти;
- В) вчені;
- Г) наукові працівники;
- Д) всі разом.

Завдання 7. Сформуйте ієрархічну схему управління науковою діяльністю:

- А) відділи з галузей науки;
- Б) національна академія наук України (НАНУ);
- В) державний комітет у справах науки і технологій України;
- Г) територіальні відділення;

- Д) науково-дослідні інститути;
- Е) державні академії наук;
- Ж) лабораторії, сектори;
- З) навчальні заклади.

Завдання 8. За якими напрямками визначається ефективність науково-дослідницьких робіт:

- А) культурологічними;
- Б) соціальними;
- В) економічними;
- Г) науково-технічними;
- Д) етнографічними.

Завдання 9. Якими показниками можна визначити ефективність науково-дослідної роботи у ВНЗ:

- А) підготовка кандидатів, докторів наук;
- Б) якість підготовки фахівців для народного господарства;
- В) рівень видавничої роботи;
- Г) ступінь участі студентів у науково-практичних конференціях;
- Д) зайнятість студентів у наукових гуртках;
- Е) кількість наукових статей у журналах;
- Ж) розробка і введення нових курсів;
- З) працевлаштування випускників.

Завдання 10. При визначенні змісту наукової проблеми (теми) необхідно:

- А) з'ясувати, які явища, предмети, процеси, закономірності має охоплювати проблема;
- Б) обмежити тему від питань суміжних тем;
- В) визначити коло літературних джерел і документів, які є основними і вихідними в розробці проблеми;
- Г) все зазначене.

Завдання 11. Ієрархія основних етапів вивчення наукових джерел інформації:

- А) виписування цитат;
- Б) „швидке” читання матеріалу;
- В) вибіркоче читання окремих частин;
- Г) загальне ознайомлення з науковою проблемою;
- Д) перегляд літератури і систематизація;
- Е) критичне оцінювання, редагування запису.

Завдання 12. Способи розміщення в списку літературних джерел:

- А) хронологічному;
- Б) у порядку посилань у тексті;
- В) в алфавітному порядку за першою літерою джерела;
- Г) все зазначене вірно.

Завдання 13. Назвіть форми звітності при науковому дослідженні

- А) реферат;
- Б) інформація;
- В) дисертація;
- Г) аналітична записка;
- Д) звіт;
- Е) все зазначене вірно.

Варіант 4

Завдання 1. Дати визначення поняття „наукове дослідження”:

- А) комплексний підхід до вивчення окремих явищ;
- Б) застосування історичного підходу до пізнання дійсності;

В) цілеспрямоване вивчення явищ і процесів, аналіз впливу на них різних факторів, а також взаємодії між явищами.

Завдання 2. Які риси характерні для наукового дослідження:

- А) послідовність;
- Б) актуальність;
- В) доказовість;
- Г) об'єктивність;
- Д) відтворюваність;
- Е) точність;
- Ж) реальність;

Завдання 3. Об'єкт дослідження – це:

- А) підприємство або галузь;
- Б) процес чи явище, яке породжує проблемну ситуацію і обране для дослідження;
- В) те, на що спрямований процес пізнання;
- Г) навколишній матеріальний світ і його відображення в свідомості людини.

Завдання 4. Предмет дослідження – це:

- А) явище або процес, обрані для пізнання;
- Б) фактори та взаємовідносини між ними;
- В) властивості явищ, процесів, досліджувані з певною метою відносно їх ставлення до об'єкту.

Завдання 5. Емпіричний рівень пізнання – це:

- А) описування;
- Б) вимірювання;
- В) експеримент;
- Г) спостереження;
- Д) все разом.

Завдання 6. Методи теоретичного рівня пізнання:

- А) системний;
- Б) математичне моделювання;
- В) аксіоматичний;
- Г) діалектичний;
- Д) групування і кореляції.

Завдання 7. Сформуйте модель наукового пізнання:

- А) логічний висновок;
- Б) виявлення відхилень від правил;
- В) первинне емпіричне узагальнення;
- Г) встановлення емпіричних фактів;
- Д) винахід теоретичної гіпотези з новою аргументацією.

Завдання 8. Назвіть головні етапи наукового дослідження за черговістю проведення (ж, ...):

- А) науковий закон;
- Б) проведення експерименту;
- В) узагальнення наукових факторів;
- Г) формування понять, суджень;
- Д) доведення правильності гіпотез;
- Е) висунення гіпотез;
- Ж) виникнення ідеї.

Завдання 9. Науково-дослідницька діяльність студентів включає:

- А) навчання елементів дослідницької діяльності при вивченні спецкурсу;
- Б) наукові дослідження студентів під керівництвом професорсько-викладацького складу в процесі навчання та підготовки курсових, кваліфікаційних, дипломних та магістерських робіт;

- В) участь у студентських конференціях, наукових гуртках в позааудиторний час;
- Г) підготовка наукових статей, рекламна діяльність;
- Д) аудиторне навчання студентів.

Завдання 10. Знайдіть правильну відповідь:

А) спостереження – це ...	А) встановлення подібності предметів і явищ;
Б) порівняння – це...	Б) процедура визначення кількісного значення процесу;
В) вимірювання – це...	В) засіб отримання первинної інформації про явище;
Г) експеримент – це...	Г) вивчення окремих властивостей явища в спеціально створених умовах;

Завдання 11. Вимоги до вибору теми дослідження:

- А) наявність близької за назвою і розробкою теми;
- Б) актуальність;
- В) перспективність;
- Г) відповідність профілю навчання;
- Д) ступінь відповідності до загальнонаукової проблеми кафедри.

Завдання 12. Встановіть черговість етапів виконання науково-дослідної роботи:

- А) уточнення проблеми і складання змісту;
- Б) вивчення літературних джерел;
- В) вибір теми;
- Г) визначення мети дослідження;
- Д) формулювання завдань;
- Е) визначення гіпотези;
- Ж) проведення експерименту, досліджу;
- З) аналіз результатів експерименту та систематизація накопиченого матеріалу;
- І) складання розширеного плану роботи;
- Й) літературне оформлення.

Завдання 13. За яких умов гіпотеза переконлива:

- А) не суперечить принципам наукового пізнання;
- Б) враховує раніше відомі науці закони;
- В) пояснює всі фактори, для вивчення яких вона висувається;
- Г) принципово перевіряється;
- Д) логічно не суперечлива;
- Е) максимально проста;
- Ж) все зазначене правильне.

КОНТРОЛЬНА РОБОТА ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ РІВНЯ ЗАЛИШКОВИХ ЗНАНЬ

Варіант № 1

1. Місце науково-дослідної роботи в підготовці фахівця-історика.
2. Історичні знання в Україні у XIX ст. Михайло Максимович і формування критики історичних джерел як основи достовірності історичного твору.
3. Місце і роль кафедр історичних факультетів у вивченні актуальних проблем науки.
4. Структура наукової бібліотеки.
5. Скласти бібліографічний опис на монографію, журнальну статтю, бібліографічний показчик.

Варіант № 2

1. Теорія і методи наукового пізнання. Історична наука в системі знань про людину і суспільство.
2. Формування концепції історії України. М. Грушевський.
3. Роль студентства у науково-дослідній роботі кафедр: методи, спрямованість, організація, зміст.
4. Алфавітний та систематичний каталог.
5. Скласти бібліографічний опис на колективну працю, газетну статтю, документ із хрестоматії.

Варіант № 3

1. Завдання історичної науки. Методи історичного дослідження. Історична концепція.
2. Закордонні центри вивчення історії України. Джерельна база зарубіжних історичних досліджень.
3. Основні етапи науково-дослідної роботи.
4. Дати визначення предмету та завдання історичній бібліографії як спеціальної історичної дисципліни.
5. Скласти бібліографічний опис на одностомне видання, енциклопедичну статтю, перекладне видання.

Варіант № 4

1. Основні напрями розвитку історії та методика історичного дослідження в українській історіографії XX ст.
2. Науково-дослідні центри історичної науки. Архіви України. Музеї України.
3. Методи та принципи наукового дослідження.
4. Дати визначення предмету та завдання історичного бібліотекознавства як спеціальної історичної дисципліни.
5. Скласти бібліографічний опис на багатотомне видання, автореферат дисертації, складову частину книги.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

1. **Абонемент** (франц. abonnerent) – 1) право одержання творів друку з бібліотеки для читання поза її межами; 2) відділ бібліотеки, що обслуговує читачів шляхом видачі їм літератури додому.

2. **Абсолютне** – те, що існує через себе, отже самостійне, безумовне за своєю суттю і безвідносно до будь-чого, незалежне, але й „досконале”, „логічно завершене”.

3. **Абсолютні знання** – це повне, вичерпне відтворення узагальнених уявлень про об’єкт, що забезпечує абсолютну відповідність образу і об’єкту в певний період пізнання.

4. **Абстрагування** – прийом мислення (метод наукового дослідження), що передбачає відображення в людській свідомості предметів і явищ об’єктивної дійсності, мисленого відокремлення від їхніх другорядних властивостей і відносин та виділення загальної ознаки, що характеризує клас предметів.

5. **Авторський аркуш** – одиниця виміру обсягу друкованого твору, яка служить основою для обліку праці авторів, укладачів, перекладачів, редакторів, рецензентів та ін.; дорівнює 40 тисячам знаків, включаючи розділові знаки та пробіли між словами.

6. **Авторський знак** – умовне позначення початкових складів прізвища автора, назви або іншого початкового слова опису, яке є складовою частиною шифру книги; визначається за спеціальними авторськими таблицями.

7. **Академік** – академічне звання членів НАН та галузевих академій України: найвище вчене звання, яке мають особи, обрані до Академії наук.

8. **Аксіома** (від гр. аксіома – загальноприйняте положення, axiōdo вважаю гідним) – це положення, яке приймається без доказів у зв’язку з їх очевидністю.

9. **Аксіоматичний метод** (від гр. аксіома – загальноприйняте, methodos – спосіб пізнання) – спосіб побудови наукової теорії у вигляді системи постулатів (аксіом) і правил висновку (аксіоматики), що дозволяють шляхом логічної дедукції отримати підтвердження певної теорії.

10. **Актуальність теми** – сучасність, злободенність, важливість будь-чого на даний момент і в даній ситуації для вирішення даної проблеми.

11. **Алгоритм** – система правил для розв’язування певного типу задач.

12. **Аналіз** (від гр. analysis – розкладання) – мислене або практичне розчленування цілого на складові частини (сторони, ознаки, властивості, відносини) з метою їхнього детального вивчення.

13. **Аналітичний опис** – опис частини творів друку (статті з журналу, газети, розділу книги та ін.) для картотеки, каталога, бібліографічного посібника; складається з двох частин: у першій зазначають прізвище автора та назву твору або його частини, у другій – відомості про те, де вміщено описуваний твір.

14. **Аналогія** (від гр. analogia – відповідність, подібність, схожість) – міркування, метод пізнання, заснований на перенесенні однієї або кількох характеристик із відомого явища на невідоме.

15. **Анкетування** – один із способів письмового опитування значної кількості респондентів за повною схемою анкети або опитувального листа.

16. **Анотація** – коротка характеристика документа, яка пояснює його зміст, призначення, форму та інші особливості. Анотація має вигляд стислого коментаря або пояснення щодо змісту документа, його призначення і форми, що додається, як правило, у вигляді примітки після бібліографічного опису документа.

17. **Апріорні знання** – ті, що не ґрунтуються на досвіді, а передують йому і вказують шлях здобуття наукових знань.
18. **Аргумент** (лат. *argumentum*) – це підстава, доказ, які використовуються для обґрунтування, підтвердження чогось.
19. **Архів** (лат. *archivum*, от греч. *archei-on* – присутственне место) – 1) установа або відділ в установі, де зберігаються старі документи та письмові пам'ятки; 2) зібрання документів і пам'яток, що стосуються життя і діяльності установи або особи; 3) видання, в якому публікуються листи, не видані до цього праці та різні документи, що стосуються діяльності установи або особи.
20. **Аспект** (від лат. *aspectus* – вигляд) – точка зору або розріз, за яким розглядається об'єкт дослідження.
21. **Багатотомне видання** – двір друку, що складається з двох або більше окремих томів, книг, частин, тощо, які за своїм змістом об'єднані в одне ціле.
22. **Бібліограф** – спеціаліст з питань бібліографії; назва посади у бібліографічних, бібліотечних і деяких інших установах.
23. **Бібліографічні дані** (чи бібліографічні відомості) – це конкретні відомості про документ (його автора, назву, місце та рік видання, кількість сторінок тощо), що допомагають розпізнати документ за його описом.
24. **Бібліографічна довідка** – складена на запит читача, установи, організації усна або письмова довідка, що містить відомості про літературу з певного питання теми, певного автора, а також бібліографічні дані того чи іншого твору друку тощо.
25. **Бібліографічне посилання** – посилання на літературне джерело (надруковані тексти історичних джерел та історіографічні роботи), з якого взято відомості, що наводяться, або текст. Може включатися до тексту твору або наводитись в підрядкових примітках, виносках, іноді в кінці книги або глав у вигляді нумерованого списку літератури.
26. **Бібліографічний відділ** – відділ бібліотеки, який здійснює довідково-бібліографічне та інформаційне обслуговування читачів, установ і організацій, складає матеріал науково-інформаційної та рекомендаційної бібліографії.
27. **Бібліографічний опис** – це множина записаних за певними правилами бібліографічних даних, що ідентифікують документ.
28. **Бібліографічний покажчик** – перелік твору друку з будь-якої теми, галузі знання, питання, розташованих у певному порядку (за розділами і підрозділами); покажчики видаються у вигляді книг, брошур, а іноді публікуються у формі прикнижної та внутріжурнальної бібліографії.
29. **Бібліографічна інформація** – інформація про документ (його частину чи документальний потік, документний масив), опублікований шляхом видання чи депонування; що створюється з метою інформування споживача про існування документа, його зовнішні (формальні) ознаки, зміст та інші властивості.
30. **Бібліографія** (чи бібліографічна діяльність) (від грець. *biblion*-книга та ...графія) – це система різних видів діяльності (практичної, науково-дослідної, педагогічної, управлінської), яка забезпечує виробництво та функціонування бібліографічної.
31. **Бібліографічний опис** – сукупність бібліографічних відомостей про документ, наведених за певними правилами, що встановлюють послідовність областей та елементів бібліографічного опису, і призначених для ідентифікації та загальної характеристики документа.
32. **Бібліографічний пошук** – це пошук документа, в якому міститься потрібна інформація за джерелами бібліографічної інформації без безпосереднього звертання до документа.

33. **Бібліотека** (від грець. bibliotheke, від biblion – книга та theke – сховище) – культурно-освітня установа, що здійснює збирання, обробку, зберігання друкованих видань і рукописних матеріалів та видачу їх читачам.

34. **Бібліотекар** – спеціальність, професія; найменування посади в бібліотечних закладах; працівник бібліотеки.

35. **Брошура** (від франц. brochure) – невелике друковане видання (в міжнародній практиці – до трьох друкованих аркушів), випущене в паперовій обгортці (без палітурки).

36. **Буклет** (від франц. bouclette – кільце) – видання, надруковане на одному аркуші, який складено шляхом паралельної фальцовки в декілька сторінок; для читання тексту сторінки не розрізаються, а розгортаються. У вигляді буклетів випускаються путівники, рекламно-інформаційні, образотворчі та інші матеріали.

37. **Бюлетень** (від франц. bulletin, від італ. bulletino – записка, аркуш, зменшене від пізньолат. bulla – документ с печаткою) – періодичне видання, яке містить офіційний матеріал або бібліографічні, статистичні, метеорологічні та інші дані, іноді статті з певних питань.

38. **Видання, що продовжується** – видання, що виходить послідовно нумерованими або датованими випусками, під однією назвою („Учені записки”, „Праці”), у єдиному оформленні, але без чітко визначеної періодичності; містить матеріали установи, товариства, учбового закладу, об’єднання різних наукових організацій і т. п.

39. **Виклад** – короткий або більш детальний переказ змісту твору, доповіді, виступу, статті і т. д.

40. **Верифікація** (від лат. verus – істинний і facio – роблю; пізньолат. verificatio – доказ, підтвердження) – перевірка, емпіричне підтвердження теоретичних положень науки шляхом їхнього зіставлення із досліджуваними об’єктами.

41. **Відносні знання** – знання, які відзначаються неповнотою відповідності образу і об’єкту.

42. **Відчуття** – це відображення в мозку людини властивостей предметів чи явищ об’єктивного світу, які сприймаються його органами чуття.

43. **Вимірювання** – метод, в основі якого лежить порівняння об’єктів за певними подібними властивостями чи ознаками з використанням кількісних характеристик.

44. **Висловлювання** – думка, виражена розповідним реченням, яка може бути істинною чи помилковою.

45. **Відображення** – загальна властивість матерії, яка полягає в тому, що за певних умов взаємодії одна матеріальна система відтворює у специфічній для неї формі певні сторони іншої системи, яка взаємодіє з нею.

46. **Вкладка** – друкований матеріал, за змістом органічно пов’язаний з виданням, але надрукований окремо і вкладений в нього.

47. **Вклейка** – матеріал, за змістом органічно пов’язаний з книгою, але надрукований окремо та вклеєний.

48. **Вступ** – органічна частина, яка передує основному тексту твору, знайомить з темою, характеризує мету праці, дає загальне уявлення про предмет, якому присвячена робота, про використані джерела і т. д.

49. **Вторинна інформація** – це результат аналітичної обробки та публікації інформації з мети дослідження.

50. **Вузівська бібліотека** – бібліотека у вищому навчальному закладі, яка обслуговує професорсько-викладацький склад та студентів, включаючи бібліотеки факультетів, кабінетів, лабораторій тощо.

51. **Газета** – видання з частою періодичністю, значною типажністю, специфічно оформлене у вигляді розгорнутого паперового аркуша, в якому матеріал розташовано колонками та ін.

52. **Галузь інформації** – це сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про відносно самостійні сфери життя і діяльності.

53. **Гіпотеза** (від **гр.** hypothesis – основа, припущення, від hupo – під, знизу та thesis – положення) – наукове припущення, висунуте для пояснення будь-яких явищ, процесів або причин, які зумовлюють даний наслідок, яке потрібно довести на практиці та обґрунтувати теоретично.

54. **Глава** – частина книги, статті, що структурно виділена порядковою нумерацією або ж має самостійну назву.

55. **ГОСТ („Государственный общесоюзный стандарт”)** – державний загальносоюзний документ, що встановлює технічні вимоги та норми, обов’язкові для випуску продукції підприємств.

56. **Гриф** – 1) найменування установи або організації, надруковане у верхньому лівому кутку сторінки видання офіційного документа разом з його датою та порядковим номером; 2) напис про затвердження офіційного матеріалу, надрукований перед або після його назви.

57. **Дедукція** (від **гр.** deductio – виводжу, відводжу) – метод пізнання (форма достовірного умовиводу), заснований на висновках від загального положення до часткового (особливого), в якому висновок про окремі випадки множинної сукупності робиться на основі знання про загальні властивості всієї множини.

58. **Демонстрація (ілюстрація)** (від лат. demonstratio – показ) – це форма зв’язку між аргументами та тезою (макети, таблиці, схеми).

59. **Детермінізм** (від лат. determine – визначаю) – вчення про всезагальний об’єктивний закономірний взаємозв’язок і причинну зумовленість явищ соціоприродного середовища.

60. **Дефініція** (від лат. definitio) – коротке визначення змісту якогось поняття.

61. **Дисертація** (від лат. dissertatio – міркування, дослідження) – наукова праця, представлена на здобуття вченого ступеня.

62. **Дискурс** (від франц. discourse – промова, виступ) – організація мовної діяльності (писемної, усної), яка пов’язана з певною проблематикою.

63. **Довідкові видання** – видання, до яких відносяться енциклопедії (загальні та спеціальні), словники всіх типів, довідники, збірники правил, адресні та телефонні книги, розписи транспортних сполучень і т. д.

64. **Довідково-інформаційний фонд** – це сукупність упорядкованих первинних документів і довідково-пошукового апарату, призначених для задоволення інформаційних потреб.

65. **Довідник** – 1) видання, що містить переважно короткі відомості наукового, прикладного або інформаційного характеру, розташовані в порядку, що дозволяє читачам швидко знаходити відповіді на питання, що їх цікавлять; 2) назва практичних посібників комплексного змісту, напр.: „Довідник з історії України”.

66. **Догматизм** (від **гр.** dogma (dogmatos) – думка, філософське вчення) – спосіб мислення, за яким певне вчення або положення вважають істиною, не враховуючи конкретних умов життя.

67. **Доказ** – обґрунтування (встановлення) істинності будь-якого твердження за допомогою інших тверджень, істинність яких доведена.

68. **Документ** (від лат. documentum – зразок, свідчення, доказ) – будь-який матеріальний об’єкт, що фіксує або підтверджує якісь знання та може бути включений у певне зібрання.

69. **Доповідь** – це документ, у якому викладаються певні питання, даються висновки, пропозиції. Вона призначена для усного (публічного) прочитання та обговорення.

70. **Експеримент** (від лат. experimentum – проба, дослід) – метод пізнання об'єктивної дійсності завдяки науково організованому досліді, ініціюванню процесів, явищ; апробація досліджуваних явищ в контрольованих, штучно створених умовах.

71. **Енциклопедичний словник** – довідкове видання універсального або галузевого характеру, що містить відомості, подані у науковій формі; матеріал розміщується за предметною ознакою в алфавіті найменувань, предметів, місцевостей, прізвищ та ін.; може бути скороченим у порівнянні з енциклопедією.

72. **Енциклопедія** (від **грецьк.** enkyklios paideia – навчання по всьому колу знань) – довідкове видання, що охоплює найістотніші відомості з усіх або однієї галузі знання, подані в алфавітному або тематичному порядку; за тематичним охопленням розподіляються на універсальні (загальні) та спеціальні (галузеві).

73. **Журнал** (від **франц.** journal – щоденник, газета) – періодичне видання, що виходить регулярно (щотижня, раз на два тижні, щомісяця і т. д.) окремими випусками, які містять статті суспільно-політичної, наукової, літературознавчої та іншої тематики, написані, як правило, різними авторами, а також художні твори, тощо. За змістом, характером і призначенням журнали бувають політичні, наукові, науково-популярні, літературні, методичні, галузеві, дитячі, молодіжні, ілюстровані та ін.

74. **Журнальна стаття** – твір порівняно невеликого розміру будь-якого змісту, надрукований в журналі.

75. **Задача наукова** – теоретична задача, що вимагає встановлення невідомої раніше певної закономірності, властивості чи явища.

76. **Закон** – це філософська категорія, що відображає істотні, загальні, стійкі повторювані об'єктивні внутрішні зв'язки в природі, суспільстві і мисленні.

77. **Засоби науки** – методи мислення, емпіричного дослідження, а також технічні засоби.

78. **Збірник** – це видання, яке складається із окремих робіт різних авторів, присвячених одному напрямку, але з різних його галузей.

79. **Звіт** – огляд або зведення даних про діяльність організації чи особи за певний період (в усній або письмовій формі).

80. **Зміст** – перелік назв глав, статей, розділів і т. д. відповідно до їх розташування у виданні, з точним зазначенням сторінок, на яких вони вміщені; подається на початку або в кінці видання.

81. **Знання** – це перевірений практикою результат пізнання дійсності, адекватне її відбиття у свідомості людини.

82. **Ідея** (від **гр.** idea – начало, основа, першобраз) – це продукт людського мислення, форма відображення дійсності, в ній міститься усвідомлення мети пізнання, перспектив дослідження та його практичне значення.

83. **Індетермінізм** (від лат. in – префікс на позначення заперечення і determinare – обмежити) – вчення і методологічна позиція, які заперечують загальну закономірність і причинно-наслідковий зв'язок явищ у природі і суспільстві.

84. **Індукція** (від **грецьк.** epagoge; від лат. inductio – наведення) – метод дослідження та спосіб міркування, при яких загальних висновків будується на основі часткових посилок.

85. **Інформаційний ринок** – це система економічних, організаційних і правових відносин щодо продажу і купівлі інформаційних ресурсів.

86. **Істина** – вірне, адекватне відображення предметів і явищ дійсності, відтворення їх так, як вони існують поза межами нашої свідомості. Істина об'єктивна за змістом, але суб'єктивна за формою, як результат діяльності людського мислення.

87. **Каталог алфавітний** – каталог, в якому описи творів друку розташовані за алфавітом прізвищ авторів, найменувань колективів та заголовків опису.
88. **Каталог предметний** – містить дані про наявну літературу з певного предмета та інформацію про її згруповані за предметними рубриками, які теж розташовані в алфавітному порядку.
89. **Каталог електронний** – (скор.: е-каталог, англ. e-catalog) – каталог на електронному носії, який подає переважно зміст паперового каталогу та містить інформацію про продукти й послуги для клієнтів або ділових партнерів.
90. **Каталожний ящик** – спеціальний ящик, пристосований для розстановки в ньому каталожних карток. Ширина і висота його обумовлені розміром стандартної каталожної картки. На лицьовій стороні кожного ящика зазначається зміст його.
91. **Класифікація** – система співвідпорядкованих понять (класів, об'єктів) будь-якої галузі знання чи діяльності людини, як засіб для встановлення зв'язків між цими поняттями чи класами об'єктів.
92. **Ключове слово** – слово, виділене з тексту як таке, що характеризує зміст даного тексту. Сполучення ключових слів є елементами інформаційної мови в пошукових системах.
93. **Книга** – друкований твір або рукопис, порівняно невеликого обсягу у вигляді з'єднання в одне ціле сторінок; один з могутніх засобів людського прогресу, невичерпне джерело людських знань.
94. **Колоквіум** (від лат. colloquium – розмова) – це форма колективних зустрічей, де, як правило, відбувається обмін думками вчених різних напрямів, тобто це форма невимушеної дискусії, але де є офіційні доповідачі.
95. **Компіляція** (від лат. compilatio, букв. – грабунок) – твір (науковий чи навчальний), який складений на основі запозичених в інших авторів матеріалів без самостійного їх дослідження та обробки.
96. **Композиція наукової роботи** (від лат. compositio – складання, створення) – послідовність розташування її частин: основного тексту (глав і параграфів), довідково-супроводжувального апарату.
97. **Конспект** (від лат. conspectus – огляд) – короткий письмовий виклад змісту книги, статті, лекції тощо.
98. **Концепція** (від лат. conceptio – розуміння, система) – система поглядів на будь-що, головна думка при визначенні мети та завдань дослідження, шляхів його проведення.
99. **Курсова робота** – письмова робота студента, виконана як підсумок навчання на певному курсі. Сприяє розвитку ініціативи і самостійності, передбачає систематизацію, закріплення та розширення теоретичних знань студента, оволодіння навичками самостійної, теоретичної, експериментальної роботи, роботи з комп'ютерною технікою, користування літературними джерелами.
100. **Лекція** – публічне читання з наукового або іншого питання; курс у вищій школі.
101. **Метод** (від гр. methodos – спосіб мислення) – в найбільш загальному випадку означає спосіб досягнення мети, спосіб дослідження явища, який визначає планомірний підхід до їхнього наукового пізнання та встановлення істини; спосіб певним чином організованої людської діяльності.
102. **Методика** – це сукупність прийомів дослідження, включаючи техніку і різноманітні операції з фактичним матеріалом.
103. **Методологія** (від гр. methodos – спосіб мислення і logos – вчення) – вчення про способи організації і побудови теоретичної і практичної діяльності людини. Це сукупність організаційних форм, технічних засобів і способів дослідження. Частіше під методологією розуміють вчення про методи дослідження. Таке визначення є дещо спрощеним, робить акцент на формальному боці, обмежує роль методології і не зачіпає

вказівку на її джерело та зміст. **Методологія** – це система існуючих аспектів світогляду і теорії, що складають дослідницькі принципи науки.

104. **Методологія науки** – вчення про принципи побудови, форми і способи наукового пізнання.

105. **Міжбібліотечний абонемент (МБА)** – надання книг однією бібліотекою на тимчасове користування іншій. Організовується з метою максимального задоволення запитів читачів і раціонального використання книжкових фондів бібліотек.

106. **Мінімізація теорії** (від лат. *minimus* – найменше) – добір мінімальної кількості понять, що утворюють основу нової теорії.

107. **Моделювання** (від франц. *modeler* – ліпити, формувати) – метод вивчення об'єкту (оригіналу) шляхом створення і дослідження його копії (моделі), яка заміняє оригінал з певних сторін, які цікавлять пізнання і підлягають вивченню, непрямий, опосередкований метод наукового дослідження.

108. **Монографія** – це наукова праця, яка містить повне або поглиблене дослідження однієї проблеми чи теми, що належить одному або декільком авторам.

109. **Навчальний посібник** – навчальне видання, що частково чи повністю замінює або доповнює підручник та офіційно затверджене як такий вид видання.

110. **Нарада** – це форма колективних контактів вчених і фахівців одного наукового спрямування.

111. **Наука** – це соціально значуща сфера людської діяльності, функцією якої є вироблення й використання теоретично-систематизованих знань про дійсність. Наука є складовою частиною духовної культури людства. Як система знань, вона охоплює не тільки фактичні дані про предмети оточуючого світу, людської думки та дії, а й певні форми та способи усвідомлення їх.

112. **Наукова діяльність** – це інтелектуальна творча праця, спрямована на здобуття і використання нових знань.

113. **Наукова доповідь** – це публічно виголошене повідомлення, розгорнутий виклад певної наукової проблеми (теми, питання), одна з форм оприлюднення результатів наукової школи, можливості за короткий проміжок часу „увійти” в наукове товариство за умови яскравого виступу.

114. **Наукова ідея** – форма відображення у мисленні нового розуміння об'єктивної реальності.

115. **Наукова інформація** – це логічна інформація, яка отримується в процесі пізнання, адекватно відображає закономірності об'єктивного світу і використовується в суспільно-історичній практиці.

116. **Наукова проблема** – конкретне питання, яке виникає, коли наявних знань не достатньо для вирішення конкретного завдання, і спосіб, за допомогою якого можна здобути відсутні знання, невідомий.

117. **Наукова публікація** – це доведення інформації до громадськості за допомогою преси, радіомовлення, телебачення; розміщення в різних виданнях (газетах, книгах, підручниках).

118. **Наукова стаття** – є одним із видів публікацій, в якій подаються проміжні або кінцеві результати, висвітлюються конкретні окремі питання за темою дослідження, фіксується науковий пріоритет автора, робить її матеріал надбанням фахівців.

119. **Наукова тема** – задача наукового характеру, яка потребує проведення наукового дослідження.

120. **Наукова школа** – це творча співдружність вчених, які працюють в одній країні або в одному місті в певній галузі науки, об'єднаних спільністю підходів до вирішення проблеми, стилю роботи, спільністю наукового мислення, ідеї і методів їх реалізації.

121. **Наукове дослідження** – цілеспрямоване вивчення за допомогою наукових методів явищ і процесів, аналіз впливу на них різних факторів, а також вивчення взаємодії між явищами з метою отримання переконливо доведених і корисних для науки і практичних рішень.

122. **Наукове пізнання** – це дослідження, характерне своїми особливими цілями й завданнями, методами отримання і перевірки знань.

123. **Науковий напрям** – сфера наукових досліджень наукового колективу, спрямованих на вирішення значних завдань у певній галузі науки.

124. **Науковий факт** (від лат. *factum* – зроблене) – це елемент, який лежить в основі наукового пізнання, відображає об'єктивні властивості процесів та явищ: новизну, точність та об'єктивність і достовірність.

125. **Наукознавство** – розділ науки, який вивчає закономірності її функціонування і розвитку, структуру і динаміку наукової діяльності, взаємодію науки з іншими сферами матеріального і духовного життя суспільства.

126. **Об'єкт дослідження** – те, на що спрямована пізнавальна діяльність дослідника.

127. **Парадигма** (від гр. *paradeigma* – приклад, зразок) – поняття сучасної науки, яке означає особливий спосіб організації наукових знань щодо того чи іншого бачення світу та відповідні зразки або моделі дослідження. Зміна парадигми розглядається наукою як революція.

128. **Первинна інформація** – це вихідна інформація, яка є результатом безпосередніх соціологічних експериментальних досліджень, вивчення практичного досвіду (це фактичні дані, зібрані дослідником, їх аналіз і перевірка).

129. **Періодичне видання** – твір друку, що випускається через визначені чи не визначені заздалегідь відрізки часу послідовно нумерованими або датованими випусками під однією об'єднуючою назвою; розраховане на необмежену заздалегідь тривалість свого виходу в світ і, як правило, має однакове поліграфічне оформлення.

130. **Підручник** – навчальне видання, що містить систематизований виклад змісту навчальної дисципліни, відповідає програмі та офіційно затверджений як такий вид видання.

131. **Пізнання** – процес руху людської думки від незнання до знання, в основі якого лежить відтворення у свідомості людини об'єктивної реальності.

132. **План** (від лат. *planum* – площина) – система взаємопов'язаних завдань, що визначають строки, порядок і послідовність виконання програм, окремих робіт, операцій; порядок, послідовність викладу матеріалу.

133. **Поняття** – це відображення найбільш суттєвих і властивих предмету чи явищу ознак. Вони можуть бути загальними, частковими, збірними, абстрактними, конкретними, абсолютними і відносними.

134. **Порівняння** – метод пізнання дійсності, покликаний встановити спільні й відмінні параметри між процесами, явищами, об'єктами.

135. **Постулат** – це твердження, яке сприймається в межах певної наукової теорії, як істина без доказовості і виступає в ролі аксіоми.

136. **Пояснення** – з'ясування особливостей ситуації, розкриття мотивів, причин певних процесів, явищ, подій.

137. **Предмет дослідження** – досліджувані з певною метою властивості, характерні для наукового пізнання, це визначення певного „ракурсу” дослідження як припущення про найсуттєвіші для вивчення обраної проблеми характеристики об'єкта.

138. **Представлення** – це вторинний образ предмету чи явища, які в даний момент часу не діють на чуттєві органи людини, але обов'язково діяли раніше.

139. **Принцип** (від лат. *principium* – начало, основа) – це головне вихідне положення будь-якої наукової теорії, вчення, науки чи світогляду, виступає як перше і найабстрактніше визначення ідеї, як початкова форма систематизації знань.

140. **Проблема** – велика множинність наукових питань майбутніх досліджень; складне теоретичне або практичне питання, що потребує дослідження.
141. **Прогнозування** – спеціальне наукове дослідження конкурентних перспектив розвитку будь-якого явища; процес наукового передбачення майбутнього стану предмета чи явища на основі аналізу його минулого й сучасного, систематична, науково-обґрунтована інформація про якісні і кількісні характеристики розвитку цього предмета чи явища в перспективі.
142. **Публікація** – доведення матеріалу до загального відома шляхом опублікування у вигляді самостійного видання або на сторінках друкованого органу.
143. **Раціональне пізнання** – це опосередковане і узагальнене відображення в мозку людини суттєвих властивостей, причинних відносин і закономірних зв'язків між об'єктами та явищами.
144. **Резюме** (від франц. resume, від resumer – коротко викладати) – короткий висновок, що містить основні положення доповіді, промови, наукової праці, дискусії. Вказівка за зміст первинної роботи, гранично лаконічна, може бути у вигляді одного речення. Розміщується в кінці статті і містить інформацію оціночного характеру.
145. **Реферат** (від лат. referre – доповідати, повідомляти) – доповідь на певну тему, що передбачає огляд відповідних літературних та інших джерел; короткий виклад змісту одного або декількох документів з певної теми.
146. **Рецензія** – критико-бібліографічна характеристика документа, яка дає його аргументований аналіз, показує його позитивні якості та недоліки.
147. **Самостійна робота** – навчальна діяльність студента, спрямована на вивчення і оволодіння матеріалом навчального предмета без безпосередньої участі викладача.
148. **Симпозіум** – це напівофіційна бесіда за завчасно підготовленими доповідями, а також виступами експромтом.
149. **Синтез** (від гр. synthesis – складання) – поєднання раніше виділених частин предмету дослідження в єдине ціле, в якому протиріччя і протилежність послаблюються або знімаються.
150. **Словник** – 1) довідкове видання, в якому матеріал подано за алфавітом назв предметів чи імен; 2) довідкова книга, в якій наводяться в алфавітному порядку слова будь-якої мови з коротким поясненнями їх значення (тлумачний словник) або з перекладом на іншу чи інші мови (мовний словник).
151. **Спостереження** – це метод цілеспрямованого дослідження об'єктивної дійсності, в тому вигляді, в якому вона існує в природі та суспільстві і доступна безпосередньо для сприйняття людиною без втручання в неї.
152. **Сприйняття** – це відображення в мозку людини властивостей предметів чи явищ, які сприймаються його органами чуття в якийсь відрізок часу і формують первинний чуттєвий образ предмету, явища.
153. **Стандарт** – норма, зразок, мірило.
154. **Стандарти** – це нормативні документи, в яких встановлені єдині вимоги до основних властивостей будь-якої продукції або виду робіт.
155. **Судження** – це розумовий акт, форма думки про певний предмет чи явище.
156. **Сутність** – головне, основне, визначальне у предметі.
157. **Теза** (від гр. thesis – положення, твердження) – це систематизований виклад основних положень, думок, спостережень, в ній відсутні деталі, пояснення, ілюстрації тощо.
158. **Тези доповіді** – це опубліковані на початку наукової конференції (з'їзду, симпозиуму) матеріали попереднього характеру, що містять виклад основних аспектів наукової доповіді.

159. **Теорія** (від гр. *theoria* – розгляд, міркування, вчення) – найбільш висока форма узагальнення і систематизації знань, що дає цілісне уявлення про закономірності та суттєві зв'язки дійсності; вчення про узагальнений практичний досвід, тобто теорія будується на результатах, отриманих на емпіричному рівні досліджень.

160. **Термін** – слово або кілька слів, що точно визначають певне поняття в науці, техніці, мистецтві та ін.

161. **Узагальнення** – логічна дія, в процесі якої здійснюється перехід від одиничного до загального. Узагальнення відбувається шляхом абстрагування при утворенні понять, суджень, теорії.

162. **Умовивід** – це розумова операція, в процесі якої з певної кількості заданих суджень виводиться інше судження, яке певним чином пов'язане з вихідним.

163. **Уявлення** – це систематизація різних представлень в мозку людини, об'єднання їх у цілісну картину образів.

164. **Факт науковий** – реальність, дійсність, складовий елемент основи наукового знання, віддзеркалення об'єктивних властивостей речей і процесів. Характерні властивості наукового факту – новизна, точність, об'єктивність, достовірність. На основі фактів будуються теорії, виводяться закони.

165. **Фундаментальний закон** (від лат. *fundamentum* – основа) – закон, що виражає зв'язки між вихідними, основними поняттями.

166. **Цитата** (від нім. *Zitat*, від лат. *cito* – наводжу, проголошую) – це дослівний уривок твору, чийсь вислів, що органічно вписується в текст наукової роботи як підтвердження чи заперечення певної думки.

167. **Чуттєве пізнання** – наслідок безпосереднього зв'язку людини з оточуючим середовищем, реалізується через елементи чуттєвого пізнання: відчуття, сприйняття, представлення, уявлення.

ЗАГАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ „ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ”

1. Білуха, М. Т. Методологія наукових досліджень / М. Т. Білуха. – К. : АБУ, 2002. – 480 с.
2. Галжуров, Ю. С. Кількісні методи в історичних дослідженнях: досвід і деякі питання методики / Ю. С. Галжуров // Український історичний журнал. – 1994. – № 4. – С. 30–40.
3. Єріна, А. М. Методологія наукових досліджень / А. М. Єріна, В. Б. Захожай, Д. Л. Єрін. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 212 с.
4. Ковальчук, В. В. Основи наукових досліджень / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсеєв. – К. : В. П. Професіонал, 2004. – 208 с.
5. Крушельницька, О. В. Методологія та організація наукових досліджень / О. В. Крушельницька. – К. : Кондор, 2003. – 192 с.
6. Лудченко, А. А. Основы научных исследований / А. А. Лудченко. – К. : Знание, 2001. – 113 с.
7. Наринян, А. Р. Основы научных исследований / А. Р. Наринян, В. А. Поздеев. – К. : Изд-во Европейского ун-та, 2002. – 109 с.
8. Онопрієнко, В. І. Історія Української науки ХІХ–ХХ ст. / В. І. Онопрієнко – К. : Либідь, 1998. – 302 с.
9. П'ятницька-Позднякова, І. С. Основи наукових досліджень у вищій школі / І. С. П'ятницька-Позднякова. – К. : Вид-во „Центр навчальної літератури”, 2003. – 115 с.
10. Пілюшенко, В. П. Наукове дослідження: Організація, методологія, інформаційне забезпечення / В. П. Пілюшенко, І. В. Шкрабак, Е. І. Словенко. – К. : Либідь, 2004. – 344 с.
11. Санцевич, А. В. Предмет та об'єкт дослідження історіографії / А. В. Санцевич // Український історичний журнал. – 1989. – № 5.
12. Стеченко, Д. М. Методологія наукових досліджень / Д. М. Стеченко, О. С. Чмир. – К. : Знання, 2005. – 310 с.
13. Філіпенко, А. С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій: Навчальний посібник / А. С. Філіпенко. – К. : Академвидав, 2005. – 208 с.
14. Шейко, В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко. – К. : Знання, 2006. – 307 с.
15. Швецова-Водка, Г. М. Вступ до бібліографознавства: навч. посіб. / Г. М. Швецова-Водка. – К. : Кондор, 2004. – 216 с.

ДОДАТКОВІ МАТЕРІАЛИ

Бібліотеки України

Бібліотеки загальнодержавного значення

1. Державна бібліотека України для юнацтва (Київ)
2. Державна наукова медична бібліотека України (Київ)
3. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського (Київ)
4. Державна науково-технічна бібліотека України (Київ)
5. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника
6. Національна бібліотека України для дітей (Київ)
7. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (Київ)
8. Національна парламентська бібліотека України (Київ)
9. Одеська державна наукова бібліотека ім. М. Горького
10. Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка
11. Центральная государственная научно-техническая библиотека горно-металлургического комплекса Украины (Днепропетровск)

Республіканські та обласні універсальні наукові бібліотеки

12. Кримская республиканская универсальная научная библиотека им. И. Франко (Симферополь)
13. Кримськотатарська республіканська бібліотека ім. І. Гаспринського (Сімферополь)
14. Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. К. А. Тімірязєва
15. Волинська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олени Пчілки
16. Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека
17. Донецька обласна універсальна наукова бібліотека ім. Н. К. Крупської
18. Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека (Ужгород)
19. Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Я. Франка
20. Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського
21. Луганська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. М. Горького
22. Миколаївська державна обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Гмирьова
23. Публічна бібліотека ім. Лесі Українки (Київ)
24. Рівненська державна обласна бібліотека
25. Сумська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Н. К. Крупської
26. Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека
27. Харківська обласна універсальна наукова бібліотека
28. Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека імені Олеся Гончара
29. Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Миколи Островського
30. Черкаська обласна універсальна наукова бібліотека імені Тараса Шевченка
31. Чернівецька обласна універсальна наукова бібліотека ім. Михайла Івасюка
32. Чернігівська державна обласна універсальна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка

Спеціальні бібліотеки

(бібліотеки наукових установ, навчальних закладів, підприємств, організацій)

33. Бібліотека Верховної Ради України (Київ)
34. Бібліотека Запорізького національного технічного університету
35. Бібліотека Запорізької державної інженерної академії
36. Бібліотека Європейського університету (Київ)
37. Бібліотека Київського національного економічного університету
38. Бібліотека Київського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів
39. Бібліотека Київського національного торговельно-економічного університету
40. Бібліотека Київського університету права
41. Бібліотека Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка
42. Бібліотека Львівської богословської академії та Українського католицького університету
43. Бібліотека Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
44. Бібліотека Національного фармацевтичного університету (Харків)
45. Бібліотека Національної академії державного управління при Президентові України (Київ)
46. Бібліотека Національної академії управління (Київ)
47. Бібліотека Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
48. Бібліотека Української інженерно-педагогічної академії (Харків)
49. Бібліотека Харківської державної зооветеринарної академії
50. Миколаївська науково-педагогічна бібліотека
51. Міжнародний бібліотечно-інформаційний центр Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ)
52. Наукова бібліотека ім. О. Гончара Дніпропетровського національного університету
53. Наукова бібліотека Донецького національного університету
54. Наукова бібліотека Запорізького державного університету
55. Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка
56. Наукова бібліотека Інституту біології південних морів НАН України (Севастополь)
57. Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка
58. Наукова бібліотека Національного аграрного університету
59. Наукова бібліотека Національного університету "Києво-Могилянська академія"
60. Наукова бібліотека Національного університету "Острозька академія"
61. Наукова бібліотека Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова
62. Наукова бібліотека Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

63. Наукова бібліотека Тернопільського державного економічного університету
64. Наукова бібліотека Тернопільського державного технічного університету імені Івана Пулюя
65. Наукова бібліотека Української академії банківської справи (Суми)
66. Наукова бібліотека Фізико-технічного інституту низьких температур НАН України (Харків)
67. Науково-технічна бібліотека Вінницького державного технічного університету
68. Науково-технічна бібліотека Головної астрономічної обсерваторії НАН України (Київ)
69. Науково-технічна бібліотека Донецького національного технічного університету
70. Науково-технічна бібліотека Івано-Франківського Національного технічного університету нафти і газу
71. Науково-технічна бібліотека Національного авіаційного університету (Київ)
72. Науково-технічна бібліотека Національного університету харчових технологій (Київ)
73. Науково-технічна бібліотека ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України "Київський політехнічний університет"
74. Науково-технічна бібліотека Національного технічного університету "Харківський політехнічний університет"
75. Науково-технічна бібліотека Харківського національного автомобільно-дорожнього університету
76. Научно-техническая библиотека Морского гидрофизического института НАН Украины (Севастополь)
77. Херсонська обласна наукова медична бібліотека
78. Центральна наукова бібліотека Ужгородського національного університету
79. Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна

Бібліотеки української літератури за кордоном

80. Бібліотека Наукового Товариства ім. Шевченка (Нью-Йорк)
81. Бібліотека української літератури в Москві

Науково-інформаційні центри України

82. Информационный центр делового сотрудничества (Киев)
83. Інформаційний центр з біотехнології (Київ)
84. Книжкова палата України (Київ)
85. Научно-информационный центр лесоправления (Киев)
86. Научно-библиотечный центр Института экспериментальной и клинической ветеринарной медицины (Харьков)
87. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (Київ)
88. Український інститут науково-технічної та економічної інформації (Київ)
89. Український лінгвістичний портал (Київ)

БІБЛІОТЕКИ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО РІВНЯ (ЦЕНТРИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ТА КООРДИНАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕЧНИХ МЕРЕЖ)

1. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Заснована 1918 р. як Національна бібліотека Української держави в м. Києві. Сучасна назва з 1996 р. Фонд універсальний – 14 млн примірників.

03039 Київ, проспект 40-річчя Жовтня, 3
Тел. : (380 44) 265-81-04
Факс: (380 44) 264-33-98
E-mail: nlu@csf.freenet.kiev.ua
<http://www.nbuv.gov.ua/>

2. Національна парламентська бібліотека України

Заснована 1866 р. як Київська публічна бібліотека. Сучасна назва з 1994 р. Фонд універсальний 4 млн. примірників.

01001 Київ, Грушевського, 1
Тел. : (380 44) 228-85-12
Факс: (380 44) 228-42-16
E-mail: nplu@nplu.kiev.ua
<http://www.nplu.kiev.ua/>

3. Державна історична бібліотека України

Заснована 1939 р. на базі книжкового фонду Київського історичного і Антирелігійного музеїв. Фонд галузевий 750 тис. примірників.

Київ, Січневого повстання, 21, Лавра, корп. 24
Тел. : (380 44) 290-46-17
E-mail: shlu@shlu.freenet.kiev.ua

4. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського

Створена 1999 р. на базі Наукової бібліотеки Інституту педагогіки Академії педагогічних наук України та Центральної освітянської бібліотеки Міністерства освіти України, заснованих у 1891 і 1923 роках. Сучасна назва з 2003 р. Фонд галузевий понад 650 тис. примірників.

04060 Київ, Берлінського, 9
Тел. : (380 44) 467-22-14
<http://www.library.edu-ua.net/>
Філія: Київ, Володимирська, 57
Тел. : (380 44) 228-71-19

5. Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Заснована 1834 р. на основі бібліотеки Кременецького ліцею. Сучасна назва з 1940 р. Фонд універсальний 3,5 млн примірників.

01601 Київ, Володимирська, 58
Тел. : (380 44) 235-70-98
E-mail: info@libcc.univ.kiev.ua
<http://lib-gw.univ.kiev.ua/>

УНІВЕРСАЛЬНІ НАУКОВІ БІБЛІОТЕКИ

1. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника

Заснована 1940 р. як Львівська філія Бібліотеки АН УРСР на базі фондів понад 80 бібліотек, у тому числі бібліотек Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка (заснована 1893 р.), „Народного дому” (1849 р.), наукового закладу „Оссолінеум” (1817 р.), Львівського ставропігійського братства (XVI ст.). Сучасна назва з 1971 р. Фонд універсальний 5 млн примірників.

79000 Львів, Стефаника, 2
Тел. : (380 322) 74-43-72
E-mail: library@lsl.lviv.ua
<http://www.lsl.lviv.ua/>

4. Одеська державна наукова бібліотека ім. О. М. Горького

Заснована 1829 р. як міська публічна бібліотека. Сучасна назва з 1941 р. Фонд універсальний 4,39 млн. примірників.

65026 Одеса, Пастера, 13
Тел: (380 482) 23-02-52
Факс: (380 482) 23-10-72
E-mail: ognb@ognb.odessa.ua
<http://www.ognb.odessa.ua/>

5. Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка

Заснована 1886 р. як громадська бібліотека. Сучасна назва з 1930 р. Фонд універсальний 6,5 млн примірників.

Харків, пров. Короленка, 18
Тел. : (380 572) 23-01-01
Факс: (380 572) 12-82-87
E-mail: root@korolenko.kharkov.ua
<http://korolenko.kharkov.com/>

ОБЛАСНІ УНІВЕРСАЛЬНІ НАУКОВІ БІБЛІОТЕКИ

168. Кримська республіканська універсальна наукова бібліотека ім. І. Я. Франка

Заснована 1834 р. як громадська бібліотека. Фонд універсальний 841 тис. примірників.

Сімферополь, Горького, 10
Тел. : (380 652) 27-63-19
Факс: (380 652) 27-63-19
E-mail: drozdova.l@mail.franko.crimea.ua
<http://www.franko.crimea.ua/>

2. Республіканська кримськотатарська бібліотека ім. І. Гаспринського

95011 Сімферополь, Самокишина, 8
Тел. : (380 652) 24-95-60
Факс: (380 652) 24-95-60
E-mail: gaspra@ismail.crimea.ua
<http://www.library.crimea.ua/>

3. Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. К. А. Тімірязєва

Заснована 1907 р. як міська бібліотека. Сучасна назва з 1983 р. Фонд універсальний 824 тис. примірників.

21100 Вінниця, Соборна, 73
Тел. : (380 432) 32-20-34
Факс: (380 432) 52-03-75
E-mail: admin@library.vinnitsa.com
<http://www.library.vinnitsa.com/>

4. Волинська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олени Пчілки

Заснована 1940 р. Сучасна назва з 1991 р. Фонд універсальний 628 тис. примірників.

Луцьк, Шопена, 11
Тел. : (380 3322) 2-42-37
E-mail: libr@fk.lutsk.ua
<http://libr.fk.lutsk.ua/>

5. Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека

Заснована 1834 р. як Катеринославська публічна бібліотека. Сучасна назва з 1993 р. Фонд універсальний 2,7 млн примірників.

Дніпропетровськ, Ю.Савченка, 10
Тел. : (380 562) 42-31-19
Факс: (380 562) 42-31-19
E-mail: libdnepr@library.dp.ua
<http://www.libr.dp.ua/>

6. Донецька обласна універсальна наукова бібліотека ім. Н. К. Крупської

Заснована 1926 р. як публічна бібліотека. Сучасна назва з 1983 р. Фонд універсальний 1,6 млн примірників.

Донецьк, Артема, 84

Тел. : (380 622) 93-01-66
E-mail: postmaster@library.donetsk.ua
<http://www.library.donetsk.ua/>

7. Житомирська обласна універсальна наукова бібліотека

Заснована 1866 р. як публічна платна бібліотека. Сучасна назва з 1937 р. Фонд універсальний 611 тис. примірників.

Житомир, Новий бульвар, 4
Тел. : (380 412) 37-84-32
Факс: (380 412) 37-84-32

8. Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека

Заснована 1946 р. на базі міської публічної бібліотеки. Сучасна назва з 1980 р. Фонд універсальний 533 тис. примірників.

Ужгород, проспект Свободи, 16
Тел. : (380 3122) 2-39-98
Факс. : (380 3122) 2-97-11
E-mail: root@libr.uzhorod.ua
<http://www.biblioteka.uz.ua/>

9 Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. М. Горького

Заснована 1905 р. на базі бібліотеки Державної думи. Сучасна назва з 1938 р. Фонд універсальний 1,3 млн примірників.

Запоріжжя, проспект Леніна, 142
Тел. : (380 612) 62-45-91
Факс (380 612) 62-42-01
E-mail: root@big.zp.ua

10. Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Івана Франка

Заснована 1940 р. як Станіславська обласна бібліотека для дорослих. Сучасна назва з 1984 р. Фонд універсальний 416 тис. примірників.

Івано-Франківськ, Пушкіна, 22
Тел. : (380 3422) 2-42-32
Факс: (380 3422) 3-21-89
<http://www.iflib.iatp.org.ua/>

11. Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського

Заснована 1888 р. як громадська бібліотека. Сучасна назва з 1993 р. Фонд універсальний 820 тис. примірників.

25006 Кіровоград, К.Маркса, 24
Тел. : (380 522) 22-65-79
Факс: (380 522) 22-65-79

*E-mail: omh@library.kr.ua
<http://www.library.kr.ua/>*

12. Луганська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. М. Горького

Заснована 1898 р. як міська публічна бібліотека. Сучасна назва з 1938 р. Фонд універсальний 1,03 млн примірників.

*Луганськ, Радянська, 78
Тел. : (380 642) 53-25-70
Факс: (380 642) 53-25-70
E-mail: chief@library.lg.ua
<http://www.library.lg.ua/>*

13. Львівська обласна універсальна наукова бібліотека

Заснована 1940 р. Фонд універсальний 800 тис. примірників.

*Львів, площа Галицька, 10
Тел. : (380 322) 72-46-09*

14. Миколаївська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Гмирьова

Заснована 1881 р. Сучасна назва з 1968 р. Фонд універсальний 2,14 млн примірників.

*Миколаїв, Московська, 9
Тел. : (380 512) 35-25-78
E-mail: reglib@nik.net
<http://www.library.mksat.net/>*

15. Одеська обласна універсальна наукова бібліотека

Заснована 1920 р. як центральна робітничка бібліотека. Сучасна назва з 1966 р. Фонд універсальний 1,19 млн примірників.

*Одеса, Троїцька, 49/51
Тел. : (380 482) 22-50-69*

16. Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. П. Котляревського

Заснована 1894 р. як громадська бібліотека. Сучасна назва з 1949 р. Фонд універсальний 637 тис. примірників.

*Полтава, Леніна, 17
Тел. : (380 5322) 7-05-74
E-mail: admin@library.poltava.ua*

17. Публічна бібліотека ім. Лесі Українки (Київ)

Заснована 1943 р. Фонд універсальний 230 тис. примірників.

04050 Київ, Тургенівська, 83/85
Тел. : (380 44) 216-50-93
Факс: (380 44) 216-50-93
E-mail: root@lucl.freenet.kiev.ua
<http://lucl.lucl.kiev.ua/>

18. Рівненська державна обласна бібліотека

Заснована 1940 р. Фонд універсальний 541 тис. примірників.

Рівне, пл. Короленка, 6
Тел. : (380 362) 22-10-63
Факс: (380 362) 26-34-26
E-mail: yaroshuk@libr.rv.ua
<http://libr.rv.ua/>

19. Сумська обласна універсальна наукова бібліотека

Заснована 1939 р. Фонд універсальний 485 тис. примірників.

Суми, Героїв Сталінграда, 10
Тел. : (380 542) 22-24-73
Факс: (380 542) 22-24-73
E-mail: otych@sdoumb.sumy.ua
<http://sumylib.iatp.org.ua/>

20. Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека

Заснована 1939 р. Фонд універсальний.

Тернопіль, б. Шевченка, 15
Тел. : (380 352) 22-52-64
Факс: (380 352) 22-52-64
E-mail: admin@library.te.ua
<http://www.library.te.ua/>

21. Харківська обласна універсальна наукова бібліотека

Заснована 1951 р. Фонд універсальний 166 тис. примірників.

Харків, Кооперативна, 13
Тел. : (380 572) 12-64-35
Факс: (380 572) 12-64-35, 12-70-51
E-mail: root@libr.kharkov.ua
<http://www.library.kharkov.ua/>

22. Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Гончара

Заснована 1872 р. як громадська бібліотека. Сучасна назва з 1944 р. Фонд універсальний 814 тис. примірників.

Херсон, Дніпропетровська, 2
Тел. : (380 552) 22-65-50

Факс: (380 552) 22-64-48
E-mail: library@infocom.ks.ua
<http://www.lib.kherson.ua/>

23. Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Островського

Заснована 1901 р. як народна читальня ім. О. С. Пушкіна. Сучасна назва з 1948 р. Фонд універсальний 682 тис. примірників.

Хмельницький, Театральна, 28
Тел. : (380 3822) 6-47-31
Library_km@svitonline.com
<http://www.ounb.km.ua/>

24. Черкаська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Т. Шевченка

Заснована 1954 р. Фонд універсальний 1,89 млн примірників.

Черкаси, Байди Вишневецького, 8
Тел. : (380 472) 47-32-42
E-mail: library@onb.nensi.ck.ua
<http://library.ck.ua/>

25. Чернівецька обласна універсальна наукова бібліотека

Заснована 1940 р. як бібліотека обласного відділу народної освіти. Фонд універсальний 675 тис. примірників.

Чернівці, О.Кобилянської, 47
Тел. : (380 3722) 2-27-33
E-mail: library@sacura.net

26. Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка

Заснована 1877 р. як громадська бібліотека. Сучасна назва з 1934 р. Фонд універсальний 704 тис. примірників.

Чернігів, Леніна, 41
Тел. : (380 4622) 7-45-63
E-mail: victoria@ib.ch.ua
<http://libkor.cg.ukrtel.net/>

БАГАТОГАЛУЗЕВІ БІБЛІОТЕКИ З ФОНДОМ ПОНАД 1 МЛН. ПРИМІРНИКІВ (КНИГОЗБІРНІ ВПОРЯДКОВАНО ЗА ОБСЯГОМ ФОНДІВ)

1. Наукова бібліотека Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова

Заснована 1817 р. як бібліотека ліцею. Фонд універсальний 3,418 млн примірників.

Одеса, Преображенська, 24
Тел. : (380 482) 20-67-53, (380 482) 26-04-01

E-mail: libonu@ukr.net
<http://libonu.od.ua/>

2. Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна

Заснована 1805 р. за ініціативою В. Н. Каразіна - українського вченого, винахідника, освітнього і громадського діяча. Фонд універсальний 3,4 млн примірників.

61077 Харків, Майдан Свободи, 4
Тел. : (380 572) 45-74-20, (380 572) 45-73-49
E-mail: cnb@univer.kharkov.ua
<http://www-library.univer.kharkov.ua/>

3. Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка

Заснована 1608 р. на основі фондів Львівського єзуїтського колегіуму, реорганізованого згодом в університет. Фонд багатогалузевий 2,836 млн примірників.

79601 Львів, Драгоманова, 5
Тел. : (380 322) 72-90-89, (380 322) 72-39-72
E-mail: libf@libr.franko.lviv.ua
<http://www.franko.lviv.ua/library/>

4. Наукова бібліотека Чернівецького державного університету ім. Ю. Федьковича

Заснована 1852 р. на базі крайової бібліотеки, першої бібліотеки на Буковині. Сучасна назва з 1940 р. Фонд багатогалузевий 1,88 млн примірників.

Чернівці, Лесі Українки, 23
Тел. : (380 3722) 9-84-01

5. Наукова бібліотека Дніпропетровського державного університету

Заснована 1918 р. Фонд універсальний 1,843 млн примірників.

Дніпропетровськ, Казакова, 8
Тел. : (380 562) 46-92-13

6. Бібліотека Київського педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова

Заснована 1920 р. як бібліотека інституту народної освіти. Сучасна назва з 1994 р. Фонд багатогалузевий 1,5 млн примірників.

Київ, Пирогова, 9
Тел. : (380 44) 221-99-39

7. Наукова бібліотека Ужгородського національного університету

Заснована 1945 р. на базі фондів бібліотек вузів Ленінграду, Москви, Харкова, Саратова, Мукачівського жіночого монастиря, учительської семінарії, Ужгородського єпископства. Фонд багатогалузевий 1,5 млн примірників.

*Ужгород, Капітульна, 9
Тел. : (380 3122) 3-63-95, (380 3122) 3-72-29*

**БІБЛІОТЕКИ, ЩО МАЮТЬ 150-ЛІТНЮ ІСТОРІЮ
(КНИГОЗБІРНІ ВПОРЯДКОВАНО ЗА ХРОНОЛОГІЧНОЮ ОЗНАКОЮ)**

1. Наукова бібліотека Національного університету „Києво-Могилянська академія”

Заснована 1701 р., діяла до закриття Академії в 1817 р. Відновила роботу 1992 р.
Фонд багатогалузевий 82 тис. примірників.

*04070 Київ, Сковороди, 2
Тел. : (380 44) 416-60-55
Факс: (380 44) 417-84-61
E-mail: library@ukma.kiev.ua
<http://www.library.ukma.kiev.ua/>*

2. Наукова бібліотека Феодосійського краєзнавчого музею

Заснована 1811 р. на базі музею старожитностей. Фонд багатогалузевий 17 тис.
примірників.

*Республіка Крим, Феодосія, 11
Тел. : (380 6562) 3-09-06, (380 6562) 3-02-07*

3. Бібліотека Ніжинського державного педагогічного університету ім. М. В. Гоголя

Заснована 1820 р. як бібліотека при Гімназії вищих наук князя Безбородька.
Сучасна назва з 1918 р. Фонд багатогалузевий 753 тис. примірників.

*Чернігівська обл., Ніжин, Кропив'янського, 2
Тел. : (380 4631) 2-24-57*

4. Наукова бібліотека Керченського державного історико-культурного заповідника

Заснована 1826 р. на базі книжкових зібрань директорів музеїв старожитностей.
Сучасна назва з 1985 р. Фонд галузевий 25 тис. примірників.

Автономна Республіка Крим, Керч, Свердлова, 22

5. Бібліотека археологічного музею НАН України

Заснована 1839 р. як бібліотека міського музею старовини. Сучасна назва з 1971 р.
Фонд галузевий 27 тис. примірників.

*Одеса, Ланжеронівська, 4
Тел. : (380 482) 25-63-22*

6. Бібліотека Інституту історії України НАН України

Заснована в 1936 р. як бібліотека Інституту історії України АН УРСР, з 1952 р. – бібліотека Інституту історії АН УРСР, з 1991 р. – бібліотека Інституту історії України АН України.

Бібліотечний фонд нараховує 124 тис. прим. (21 тис. прим. – іноземні видання). Книги – 67 тис. прим. (7 тис. прим. – іноземні); періодичні видання – 53 тис. прим. (13 тис. прим. – іноземні); спецвиди – 4 тис. од. Обмінний фонд – 5 тис. прим.

252001, Київ-1, вул. Грушевського, 4.
Тел. (044) 229-03-96, факс (044) 228-54-74.

7. Бібліотека Інституту національних відносин і політології НАН України

Заснована у 1928 р. як бібліотека Комісії по Жовтневій революції і громадянській війні на Україні, з 1929 р. по 1934 р. – бібліотека Інституту історії партії і Жовтневої революції на Україні, з 1939 р. – бібліотека Українського філіалу Інституту Маркса-Енгельса-Леніна при ЦК ВКП(б), з 1956 р. – бібліотека Інституту історії партії ЦК КП України – філіалу Інституту марксизму-ленінізму при ЦК КПРС, з 1990 р. – бібліотека Інституту політичних досліджень ЦК Компартії України, з 1992 р. – бібліотека Інституту національних відносин і політології АН України.

Бібліотечний фонд нараховує 120 тис. прим. книг – 93 тис. прим.; періодичних видань – 27 тис. прим. В бібліотеці зберігається фонд дисертацій з історії Компартії України. Наукову цінність має „Женевський фонд” (нелегальні видання різних партій до 1917 р.). За ряд років зберігаються журнали „Киевская старина” та „Русское богатство”.

252011, Київ – 11, вул. Кутузова, 8.
Тел. (044) 295-69-98, факс (044) 295-77-22.

8. Бібліотека Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України

Заснована в 1931 р. У 1962–1967 рр. Інститут входив до складу Львівського університету, з 1967 р. – бібліотека Інституту суспільних наук АН УРСР, з 1993 р. – бібліотека Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича АН України.

Бібліотечний фонд нараховує 26 тис. прим. (6 тис. прим. – іноземні видання). Книг – 12 тис. прим. (3 тис. прим. – іноземні); періодичних видань – 11 тис. прим. (3 тис. прим. – іноземні).

290026, Львів-26, вул. Козельницька, 4.
Тел. (0322) 76-51-60.

9. Бібліотека Інституту археології НАН України

Заснована в 1921 р. при Антрополого-етнологічному кабінеті ім. Ф. К. Волкова АН УРСР. У 1934 р. включена до складу Інституту історії матеріальної культури АН УРСР. З 1938 р. – бібліотека Інституту археології АН УРСР.

Бібліотечний фонд нараховує 113 тис. прим. (22 тис. прим. – іноземні видання). Книг – 76 тис. прим. (8 тис. прим. – іноземні); періодичних видань – 36 тис. прим. (14 тис. прим. – іноземні). Обмінний фонд – 30 тис. прим.

252014, Київ-14, Видубицька, 40.
Тел. (044) 296-51-42.

Філіал бібліотеки у Ольвійському історико-археологічному заповіднику
Інституту археології.

392244, Миколаївська обл., Очаківський р-н, с. Парутіно.

10. Бібліотека Кримського філіалу Інституту археології НАН України

Заснована в 1970 р. У фонді є багато цінних видань XVIII–XIX ст. Бібліотечний фонд нараховує 13 тис. прим.

333007, Сімферополь, вул. Ялтинська, 2.
Тел. (0652) 23-20-72.

11. Бібліотека Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України

Організована в 1991 р. як бібліотека Інституту української археографії АН України, з 1995 р. – сучасна назва.

Бібліотечний фонд нараховує 3 тис. прим. Основна тематика: теоретичні та методичні проблеми археографії, джерелознавства та джерелознавчих наук, історія економічного, суспільно-політичного, наукового життя в Україні, історія церкви, етнографія, фольклористика, іконографія, картографія, право; зарубіжні джерела історії України.

252601, Київ-1, МСП-1, вул. Трьохсвятительська, 4.
Тел. (044) 228-41-78.

ОСВІТНІ ВЕБ-САЙТИ

- <http://www.mon.gov.ua/> – офіційний сайт Міністерства освіти та науки України.

Українські освітні портали:

- <http://osvita.org.ua> – освітній портал – каталог освітніх ресурсів, новини освіти, вищі навчальні заклади України і Росії
- <http://www.ccf.kiev.ua/> – соціальна освіта в Україні (організація семінарів, тренінгів, дистанційна освіта у галузі соціальної педагогіки)
- <http://school.kiev.ua/> – портал присвячений проблемам впровадження нових технологій в галузі середньої освіти <http://www.edu-ua.net> – освітня українська мережа. Міністерство освіти, Інститут змісту і методів навчання, перелік серверів установ, підлеглих міністерству освіти України, і ін.
- <http://www.ednu.kiev.ua/> – Educational Network Ukraine. На цьому сервері представлені всі українські інформаційні ресурси, пов'язані з освітніми – організаціями, вищі навчальні заклади, докладна інформація про системи освіти найбільш розвинутих країн, гранти, преса, виставки, конференції, фірми й ін.
- <http://www.osvita.org> – Освітньо-консультативний центр "Освіта"
- <http://o-svit.iatp.org.ua> – каталог освітніх ресурсів ОСВІТ – інформація для учнів, студентів, педагогів, науковців.
- <http://www.osvita.org.ua/> – освітній портал. Події освіти, статті, каталог вищих навчальних закладів України.
- <http://www.uchobe.net.ua> – каталог навчальних закладів України.

Інтернет ресурси з громадянської освіти

- <http://www.iatp.org.ua> – український сервер громадянської освіти.
- <http://www.rada.gov.ua> – сторінка Верховної Ради України, яка містить законодавство України та дозволяє здійснювати швидкий пошук необхідних документів.
- <http://www.doba.lviv.ua/> – сторінка всеукраїнської асоціації викладачів історії та суспільних дисциплін. Містить науково-методичні розробки та посібники з громадянської освіти, інформацію про центр громадянської освіти „Доба”, програми міжнародних обмінів та мереж з громадянської освіти та історії. На сайті розміщено також анонси щодо проведення семінарів та конференцій з громадянської освіти та матеріали з конференцій, що проходили в Україні протягом 2002–2004р.р.
- <http://www.edu-democracy.org.ua/> – сторінка проекту „Освіта для демократії в Україні”, який проводиться рядом українських, європейських та американських установ, організацій та експертів за підтримки Європейського Союзу та уряду США. Містить списки літератури та методичних посібників, що знаходяться у ресурсних центрах різних регіонів України: <http://www.edu-democracy.org.ua/m3.html>, а також концепцію громадянської освіти в Україні, програму курсу „Громадянська освіта” для 9–11 класів, матеріали конференцій – (<http://www.edu-democracy.org.ua/materialua.html>).

Де отримати інформацію про можливість отримання допомоги для освітньої діяльності

- <http://www.irf.kiev.ua> – Міжнародний фонд „Відродження”.
- <http://www.asi.org.ua/> – Агенція суспільної інформації „ініціатива” за підтримки Програми МАТРА КАП Посольства Королівства Нідерландів в Україні.
- http://www.asi.org.ua/civic_society/finance.htm – Програми донорських організацій та благодійних фондів, які працюють в Україні (контактні данні фондів, програми), посилання на засоби масової інформації, громадські організації.

- <http://dialog.lviv.ua> – мережа з 7 освітніх громадських організацій м. Львова, сфери діяльності – освіта, екологія, місцеве самоврядування
- <http://cen.iatp.org.ua> – програми малих грантів мережі громадянської освіти програми IREX в Україні.
- <http://visnyk.iatp.org.ua/news/> – Вісник програм шкільних обмінів, відділ преси, освіти та культури Посольства США в Україні.
- <http://www.intellect.org.ua/> – сайт-мережа аналітичних центрів України. Містить розділи „освіта та наука”, а також "гранти", де вказані заявлені програми розвитку викладачів та стипендії на поточний рік.

Інші важливі ресурси:

- <http://www.olymp.vinnica.ua> – всеукраїнські інтернет-олімпіади з різних предметів.
- <http://www.ednu.kiev.ua> – все, що пов'язано з освітою: навчальні заклади, куди піти вчитися, гранти та стипендії для учнів та вчителів, освіта за кордоном

Історія

- <http://www.doba.lviv.ua> – Всеукраїнська асоціація викладачів історії та суспільних дисциплін „Нова доба”
- <http://litopys.narod.ru/> – сайт з історії Київської Русі та України. Містить літописи, історичні мапи, примірники давньоукраїнської та сучасної української літератури
- <http://www.ukrhistory.narod.ru/> – українська історична електронна бібліотека
- <http://www.heritage.com.ua/> – сторінка історії, присвячена пам'яткам української спадщини (дослідження, публіцистика, геральдика та ін.)
- <http://www.history.com.ua/> – викладання історії в школах України, питання до іспитів, корисні посилання (історія України та всесвітня історія в Інтернеті, каталог навчальних закладів).

Список каталогів та пошукових машин

Багатомовна пошукова система

- <http://www.google.com/> – Google має величезні можливості в галузі пошуку. При цьому загальна кількість проіндексованих сторінок перевищує два мільярди. Добір документів можна проводити на більш ніж шістдесяті мовах.

Українські пошукові системи

- <http://www.uaport.net/UAcatalog/> – загальний тематичний каталог містить близько 20 напрямків, регіональний – усі області України. Ресурси, які відносяться до найбільш популярних тем, згруповані в окремі розділи. Сильною стороною UAport є пошук новин – спеціальний робот декілька раз в день сканує сайти новин, що дозволяє отримувати свіжі новини із різних джерел.
- <http://meta.ua> – МЕТА здійснює пошук по українським серверам, а також серверам з українською тематикою у всьому світі. Область пошуку додатково обмежується однією або декількома регіональними підрубриками. Важлива унікальна особливість Мети – підтримка пошуку з урахуванням правопису української мови.
- <http://www.uaport.net/UAcatalog/> – перевагою TopPing є нова метапошукова машина MetaPing, яка дозволяє виконувати пошук по декільком ІПС одночасно.
- <http://www.goldbook.dp.ua/> – Золота книга – каталог каталогів, пошукових та рейтингових систем України, РФ і країн СНД. Ресурс всього містить 259 каталогів
- http://www.lot-co.mkxat.net/dir/www/links_directories_ukrainian_ru.html – Лот – посилання на основні каталоги ресурсів Інтернет України, країн СНД і міжнародні.

Російські пошукові системи

- <http://www.rambler.ru/> – пошукова система містить інформацію про більш ніж 12 мільйонів документів, розташованих на серверах країн СНД і Росії. Rambler опускає при пошуку стоп-слова: прийменники, частки, артиклі. Якщо ж ці елементи входять до складу фрази, то їх потрібно узяти в лапки.

- <http://www.aport.ru/> – одна з кращих російськомовних пошукових систем. Перевагою Апорту є англо-російський і російсько-англійський переклад у режимі online запитів і пошуків результату, завдяки чому можна вести пошук у російських ресурсах Internet, навіть не знаючи російської мови.

- <http://www.yandex.ru/> – найбільша пошукова машина російської частини Internet: кількість проіндексованих документів наближається до 56 млн. Пошук враховує усі форми слова за правилами російської мови, у тому числі відмінки і дієвідміни.

- <http://animapoisk.narod.ru/> – Animapoisk. На цій сторінці подано список універсальних пошукових систем і каталогів, які не мають певної тематики. Сайти в таблиці розташовуються в порядку спадання індексу популярності, сукупного показника, що розраховується на основі індексу цитування даної системи іншими та її відвідуваністю.

Англомовні пошукові системи

- <http://www.yahoo.com/> – англомовна пошукова система має найбільш розвинену структуру каталогів і різних сервісів. Сотні тисяч різних Internet-ресурсів впорядковуються вручну за 14 основними рубриками, кожна з яких має кілька підрубрик з більш вузькою тематикою.

- <http://www.lycos.com/> – до складу Lycos входять величезна база даних з числом URL вище за 66 млн. Ця пошукова система (англомовна) містить різноманітну цікаву інформацію, у тому числі новини, огляди вузлів, посилання на популярні вузли, карти міст, а також засоби для пошуку адрес різних осіб і пошуку веб-зображень і звукових кліпів.

- <http://www.altavista.com/> – англомовна пошукова система містить близько 550 млн. індексованих сторінок. Alta Vista відрізняється потужними можливостями пошуку. Наприклад, можна відібрати тільки відеоролики, тільки звукові файли чи зображення. Якщо при написанні ключового слова користувач припустився граматичної помилки, портал підбирає схоже слово і видає за ним посилання.

- <http://www.hotbot.com/> – це база даних, що містить близько 54 млн документів, індексованих за новим текстом, і один з найбільш повних (англомовних) пошукових механізмів.

- <http://www.infoseek.com/> – англомовна база даних пошукового механізму Infoseek складається з 1,5 млн сторінок, індексованих за повним текстом. Відповіді впорядковуються по двох показниках: наскільки часто зустрічається на сторінці слово чи фраза, а також у якому місці.

- <http://www.webcrawler.com/> – WebCrawler пропонує 15 категорій змісту, і, клацнувши мишею на одній з них, можна знайти кілька підкатегорій з короткими анотаціями англійською мовою безлічі цікавих вузлів. Можна відразу зв'язатися з одним з таких вузлів чи продовжити пошук вузлів, що містять інформацію з потрібної теми.

- <http://www.excite.com/> – Excite вигідно відрізняється від інших пошукових вузлів тим, що дозволяє вести пошук англійською мовою в службах новин і публікує огляди веб-сторінок. База даних цього вузла складається з більш ніж 50 млн сторінок з індексацією за повним текстом.

Спеціалізовані пошукові машини

GovSpot: <http://www.govspot.com/> – GovSpot.com. – Урядовий інформаційний портал, розроблений, щоб спростити пошук інформації щодо урядової діяльності.

Infomine: <http://infomine.ucr.edu/> – Віртуальна бібліотека й довідка, що містить дуже корисні ресурси Інтернету, включаючи бази даних, електронні журнали, електронні книги, дошки оголошень, поштові реєстри, інтерактивні каталоги, статті тощо.

Language Tools: <http://www.itools.com/lang/> – Включає перекладні словники, тлумачні словники та електронні перекладачі. Електронний перекладач забезпечує переклад окремих слів 188 мовами, а також переклад веб сторінок. Ви можете оперативно перекладати веб сторінки (підтримується сім мов).

Moreover: <http://w.moreover.com> – Механізм пошуку, що збирає інформацію з головних, регіональних і міжнародних джерел новин. Всебічно охоплює будь-які теми, видає інформацію протягом 15 хвилин після її публікації або розташування на вихідному веб-сайті.

Research It!: <http://www.itools.com/research-it/> – Спеціалізований засіб пошуку інформації про людей, цитат, карт, фактів, конвертерів валют, біржових цін, поштових індексів тощо.

Search Engine Watch: Specialty Search Engines: http://searchenginewatch.com/links/Specialty_Search_Engines/ – Категорії спеціалізованих механізмів пошуку.

Міжнародні спеціалізовані пошукові системи

<http://info.studyweb.com> – спеціалізована система пошуку ресурсів з питань освіти

<http://infomine.ucr.edu> – віртуальна бібліотека електронних видань

http://searchenginewatch.com/links/Specialty_Search_Engines – каталог спеціалізованих пошукових машин

<http://www.sciseek.com> – пошук наукової інформації

Українські спеціалізовані пошукові системи

- <http://meta-ukraine.com/> Мета – це українська пошукова система з широкою системою пошуку різноманітних тем, в тому числі є підбірка електронних словників.

- <http://www.slovnuk.org/> – Електронний словник. На цьому сайті розміщений електронний варіант Англо-білорусько-польсько-російсько-українського тлумачного словника, а також така інформація: українська мова та її вивчення, художня та публіцистична література, документація, що стосується обчислювальної техніки, підбірка різноманітних гіперпосилань.

- <http://lingresua.tripod.com/domivka.htm> – Ресурси українського слова. Сайт присвячений українській мові. Він містить українські он-лайнні словники, що готові допомогти в перекладі слів з англійської на українську мову та навпаки. Наголоси в українських словах. Англо-український он-лайнний словник з українським інтерфейсом. Переклад одразу декількох слів з англійської.

- <http://mayak.net/catalog/> – Каталог „Маяк” містить посилання на різноманітні мовні, країнознавчі словники, також бібліотеку за захопленнями (фото, полювання), художня спеціальна та довідкова література, енциклопедичний юридичний довідник, словники з економіки, фінансів, історії України, телефонні довідники та багато іншої цікавої інформації.

- <http://www.pautina.net/> – Павутина. Сайт містить посилання на словники з культури та мистецтва. Так, наприклад, словник художніх термінів, глосарій термінів та висловів із світу моди та ін.

- <http://lit.portal.kharkov.ua/catalog/> – Літературний Портал. Список посилань з анотаціями. Мовні словники (латинь та ін.), культурологічні, енциклопедія віршів. Мовні курси в Інтернет. Посилання на колекцію рефератів та наукових робіт з юриспруденції, політології, психології. Наука і техніка: електронні версії рідкісних книг.

Російські спеціалізовані пошукові системи

- <http://www.vlibrary.ru> – пошукова система он-лайнових газет та журналів „Виртуальная библиотека”

- <http://www.gramota.ru> – довідково-інформаційний портал Грамота.RU

- <http://www.city.ru> – російські міста в Internet

- <http://www.rubricon.ru/> – Рубрикон: Ріка інформації. Це найбільший енциклопедичний ресурс Інтернету. Тут можна знайти електронний варіант Великої радянської енциклопедії, Ілюстрований словник, Словник Брокгауза та Ефрона, а також словники та довідники з історії, економіки, літератури, країнознавчі, біографічні, лінгвокраїнознавчі словники, довідник „Прапори світу” та багато іншого. Вам на допомогу також прийде рубрикана (відкрита енциклопедія).

- <http://www.primavista.ru/dictionary/> – Прима-Віста – каталог мовних словників, що створений та підтримується силами бюро перекладів. Каталог містить біля 500 словників на 80 мовах. Більшість словників – он-лайнові, є і он-лайнові словники.

- <http://top100.rambler.ru/top100/Science/> Рамблер – Наука – Каталог словників, енциклопедій, рефератів

- <http://www.aup.ru/> Адміністративно-управлінський Портал. Це безплатна електронна бібліотека з питань економіки, менеджменту, маркетингу на підприємствах, фінансам. Є розділи: учбово-методичні посібники, статті, документи, форум, корисні посилання.

- <http://www.unitop.poltava.ua/library/> – Віртуальні словники. WWWебстеровський словник. Один з найкращих тлумачних словників англійської мови (повна версія). Дозволяє вести пошук як по словнику, так і по тезаурусу (словнику синонімів).

- <http://www.encyclopedia.ru/encyclopedias.html> – Світ Енциклопедій. Посилання на електронні енциклопедичні ресурси Інтернет. Російськомовні енциклопедичні та псевдоенциклопедичні видання.

- <http://www.students.ru/05/index.php> – Сервер Російського Студентства. Науково-освітній портал містить наукові матеріали, навчальні матеріали. Система посилань на колекції рефератів, довідкової літератури, тести. Наукова періодика та ін. посилання.

- <http://dic.academic.ru/> – Словники та Енциклопедії он-лайн. Усі сучасні та класичні енциклопедії, історичні та біографічні словники; енциклопедизатор: принцип дії – вставляєте текст статті та вибираєте, в яких словниках або енциклопедіях хотіли б “проенциклопедизувати” – програма знайде знайомі слова та згенерує HTML код із посиланнями на статті у відповідних словниках.

- <http://www.intercomservis.com/otdux/translate.shtml> – Он-лайн переклад. Програма дозволяє вам перекладати текстову частину веб-сторінок з англійської, німецької, французької мови на російську мову і навпаки, а також з французької, німецької та іспанської мови на англійську мову і навпаки. Також перекладаються всі гіперпосилання і зберігається и вихідне форматування веб-сторінки.

Список сайтів про авторське право

<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> – „Міжнародні та українські закони про авторські права”

<http://patent.km.ua/ukr/articles/> - „Интерент у законодавчому полі України”
<http://zn.kiev.ua/ie/archiv/379/> - „Віртуальна прогулянка по чистому Інтернету”
<http://www.russianlaw.net> - „Право и Интернет”
<http://copyright.ru> - „Авторское и смежное право”
<http://www.relcom.ru> - „Защита авторських право”
<http://relcom.ru/win/Internet/ComputerLaw/> - „Компьютерное право”

ЗМІСТ

I. Планування навчальної дисципліни	3
Мета і завдання дисципліни „Основи наукових досліджень”. Її місце у навчальному процесі	
Навчальна програма	
Робоча програма	
Трудомісткість курсу	
Структура та зміст дисципліни	
Тематика та зміст модулів	
II. Зміст семінарських занять.....	10
Семінарське заняття № 1	
Семінарське заняття № 2	
Семінарське заняття № 3	
Семінарське заняття № 4	
III. Самостійна робота	27
Тема 1	
Тема 2	
Тема 3	
Тема 4	
Індивідуальні семестрові завдання для самостійної роботи	
IV. Методичні рекомендації до студентської наукової роботи	40
V. Контроль знань студентів	47
VI. Питання самоконтролю	50
VII. Модульні контрольні роботи	51
Модульна контрольна робота № 1 (варіант 1–4)	
Модульна контрольна робота № 2 (варіант 1–4)	
VIII. Контрольна робота для перевірки рівня залишкових знань	
IX. . Навчально-методичні матеріали	61
X. Загальна література до курсу „Основи наукових досліджень”	71
XI. Додаткові матеріали	72
Бібліотеки України	
Освітні веб-сайти	

Навчально-методичне видання

Основи наукових досліджень

Навчально-методичний посібник

Укладачі:

Гальченко Світлана Іванівна

кандидат історичних наук,
доцент кафедри всесвітньої історії
ЧНУ ім. Б Хмельницького

Силка Оксана Захарівна

кандидат історичних наук,
доцент кафедри українознавства
Національний університет харчових технологій

Підписано до друку

27.05.2015 р.

Тираж 100 примірників

Умовних друкованих аркушів 5,5

Друк ФОП «АММО»